

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ ΙΓ'

ΑΡ. 157

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Γ. ΦΑΝΟΥ 'Αγία Παρασκευή (ποίημα).
Τ. Μ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ Σέ κείνο κεί τὸ περιγιάλι (ποίημα).
ΠΥΘΑΓΟΡΑ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗ 'Οραματισμοὶ (ποίημα).
ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ 'Ενάτη 'Ιουλίου (ἀπόψεις).
ΒΑΣΙΛΗ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ 'Η 9η 'Ιουλίου τοῦ 1821 ἐν Λευκωσίᾳ
Κύπρου (ἀπόσπασμα).
ΞΑΝΘΟΥ ΛΥΣΙΩΤΗ Διονύσιος Σολωμὸς (μελέτη).
Θ. ΤΑΝΤΑΛΟΥ Τῆς 'Αρετῆς τὰ Τρόπαια (ποίημα).
ΚΛ. ΠΑΡΑΣΧΟΥ 'Η "Ἐκδοσὴ 'Αιθολογιῶν (μελέτη).
Μ. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗ 'Η Νεοελληνικὴ Ποίησις τοῦ 10' αἰῶνα (μελέτη).
(Συνέχεια ὀπισθεν)

Χ ΚΥΠΡΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ 1948.

ΤΙΜΗ 2 ΣΕΛΙΝΙΑ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Έτησία συνδρομή για την Κύπρο 15 σελίνια

» » » τὸ ἔξωτερικό 1 λίρα

Οἱ συνδρομὲς ἀρχίζουν πάντα ἀπὸ τὴν 1ην Ἰανουαρίου
ἢ τὴν 1ην Ἰουλίου κάθε χρόνου.

Διευθυντής : ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ, Ὁδὸς Μυκηνῶν 3, Λευκοσία.
Ἰδρυτές : Κ. ΠΡΟΥΣΗΣ, ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ, Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ.

Τυπογραφεία : ΧΡ. ΣΤΑΥΡΙΝΙΔΗ & ΥΙΩΝ. Λυκούργου 7, 7Α Λευκοσία.

Συνεργασία, Συνδρομές, Ἐπιστολές, Ἐφημερίδες, Περιοδικὰ καὶ Βιβλία
νὰ στέλλονται στὴ διεύθυνση :

Ν. Κρανιδιώτην, Μυκηνῶν, 3, Λευκοσία (Κύπρου)

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.

(Συνέχεια περιεχομένων) ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Κ. Προυσῆ : Ἡ Ξένη Πνευματικὴ ζωή, Ἀμερική.—ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ :
Κ. Σπυριδάκι : «Μανόλη Τριανταφυλλίδη : Λεξιλογικὲς ἀσκήσεις».—
Κ. Π. Χατζηγιάννου : «Ν. Π. Ἀνδριώτη : Τὸ γλωσσικὸ ἴδιωμα
τῶν Φαράσων».—Ν. Α. Βοστταντζῆ : «Ε. Π. Παπανούτσου : Πολεμικὲς Ἀ-
ναμνήσεις».—Η ΜΟΥΣΙΚΗ : Γιάγκου Μιχαηλίδη : «Θεόδωρος
Δαυτὶ Βιολάρης».—ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ : Τ. Μ. Φ. : «Τὰ
Θέατρα, Οἱ Ἐκθέσεις, Διάφορα νέα».—ΕΙΔΗΣΕΙΣ.—ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ Κ'
ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ.—ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΠΗΡΑΜΕ.—ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ.

Μετὰ τὴν κόπωση τῆς ἡμέρας
τὸ πρῶτον ποὺ χρειάζεσθε εἶνε
ἓνα καλὸν ποτόν.

Ἀσφαλῶς :

Κ Ε Ο

ΓΕΝ. ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ

Α. Σ. ΑΡΑΟΥΖΟΣ

Κυπριακά Γράμματα

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΓ'
ΑΡ. 157

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ)

ΙΟΥΛΙΟΣ 1948

ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Ἄγια Παρασκευὴ—θαμμένη μέσα στὴ μνήμη,
γιομάτη πέταλα ρόδων καὶ ὑακίνθων
λευκὰ κεριὰ—χέρια ὠχρὰ σὰ διάφανα.....
Τὰ φιλντισένια—τὰ ντελικάτα δόχτυλα σου
ἀναπολῶ πάνω στὰ πλῆκτρα.
Γαλάζια μάτια δεητικά, μπρὸς στὸ Χριστό,
λατρεμένα... Ἡ κρυσταλλένια τρυφερὴ φωνούλα σου
ἄγγιζε τόσο ἀπαλὰ—σάμπως τὸ πέταλο ἐνὸς ρόδου
τὴ ματωμένη μας ψυχὴ.

Ἄγια Παρασκευὴ—κόκκινα, κίτρινα, μπλέ, πράσινα
χιλία βεγγαλικά σπάθιζαν τὴ νυχτιά,
φωτίζοντας τ' ἀγγελικό σου πρόσωπο.
Χίλια πουλιὰ τραγοῦδησαν γιὰ σένα
μέσα στὶς ἀκακίες μὲ τὰ καναρινιὰ λουλούδια
ὕστερα ἀπὸ τὴ βροχὴ—κάτω ἀπὸ τ' ἄστρα—τὰ μεσάνυχτα.

Ἄγια Παρασκευὴ καμπάνες θρηνητικές μέσα στὸ δειλί....
(Μὴν ἦσουν μιά νεράϊδα ποὺ δρόσισε
τὸν πυρετὸ τῆς διψασμένης νεότητος ;
Μὴν ἦσουν τάχα — ὄνειρο μονάχα διαμαντένιο
ποὺ ἔσβυσε, προτοῦ νὰ τ' ἀγκαλιάσουμε ;)
Ἄγια Παρασκευὴ. Καμπάνες θρηνητικές στὴν πράα νύχτα,
ὕγρὲς ἀπηχῆσεις—ὄνειρα—σχεδιάσματα θαμπὰ κι' ὠραία,
ἔσεις ποὺ χαρακτήκατε σὲ γκρίζο φόντο ἀπὸ ἀτσάλι.
ἌΟνειρα μισοφωτισμένα.....
Ἄνοιχτογάλαζος καπνὸς σὰς ἀγκαλιάζει.

Ἄγια Παρασκευὴ—πένθιμα σήμαντρα—λυπητερά,
σθύστηκαν τὰ κεριὰ,
τὰ μάτια σου βασίλεψαν, μητέρα.....
Ἔσὺ ἔφυγες μέσα στὴ δόξα τοῦ ἔρωτα μου ἀγαπημένη....
Μεῖναμε μόνοι...
Τὰ μαλλιὰ ἄσπρισαν στοὺς κροτάφους....
Οἱ κόκκινες γλῶσσες τῆς φωτιᾶς ἔκαψαν τὸ δάσος....
Οἱ κόκκινες φλόγες τῆς φωτιᾶς ἔκαψαν
τὰ χιμαιρικά—λαμπρὰ φτερά μας.....

ΓΙΩΡΓΟΣ ΦΑΝΟΣ.

Σ Ε Κ Ε Ι Ν Ο Κ Ε Ι Τ Ο Π Ε Ρ Ι Γ Ι Α Λ Ι

Σ' ἐκεῖνη τὴν ἀκρογιαλιά, σὲ κείνο κεῖ τὸ περιγιάλι,
 ποὺ χορεύει ὁ γήλιος πὰ στὰ βράχια του
 καὶ τ' ἀσημώνει τὰ κοχύλια,
 σὲ κείνο κεῖ τὸ περιγιάλι μὲ τὰ πεῦκα τὰ γερτά,
 ἦρταν τ' ἀγόρια μὲ τὸν ἄνεμο
 νὰ βουτηχτοῦν μέσ' στὸ λιοπύρι,
 ἦρταν τ' ἀγόρια μὲ τοὺς πόθους τους
 γιὰ νὰ τοὺς λούσουν στὴν ἀρμύρα.

Καὶ τὸ χαμόγελο τους ἄνθισε στὴν πυρωμένην ἄμμο,
 κι' ἡ νειότη τους λουλούδισε καὶ τὰ ξερὰ τὰ φύκια...

Οἱ ψυχὲς εἶν' ὄρθιες. Μοσκοβολᾶν θυμάρι.
 Καὶ τὸ ρετσίσι στάζει στὶς καρδιὲς δάκρυ εὐτυχίας.

Καὶ τὶς κοπέλλες τὶς ἔφερε τὸ κῶμα,
 τὶς ξέβρασε ἡ θάλασσα.....
 Κι' εἶχαν διαμάντια στὸ γυμνὸ κορμί,
 καὶ φορούσαν τὸν ἥλιο γιὰ στεφάνι,
 κι' εἶχαν ἀγριοπερίστερα γιὰ στήθια τους
 καὶ κόκκινα ἀγριολούλουδα στὰ σκέλια.
 Καὶ γέμισε φωνὲς τὸ περιγιάλι.
 Τραγοῦδια καὶ λυγίσματα
 τὰ πεῦκα.

.....
 Ποιὸς εἶπε, πὼς πεθάνανε τοῦ δάσους τὰ στοιχεῖα ;
 Ἐμεῖς τὰ πόδια τὰ τραγίσια
 ἕνὸς Σατύρου εἶδαμε
 ταχιά ν' ἀναδρομᾶν στοὺς θάμνους καὶ στὰ σκίνα,
 κι' ἀκούσαμε τὰ γέλια τὰ κρουστά
 ἀπ' τὶς Νύμφες πέρα
 στὰ πεῦκα τὰ πυκνά,
 ποὺ οἱ Φαῦνοι ἀνασαίνουνε βαριά.

Τ. Μ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗΣ

Ο Ρ Α Μ Α Τ Ι Σ Μ Ο Ι

Ποιοὶ κόσμοι ὠραῖοι ξανοίγονται πίσω ἀπ' τὶς καταγίδες !
 Τὶ μουσικὲς χαρὲς !
 Ποιοὶ πόθοι ἠλιόχαροι ξυπνοῦν, καὶ μέσα σὲ ἀλουργίδες
 Ντύμενοι λαμπερές,
 Πανηγυρίζουν—μιᾶς γενιᾶς μελλοντικῆς οἱ Ἄγγελοι
 Κι' οἱ Καθοδηγητές...
 Κι' ἀπ' τὴν κερήθρα τῶν καιρῶν τὸ πῶ θεσπέσιο μέλι
 Βυζαίνου, κι' ἀνοιχτές
 Οἱ πόρτες τῶν ἀπόρητων στὰ μάτια καὶ στὰ φρένα,
 Ποὺ μέσ' τὰ διάφανα ἀστρικά πελάη βουτᾶν, καθὼς
 Στῆς Ἰπποκρήνης τὰ νερά τῶν Ἡμιθέων ἡ γέννα,
 Λουσιμένη στ' Ἄγιο Φῶς.

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΕΝΑΤΗ ΙΟΥΛΙΟΥ

Μέσα στή μακραίωνη ιστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡ ἐνάτη Ἰουλίου 1821 δὲν εἶναι μονάχα ἓνας σταθμὸς. Εἶναι προπάντων ἓνα σύμβολο. Σύμβολο τῆς ἀδιάσπαστης ἐνότητας τοῦ ἔθνους, δείγμα τῆς ζωτικότητας καὶ τοῦ μαχητικοῦ χαρακτῆρα τῆς φυλῆς, καί—ἰδιαίτερα γιὰ μᾶς τοὺς Κυπρίους—ἀδιαφιλονίκητη ἀπόδειξη ἀνώτερης ἐθνικῆς ἀρετῆς κ' ἀξιοπρέπειας.

Τὸ μεγάλο μήνυμα, ποῦ πέρασε τὴν ἀνοιξη τοῦ 1821 πάνω ἀπ' τὶς Ἑλληνικὲς θάλασσες, δὲν ἄφησε ἀσυγκίνητη καμμιὰν Ἑλληνικὴ καρδιά. Τὸ ὄνειρο, μὲ τὸ ὁποῖον ἀνδρώθηκαν τόσες γενιὲς δούλων, γινόταν τώρα πραγματικότης. Ὁ Μωρητᾶς εἶχε δώσει τὸ σύνθημα. Κι' ἀπὸ τὸ πρῶτο ἐκεῖνο ἔναυσμα οἱ φλόγες τῆς ἐλευθερίας—θρεμμένες μὲ αἷμα ἡρώων καὶ μαρτύρων—χοροπήδησαν καὶ χύθηκαν ἀσυγκράτητες ἴσα μὲ τὰ πιὸ μακρινὰ Ἑλληνικὰ θουὰ, ἴσα μὲ τὶς πιὸ μακρινὲς Ἑλληνικὲς θάλασσες. . . .

Καμμιὰ ὑστεροβουλία καὶ κανένα εὐτελὲς ἐλατήριο δὲν ὄπηχε πίσω ἀπὸ τὸν τιτάνιον αὐτὸν ἀγώνα. Κανένας πόθος καὶ καμμιὰ ἔφεση, ἔκτος ἀπὸ τὸν πόθο τῆς ἐθνικῆς ἀποκατάστασης, καὶ τῆ μοναδικῆ ἔφεση τῆς ἐλευθερίας. "Ἐνας λαὸς περίμενε τὴ μεγάλη, τὴν ιστορικὴ στιγμή του! Κι' ὅταν ἡ στιγμή αὐτὴ ἔφτασε, τῆς δόθηκε ὀλόκληρος. Χωρὶς δισταγμὸ· χωρὶς ἀμφιβολία· χωρὶς φόβο· χωρὶς ἐπιφύλαξη.

"Ἐτσι ἀκριβῶς δέχτηκε κ' ἡ Κύπρος τὸ μεγάλο μήνυμα: Μὲ τὴν ψυχὴ ὀρθία καὶ τὴν καρδιά ξέχειλη ἀπὸ ἐνθουσιασμό καὶ συγκίνηση. Προπαρασκευασμένη ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη ἐπαφὴ μὲ τὴν Ἑλληνικὴ μητρόπολη, κατηχημένη ἀπ' τὰ μυστικὰ διδάγματα τῶν Φιλικῶν, μὰ περισσότερο ἀπ' ὅλα ὀδηγημένη ἀπ' τὸ δικό της τὸ βαθύ ἐθνικὸ αἶσθημα, διαδήλωσε ἀπ' τὴν πρώτη στιγμή τὴν ἀλληλεγγύη της πρὸς τὸν ἐθνικὸ ἀπελευθερωτικὸ ἀγώνα καὶ τὴν πίστη της γιὰ τὴ θέσαι ἀνάσταση τοῦ γένους. Καὶ ναὶ μὲν οἱ ἰδιαίτερες τοπικὲς συνθήκες (κυρίως ἡ γειννίαση μὲ τὴν Ἀσία κ' οἱ πολλοὶ Τοῦρκοι κάτοικοι) δὲν ἐπέτρεψαν τότε τὴν ἀμεση ἐξέγερση τοῦ νησιοῦ. Τίποτε ὅμως δὲν ἐμπόδισε τοὺς Κυπρίους ἀπὸ τὸ νὰ ἐργαστοῦν μὲ αὐταπάρηση γιὰ τὴν ἐλευθερία τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, συνεισφέροντας στὸν κοινὸ ἀγώνα μαχητές, τρόφιμα καὶ χρήματα καὶ—πιὸ πολὺ ἀπ' ὅλα—καθαγιάζοντας τὸ βωμὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας μὲ νέα ἐξίλαστήρια θύματα. Οἱ Κύπριοι εἶδανε τότε τὴν ἐπανάσταση μ' ἓνα πνεῦμα βαθύτερης κατανόησης καὶ μιὰ ἀξιοθαύμαστη ἀντίληψη αὐταπάρησης καὶ ἐθνικῆς ἀλληλεγγύης.

Τὰ γεγονότα ποῦ διαδραματίζονται στὸ νησί τοὺς πρώτους μῆνες μετὰ τὴν ἔκρηξη τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀπελευθερωτικοῦ κινήματος, ἀποτελοῦν τὴν ἐπισηφράγιση τοῦ μυστικοῦ ἀρραβῶνα, ποῦ μὲ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων εἶχε πραγματοποιηθῆ σιωπηλὰ μέσα στὶς καρδιὲς ὅλων τῶν Ἑλλήνων: τοῦ ἀρραβῶνα τῆς παληᾶς Χριστιανικῆς πίστες μὲ τὴν καινούργιαν ἐθνικὴ συνείδηση. Μιὰ κοινὴ ἐθνικὴ ἀντίληψη συναδελφώνει πάλιν ὅλους τοὺς Ἕλληνας. "Ἐτσι, ὕστερα ἀπὸ ἕξη αἰῶνων βίαιη διακοπὴ τῶν δεσμῶν τῆς μητρόπολης μὲ τὴν μεγαλόνησο, ὁ δρόμος τῆς συναδέλφωσης καὶ τῆς συνεργασίας ἀποκαθίσταται καὶ πάλιν, κ' ἡ Κύπρος βαδίζει τὸ δρόμο αὐτὸ μ' ὅλη τὴ συνείδηση τῆς εὐθύνης καὶ τῶν μεγάλων κινδύνων ποῦ περιέκλειε.

Σὲ λίγο τὰ γεγονότα ἐξελλισσονται μὲ δραματικὸ πρᾶγματι ρυθμὸ. Τὸν Ἀπρίλη ἐφαρμόζεται στὸ νησί τὸ διάταγμα «περὶ ἀφοπλισμοῦ τῶν ραγιαδων», τὸ Μάιο μεταφέρεται στὴν Κύπρο Τούρκικος στρατός, τὸν Ἰούνιο φυ-

λακίζονται οἱ πρόκριτοι...Καί τήν αὐγή τῆς ἐνάτης Ἰουλίου τὸ δράμα προχωρεῖ πρὸς τὴ λύση του, ὅταν ἀπὸ τὴν πρόχειρη σκηνή, πού εἶχε στηθῆ — μὲ θασανιστήρια κι' ἀγχόνες—στὴν πλατεῖα τοῦ Σεραγίου, παρελαύνει, γιὰ μιὰ ἀκόμη — ἀλλὰ ὄχι τελευταία — φορά, ντυμένη τὸν ἀκάνθινο στέφανο τοῦ μαρτυρίου ἢ ἀδάμαστη Ἑλληνικὴ ψυχὴ τῆς Κύπρου, γιὰ νὰ διαλαλήσει ὅτι οἱ ρίζες τοῦ δέντρου τῆς ἐλευθερίας εἶναι βαθιές, καὶ τίποτε δὲ μπορεῖ νὰ τὶς ἀποκόψει.....

Ἡ ἐνάτη Ἰουλίου ἀποτελεῖ πράγματι μιὰν ἀπὸ τὶς πιὸ πολύτιμες ἔθνικες περγαμνές τῆς Κύπρου. Ὅγδόντα περίπου κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ σφαγιαζόνται τότε γιὰ νὰ κρατήσουν μὲ τὸ θάνατό τους ζωντανὴ τὴν ἔθνικὴ παράδοση τοῦ νησιοῦ, καὶ νὰ χαλυβδώσουν τὴ θερμουργὴ πίστη τῶν Κυπρίων ραγιαδῶν. Κανένας φόβος καὶ καμμιὰ μικροψυχία δὲ μπόρεσε νὰ συγκρατήσῃ τοὺς μάρτυρες αὐτοὺς ἀπὸ τὸ νὰ θαδίσουν μὲ θάρρος καὶ ἀξιοπρέπεια τὸ δρόμο τοῦ μαρτυρίου. Καὶ τὸ ὕστατο ἱερὸ ρίγος τῆς ψυχῆς τους, φεύγοντας ἀπὸ τὰ θασανισμένα τους σώματα, κατοίκησε γιὰ πάντα στὴν καρδιά τῶν συντρόφων καὶ τῶν ἀπογόνων τους. Ἡ μνήμη τους ἔγινε θρῦλος, ὁ ἠρωϊσμός τους παράδοση, ἡ πίστη τους ὁδηγός !

Τὸ δέντρο τῆς ἐλευθερίας, πού ποτίστηκε μὲ τὸ αἷμα τους, δὲν ἔπαυσε ἀπὸ τότε νὰ θγάξει ὀλοένα νέους βλαστούς. Παρὰ τὶς καταγιγίδες καὶ τὶς θύελλες, πού τὸ συγκλονίζουν, ἐξακολουθεῖ νὰ ὑψώνει κατακόρυφα τοὺς θαλεροὺς κλάδους του, ἀχόρταγο νὰ ρουφήσῃ τὸ φῶς, τὸν ἀέρα καὶ τὸν ἥλιο. Ὅσο πού θάρτει κάποτε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ! Καὶ τὰ κλαριά του θὰ γιομίσουν λουλούδια, καὶ τὰ λουλούδια θὰ δέσουν σὲ καρπὸ, τὸν πιὸ πολυτιμο καρπὸ πού ὑπάρχει στὴ γῆς, τὴν Ἐλευθερίαν.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Ἡ 9ῆ ἸΟΥΛΙΟΥ ΤΟΥ 1821 ΕΝ ΛΕΥΚΩΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΥ)

—«Πίσκοπε, γιὰ τὴν γνώμη μου ποττὲ δὲν τὴν ἀλλάσω,
Τζι ὄσα τζι ἂν πεῖς μὲθ θαρευτεῖς πὼς ἐν νὰ σοῦ πιστέψω'
Ἐχω 'ς τὸν νοῦν μου, Πίσκοπε, νὰ σφάξω, νὰ κρεμμάσω,
Τζι ἂν εἴμπορῶ πού τοὺς Ρωμοὺς τὴν Τζιύπρον νὰ παστρέψω'
Τζι ἀκόμα ἂν ἠμπόρῃα τὸν κόσμον νὰ γυρίσω,
Ἐθεν νὰ σφάξω τοὺς Ρωμοὺς ψυσιὴν νὰ μὲν ἀφήσω!»

—«Ἡ Ρωμοσύνη ἔφ φυλὴ συνότζιαιρη τοῦ κόσμου !
Κανένας δὲν εὐρέθηκεν γιὰ νὰ τὴν ἰ-ξιλείψει,
Κανένας γιὰτὶ σιέπει τὴν πού τὰ 'ψη ὁ Θεός μου :
Ἡ Ρωμοσύνη ἐν νὰ χαθεῖ ὄντας ὁ κόσμος λείπει !
Σφάξε μας οὖλους τζι ἄς γενεῖ τὸ γαίμαμ μας αὐλάτζιν,
Κάμὲ τὸν κόσμομ ματζιελειὸν τζιαὶ τοὺς Ρωμοὺς τραούλια,
'Αμμά 'ξαιρε πὼς ὕλαντρον ὄντας κοπεῖ καθάτζιν,
Τριγύρω του πετάσσουνται πρακόσια παραπούλια,
Τὸ 'νιν ἀντῶν νὰ τρώ τὴν γῆν, τρώει τὴν γῆθ θαρκέτσι,
Μὰ πάντα τζιεῖνον τρώετσι τζιαὶ τζιεῖνογ καταλυέτσι.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

Ἡ ποίηση καὶ ἡ ζωὴ του.

Κάποιο παλιὸ ὑποβλητικὸ παραμῦθι λέει ὅτι κάποτε ἕνας θαρῦς κι' ἀβάσταχτος πόνος ἔπεσε ἐφιαλτικὰ ἐπάνω στὴ γῆ. Οἱ ἄνθρωποι, μὲ ρυτιδωμένα τὰ πρόσωπα ἀπ' τὸν καημὸ, σκύφτανε σὸ μόχθο τῆς δουλειᾶς μὲ τὴν καρδιά θλιμμένη καὶ τὴν ὑπαρξὴ αἱματωμένη. Κάπου-κάπου ἕνα ξεθωριασμένο χαμόγελο διαγραφόταν στὰ χλωμὰ μάγουλα, σάν λησμονημένος ἀνθὸς στὸ μουγγὸ σάβανο τῆς παγωνιάς, γιὰ νὰ ρέψει κι' αὐτὸ σὲ λίγο, ποῖο λησμονημένο καὶ ποῖο τραγικόν. Μ' ἄξαφνα στὴν πιὸ καταθλιπτικὴ καὶ τὴν πιὸ ἀβάσταχτη νύχτα τοῦ πόνου, ὅταν σὸ βαθὺ σκοτάδι καμιά ἐλπίδα δὲν ρόδιζε πειὰ τὶς καρδιές, μιά θεσπέσια μολπὴ ἐξεχύθηκε, δονίζοντας γλυκὰ τὶς πονεμένες ὑπάρξεις. "Ἐκθαμβὰ τὰ μάτια εἶδανε ν' ἀνοίγουνε τὰ ἐπουράνια. Οἱ οὐράνιες μελωδίες σταλάζανε σάν ἕνα ἀπόκοσμο θάλασμο, σάν ἕνα ἀνάλαφρο χᾶδι στὰ μαραμμένα πέταλα τῆς ψυχῆς, δροσίζοντας τοὺς φλογισμένους καμημούς καὶ χαρίζοντας τὴν ἀνακούφιση καὶ τὴν ἐλπίδα.

Αὐτὴ ἡ παράξενη εἰκόνα μοῦ ξανάρχεται πάντα στὴ μνήμη ὅταν ἀναλογίζομαι τὴ μαγικὴ ἐπίδραση τῆς Ποιήσεως ἐπάνω στὶς πολυθασσανισμένες ἀνθρώπινες καρδιές. "Ἐτσι καὶ σ' ἐμᾶς ἀνοίγουνε τὰ μαγευτικὰ ἐπουράνια ὅταν, μέσα στὴ θλιθερὴ ἔρημο τῶν στοχασμῶν μας, μὲ τὴν ἀπόγνωση τοῦ πόνου ἢ μὲ τὴν ἀπογοήτευση τῆς ζωῆς, ἀκούουμε τὴν ἀθάνατη Λύρα νὰ σκορπίζει στοὺς αἰθέρες τὴ θεσπέσια τῆς μολπῆ. "Ἐνα θάλασμο τότε σταλάζει σ' αὐτές τὶς πληγωμένες καρδιές, καὶ τὸ μαγευτικὸ ὄραμα τῆς ἀνοίξεως ἐσχύνεται ἀπαλὰ στὰ σκοτεινὰ στήθη, μὲ τὰ ἀρώματα τῶν ἀνθῶν καὶ τὴ γοητεία τῶν κελαιδισμῶν.

Ἄληθινὰ τὶ μεγάλο χάρισμα ἔδωσαν οἱ οὐρανοὶ στὶς Λύρες τῶν Ποιητῶν! Ἄπο τὰ ποῖο παλιὰ χρόνια τῆς σοφῆς ἀγνοίας, ἕως σήμερα ποῦ μᾶς μαστιίζει ἄγρια ὁ πολιτισμὸς, ἡ φωνὴ τῆς Ποιήσεως ἀντήχησε σάν τὴ φόρμιγγα τῶν Χερουβείμ, ἀνεβάζοντας μᾶς πάνω ἀπὸ τὴν πτώχνη τῆς κοινῆς ζωῆς, πάνω ἀπὸ τὸν πόνο τῆς ἐφήμερης ὀδύνης. Μέσα ἀπὸ τὸ θάθος τῶν χρόνων, πέρα ἀπὸ τὸ μᾶκρος τῶν αἰώνων, μᾶς ἔρχεται αὐτὴ ἡ φωνὴ πάντα καινούργια, πάντα ἀγέραστη καὶ θαλερὴ, γιὰ νὰ μᾶς χαρίζει τὴν ἀνάταση σ' ἕνα «ὄμορφο κόσμο, μαγικόν, ἀγγελικόν, πλασμένον».

"Ἐτσι καὶ σήμερα, ποῦ κύλησαν 150 χρόνια ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ Σολωμοῦ ἐπάνω στὴ γῆ, ἡ φωνὴ του ἐξακολουθεῖ ν' ἀντηχεῖ μελωδικὴ στὶς καρδιές μας σάν θεῖα μολπὴ μιάς οὐράνιας Λύρας. Γεννημένος ἐκεῖ ὅπου ὁ ἥλιος λάμπει μέσα στὸν ποῖο γαλανὸ οὐρανόν, ὅπου τὰ μῦρα τῶν ἀνθῶν ἀρωματίζουν τὶς ἀναπνοές τῶν θεσπέσιων νυχτῶν, ὅπου κάθε θράχος εἶνε ἕνας καημὸς καὶ κάθε ἀκρογιάλι ἕνα τραγοῦδι, ὁ Ποιητὴς μας ἐπέρασε τὰ πρῶτα του χρόνια στὴν ἰδιαιτέρη Πατρίδα του, τὴν ὁμορφὴ Ζάκυνθο. Τὸ φῶς τοῦ κόσμου τὸ εἶδε τὸ 1798. Μητέρα του ἦταν ἡ φτωχὴ καὶ ἀπαιδευτὴ Ἀγγελίκα Νίκλη, καὶ πατέρας του ὁ εὐγενὴς καὶ πλούσιος Κόμης Νικόλαος Σολωμὸς ποῦ οἱ πρόγονοι του εἶχαν ἔρθει ἀπὸ τὴν Κρήτη. Ὁ γέρο-Σολωμὸς, λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του, πρόλαβε νὰ νομιμοποιήσει τὶς σχέσεις του μὲ τὴν ὄραια Ἀγγελίκα, κι' ἔτσι ὁ μικρὸς Διονύσιος σὲ ἡλικία 9 ἐτῶν βρέθηκε, μαζὺ μὲ τὸν ἀδελφὸ του Δημήτριο, κληρονόμος μιάς μεγάλης περιουσίας. Ὁ κηδεμόνας καὶ θεὸς του Δωρμεσσάλδης, ἐφρόντισε νὰ δώσει στὰ δύο παιδιὰ μιά ξεχωριστὴ μόρφωση. Πρῶτος δασκάλου τοῦ Σολωμοῦ ἦταν ὁ Ἕλληνας Ἀντώνιος Μαρτελλάκος, ἕνας σοφὸς ἄνθρωπος καὶ παράξενος καλλιτέχνης, καὶ ὁ Ἰταλὸς Σάντο Ρώσση, ἕνας ἐνάρετος ἀσθὲς μὲ φιλελεύθερο πνεῦμα καὶ ἐξελεγμένη ψυχὴ

πού είχε έρθει από την πατρίδα του Κρεμώνα, όπου έδιδασκε ρητορική, κατατρεγμένος για τὰ φιλελεύθερα φρονήματα του και ζητώντας καταφύγιο στην 'Αγγλοκρατούμενη Ζάκυνθο. Σ' αυτό τὸν ἐνάρετο 'Ιταλὸ ὁ μικρὸς Διονύσιος ὄχι μόνο χρωστᾷ τὴν πρώτη του μόρφωση και τὸ χαλίωμα τοῦ ὀρμητικοῦ και ἀτίθασσου χαρακτήρα του, ἀλλὰ και τὸ γοργὸ ἀνθισμα τῆς καλλιτεχνικῆς του φύσης. 'Απὸ μικρὸς ἦταν ἀνυπόταχος και ἀγέρωχος, μὰ στὰ στήθια του ἐφώλιαζε πάντα θερμὴ μιά ἀτέλειωτη καλωσύνη και μιά ἀνώτερη ἠθική. Οἱ λίγοι μὰ πάντα διαλεχτοὶ φίλοι του, πού τὸν ἔνωσε μαζί τους μιά φιλία ἀσβυστη και ἀληθινή, λέγανε γι' αὐτὸν πὼς «ποτὲ δὲν ἔσκυψε τὸ κεφάλι σὲ κανένα ἄλλα ἀνθρώπινο ὕψος παρὰ μόνον εἰς τὴν ἀρετὴν».

'Ο Σολωμὸς τὸ 1808 φεύγει μαζί μὲ τὸν ἀεθὸς Ρώσση για τὴν 'Ιταλία, ὅπου τότε ἔστελλαν τὰ παιδιὰ τους οἱ πλούσιες ἀριστοκράτειες τῆς Ζακύνθου για ἀνώτερη μόρφωση. Δὲν ὑπῆρχαν τότε στὴ Ζάκυνθο ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια και στὴ θασανισμένη 'Ελλάδα, πού στέναζε κάτω ἀπὸ πολύχρονη και πολύπαθη σκλαβιά, ὁ δυνάστης καταδιώκε ἀγρία τὴ μόρφωση τῶν 'Ελλήνων. 'Ετσι ὁ Σολωμὸς σπούδασε διαδοχικὰ στὴ Βενετία ὅπου τὸν ἐτοποθέτησε ὁ δάσκαλος του Ρώσση, ὕστερα στὴν Κρεμώνα γιατί δὲν μποροῦσε νὰ πειθαρχήσει στὸν αὐστηρὸ κανονισμὸ τοῦ Λυκείου τῆς Βενετίας, και στὴν Παβία ὅπου ἐγράφηκε στὴ Νομικὴ Σχολή. 'Αλλὰ οὔτε τὸ δίπλωμα περίμενε νὰ πάρει, οὔτε ἐξάσκησε ποτὲ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Δικηγόρου. 'Η καλλιτεχνικὴ του ψυχὴ, γοητευμένη ἀπὸ τὸ κάλλος τῶν ὀραίων γραμμάτων πού τότε εἶχαν στὴν ὁμορφὴ 'Ιταλικὴ γῆ μιά πλούσια ἀνθήση, εἶχε γρήγορα συνεπαρθεῖ ἀπὸ τὸν 'Ὀκεανὸ τῆς Ποίσεως. Τὸ πνεῦμα του, πλουτισμένο και ξανοιγμένο πειὰ στὶς σφαίρες τῆς Τέχνης, ἔδειξε γρήγορα τὰ σπάνια χαρίσματα πού μ' αὐτὰ ἦταν ἀπλόχερα προικισμένο ἀπὸ τὴ φύση. Μέσα στὰ πρῶτα ποιητικὰ του γυμνάσματα, τοὺς σατυρικοὺς του στίχους, τὰ πρῶτα του τραγούδια, γραμμένα στὴν 'Ιταλικὴ γλῶσσα, ἄρχισε νὰ φανερῶνεται γοργὰ τὸ πρῶτο ταλέντο του. "Ενας καθηγητὴς του τοῦ εἶπε μιά μέρα ἐνθουσιασμένος: «'Ελληνόπουλο, 'Ελληνόπουλο, ἐσὺ θὰ ξεπεράσεις τὸν Μόντη μας». Μ' αὐτὸ τὸν ποιητὴ Μόντη, πού τότε ἦταν ἡ δόξα και τὸ καύχημα τῆς 'Ιταλίας, καθὼς και μὲ ἄλλους ἀξιους λογοτέχνες, ὁ Σολωμὸς εἶχε συνδεθεῖ μὲ στενὴ και εἰλικρινὴ φιλία και κοντὰ σ' αὐτοὺς τὸ πνεῦμα του ἐβυθίζετο περισσότερο και περισσότερο μέσα στὰ πλούσια νάματα τῆς 'Ιταλικῆς ποιήσεως. Μὰ ἡ ψυχὴ του ἔμεινε θαθεῖα και γνήσια 'Ελληνικὴ. 'Η ἀθάνατη χώρα τῶν Λατῶν ἐπλημύρισε ξαφνικὰ μίαν ἡμέρα τὴν καρδιά του μὲ τέτοια ἀσυγκράτητη νοσταλγία, πού τὸν τράβηξε γοργὰ και πάλι κοντὰ τῆς γιὰ νὰ ψάλλει μὲ ἀθάνατες στροφές τις ὁμορφίες, τὰ θάσσανα και τις δόξες τῆς.

'Ο Σολωμὸς ἐγύρισε τὸ 1818 στὴν ὁμορφὴ και μοσκομουρισμένη Ζάκυνθο, σὲ ἡλικία 20 ἐτῶν. Νέος, πλούσιος, ὀραῖος, πρόσχαρος, εὐγενής, μορφωμένος, ἦτανε τότε περιζήτητος καὶ ἀριστοκρατικὰ σαλόνια τοῦ νησιοῦ πού και παντοῦ ἐπιζητούσανε τὴ συντροφιά του. Αὐτὸς ὁμως, ὑπερήφανος και ἐκλεκτικός, διασκεδάζει μὲ τὸν στενὸ κύκλο τῶν φίλων του σὲ φιλολογικὲς συγκεντρώσεις, ἀπαγγέλοντας τις περιφημες σάτυρες του ἢ αὐτοσχεδιάζοντας τραγουδάκια στὴν 'Ιταλικὴ γλῶσσα πού τὴν μιλοῦσε τότε ὅλος ὁ ἀριστοκρατικὸς κόσμος τῆς Ζακύνθου. Μὰ ἔξαφνα μὲς' τὴν καρδιά του ἐσκίρτησε σάν ἀποκάλυψη ἡ ἀφελὴς και δροσερὴ ὁμορφία τῆς δημοτικῆς μας. Πόσο γνήσια, ἢ ἀρμονικώτατη αὐτὴ γλῶσσα, καθρέφτιζε τὴν ἀγνὴ λαϊκὴ ψυχὴ! Μέσα στὸ ἀνεπιτήδευτο κάλλος τοῦ Δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, ἢ 'Ελληνικὴ Φυλὴ, θαρρεῖα πλακωμένη ἀπὸ τὴν καταχνιά τῆς σκλαβειᾶς και τῆς ἀμάθειας, τραγουδοῦσε παθητικὰ τοὺς πόνους και τὰ ὄνειρα τῆς. 'Η ἀσύγκριτη ὁμορφιά τοῦ γαλανοῦ 'Ελληνικοῦ ὀρίζοντα, ἢ θαλερὴ και μυρωμένη γῆ, κερνοῦσαν

Ένα παράξενο μεθύσι από γενιά σέ γενιά, κι' οί σκλάβες καρδιές δραματί-
ζουνταν πειά τὸ οὐράνιο Ἰνδαλμα πού κρατοῦσε ἀκοίμητο στὴν ὑπαρξὴ τους
τὸ πάθος τῆς Λευτεριάς. Κι' ὁ ποιητὴς ἐμάντεψε τὸ μεγάλο νόημα. "Ενοιωσε
πὼς αὐτὴ ἡ ζωντανὴ γλῶσσα, ἡ πλασμένη ἀπὸ τὰ συντρίμματα τῆς ἀρχαίας,
ἦτανε ποιὸ κοντὰ στὴ φύση καὶ στὴν καρδιά. Καὶ πὼς μόνο σ' αὐτὴ τὴν
ἀληθινὴ φωνὴ τῆς ὥραιας 'Ελλάδας θὰ μπορούσε ἡ Λύρα του νὰ θρεῖ μιὰ
πρωτοφανέρωτη μελωδία γιὰ νὰ ψάλλει ἐπάξια τὴν ἀθάνατη γῆ. Σπρωγμένοις
ἀπὸ τοὺς φωτισμένους φίλους του καὶ πρὸ πάντων ἐμψυχωμένοις ἀπὸ τὸν
ἱστορικὸ Τρικούπη, τὸν ὑστερώτερα Πρωθυπουργὸ τῆς 'Ελλάδας πού τὸν εἶχε
ἐπισκεφθεῖ στὴ Ζάκυνθο, ὁ Σολωμὸς νικῶντας τοὺς διαταγμοὺς του, σταμάτη-
σε πειὰ τελείως νὰ γράφει 'Ἰταλικά κι' ἐρίχθηκε μὲ φλόγα καὶ πίστη στὴ
σπουδὴ τῆς δημοτικῆς, μαζεύοντας πλούσιο ὕλικὸ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ
καὶ τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι.

Εἶναι ἀπὸ αὐτὸ τὸ ὕλικὸ πού ξεπήδησαν οἱ θαυμάσιες ἀχτίνες τῆς Σο-
λωμικῆς Ποιήσεως γιὰ νὰ καθρεφτίσουν στὸ φέγγος τους τὴν ἀχραντὴ γαλα-
νάδα τῶν 'Ελληνικῶν ὀριζόντων, τὸ σεμνὸ καὶ καθάριο κάλλος τοῦ 'Ελληνι-
κοῦ τοπίου καὶ τὴ μελαγχολικὴ γαλήνη τῆς 'Ελληνικῆς ἀκρογιαλιᾶς. Μιὰ
ὑπερκόσμη γαλήνη πλανᾶται σ' αὐτὲς τίς ὄνειρεμένες ἀκρογιαλιᾶς πού
γεμίζει ὑποβλητικὰ τὴ ψυχὴ :

«Δὲν ἀκούεται οὐτ' ἓνα κῦμα
εἰς τὴν ἔρμη ἀκρογιαλιά.
Λὲς κι' ἡ θάλασσα κοιμάται
μέσ' τῆς γῆς τὴν ἀγκαλιά».

Οἱ στίχοι τοῦ κυλοῦν πειὰ ἀβίαστα καὶ καθαρά σὰν τὸ κρυσταλλένιο
νερὸ τῆς βρύσης, μὲ μιὰν ἀπλὴ κι' ἀνεπιτήδευτη χάρη κι' ὁμορφιά. "Ολη ἡ Ζά-
κυνθος τραγουδᾷ τίς σεληνοφώτιστες νύχτες τοὺς γλυκοὺς στίχους τῆς πασί-
γνωστῆς «Ξανθούλας» τοῦ πού τὴν πέρνει τὸ μελαγχολικὸ καράβι τῆς ξε-
νητειᾶς, σβύνοντας σὰν ὄνειρο στὸ μάκρος τοῦ πελάγου :

«Σ' ὀλίγο, σ' ὀλιγάκι ἂν ἔθλεπα πανάκι
δὲν ἤξερα νὰ πῶ ἢ τοῦ πελάγου ἀφρό».

"Ολη ἡ Ζάκυνθος συγκινεῖται γιὰ τὸ ἀληθινὸ δράμα τῆς ἀμοιρῆς «Φαρμα-
κωμένης» τοῦ, πού τόσο θερμὰ κλαίει τὸ χαμό της καὶ μὲ τόσο πρᾶο θάρρος
καὶ βαθειὰ κατάνυξη ὑπερασπίζεται τὴν ἀγνότητα της :

«Τὸ κορμί της κεῖ μέσα στὸν τάφο
τὸ στολιζει θερμὴ παρθενιά».

Κάτω ἀπὸ τοὺς θόλους τοῦ 'Ελληνικοῦ ὀρίζοντα ἀνηχεῖ μιὰ μελαγ-
χολικὴ μὰ γαλήνια μελωδία, σὰν τὸ θρηνητικὸ λάγγημα τοῦ ἀηδονιοῦ ἀνά-
μεσα στὰ πράσινα φυλλώματα τῆς δάφνης καὶ τῆς μυρτιάς. Νότες γλυκὲς
καὶ τρυφερὲς ἀκούονται, σὰν τῆς παθητικῆς 'Ελληνικῆς φλογέρας, πού
κλαῖνε ἀπαλὰ στὸ μούχρωμα τοὺς ἀνθρώπινους καρπούς :

«Εἶνε ἀλαφρὸ τὸ χῶμα σου
σὰν τῆς ἐληᾶς τὸ φύλλο,
σὰν τῆς δροσιάς τὸ στάλαμα».

'Η σκληρὴ μοῖρα τοῦ ἀνθρώπινου χωρισμοῦ θρῖσκει στὰ χεῖλη τοῦ
καινούργιους τόνους σὲ μιὰ διάφανη κι' ἀνάλαφρη ἐλεγεία. Στὴν «Εὐρυκόμη»,
στὴν «Ψυχούλα», στὸν «Κύριο Γεώργιο Ρώσση», στὴν «Νεκρικὴ Ὠδὴ», σμί-
γουν μυστικὰ ὁ πόνος μὲ τὴν ὁμορφιά, ἡ τραγικότητα μὲ τὴ χάρη :

Ἄπ' αὐτὰ πού σου χύσαν ἐπάνω
 ἔνα πέρνω θανάτου λουλουδι,
 καί πικρά τὸ στερνό σου τραγοῦδι
 γλυκὲ υἱὲ τοῦ ἀδελφοῦ μου ἀρχινῶ.

Τοῦ Μαΐου ροδοφαίνεται ἡ μέρα
 πού ὠραιότερη φύση ξυπνάει
 καί τὴν κάνουν λαμπρά καί γελαίει
 πρασιναδες, ἀχτίνες, νερά».

Αὐτὸ τὸ θαῦμα τῆς Ἑλληνικῆς φύσης, τὸ ποικιλότροπο καὶ πολύμορφο καὶ παραδεισένιο, δὲν ἦτανε μόνο προορισμένο νὰ σελαγίσει στὶς φτερούγες τῶν Σολωμικῶν στίχων. Μὰ οἱ φθόγγοι αὐτῆς τῆς θαυμάσιας Λύρας ἦτανε κυρίως πεπρωμένο νὰ χαρίσουν μιὰν ἀσβουστη ἔκφραση στὴν ὀμορφιά καὶ τὸ κάλλος τῆς ἀθάνατης Ἑλληνικῆς ψυχῆς. Ἄτρομη κι' ἀμόλυνη, παρ' ὄλο τὸ μάκρος τῶν φριχτῶν χειμερινῶν νυχτῶν, βρῆκε καὶ πάλι τὴν ἀκατάλυτη δύναμη τῆς νὰ τινάξει τὰ ναρκωμένα πτερά καὶ νὰ ὀρθωθεῖ μέσα ἀπὸ τὴ στάχτη τοῦ μαρτυρίου γεμάτη μεγαλεῖο κι' αὐτοθυσία, σαλπίζοντας τὸ θεῖο τῆς σάλπισμα πού ξάφνιασε τὴν Οἰκουμένη.

Ἐνας ξένος Ποιητῆς ἦρθε τότε στὴν Ἑλλάδα. Ἐνα ὠραῖο παιδί τῆς Ἀγγλίας, μὲ μεγάλη καὶ γενναία ψυχὴ. Ξεκίνησε ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ του πατρίδα, γεμάτος δόξα καὶ πλοῦτη, γιὰ νὰ προσκυνήσει τὰ ἅγια χρώματα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς πού τοῦμελλε σ' αὐτὰ ν' ἀφίσει τὰ νειάτα καὶ τὴ ζωὴ του. Κάτω ἀπὸ τὴ μυρωμένη ἄχνα τῆς φεγγερῆς Ἑλληνικῆς νύχτας ἀφίνει ὁ Λόρδος Μπάυρον νὰ κυλοῦν μελωδικὰ οἱ στεναγμοὶ τῆς Λύρας του γιὰ τὴ μαρτυρικὴ Ἑλλάδα. Μέσα στοὺς ὀραματισμοὺς του βλέπει τίς λιγερὲς κοπέλλες νὰ χορεύουνε στὸν Ἰσκιο καὶ δακρύζει μὲ τὴ σκέψη πὼς τὰ ὄμορφα στήθια τους θὰ θρέψουνε σκλάβους.

Μὰ μέσ' τὴ χειμωνιά, τὸ θαυμάσιο δέντρο τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ξεπέταξε καὶ πάλι τὸ θάμπωμα τῆς ἀνθησης του. Μέσα στὰ σκοτάδια τῆς νύχτας ἐσχύθησαν στὶς φλέβες του οἱ καινούργιοι χυμοὶ καὶ στὰ κλαδιά του ἐφάνηκε, μιὰ παγωμένη αὐγὴ, τὸ λευκὸ ὄραμα τῶν ἀνθῶν. Ὀρθώθηκαν τ' ἀπελπισμένα κεφάλια, τὰ στήθια πρόβαλαν ἀντρειωμένα ἐναντία στὴ σκληρὴ δύναμη τοῦ τυράννου καὶ τὸ ξύπνημα δόνισε σάν ἠλεκτρικὸ ρεῦμα τοὺς δέχτες τῶν σκλαβωμένων καρδιῶν. Οἱ κάμποι γεμίσανε ἀλαλαγμούς, τὰ βουνα σκόρπισαν πέρα ὡς πέρα τὴν ἠχώ καὶ τὴ βουὴ τῆς ἐπανάστασης.

Ὁ Σολωμὸς ἦτανε τότε 25 ἔτων. Ἀποτραβηγμένος σ' ἕνα ἐξοχικὸ σπίτι στὸ «Ἀκρωτήρι» τῆς Ζακύνθου, πού ἀντίκρυζε τὸ Μεσολόγγι, ἔνοιωθε τὴ γῆ νὰ τρέμει ἀπὸ τὸν ἀντίχτυπο τῶν κανονιῶν καὶ τὴν καρδιά του νὰ φουσκώνει ἀπὸ τὴν ἰαχὴ τῆς Ἑλλάδας. Τότε ἄρχισε νὰ γράφει τὸν «Ὑμνο εἰς τὴν Ἐλευθερίαν». Κι' εἶδε τὴ θεὰ νὰ προβάλλει λαμπρὴ καὶ ἀγέρωχη μέσα ἀπὸ τὰ πολύχρονα πάθη τῆς Φυλῆς, γεννημένη ἀπὸ τὰ ἱερά κόκκαλα τῶν μαρτύρων. Τὴν εἶδε, κουρελιασμένη κι' αἱματωμένη, νὰ πετιέται γεμάτη φῶς, δύναμη καὶ λάμψη μὲ γυμνὸ ἀκονισμένον σπαθὶ καὶ νὰ κυτᾶζει ὀλόγυρα μὲ ματιὰ φλογερὴ καὶ γοργή, σημαδεύοντας καὶ μετρῶντας τὴ γῆ πού θὰ τὴν κάμει δική της :

«Κι' εὐὸ ἀθάνατη, εὐὸ θεία,
 πού ὄ,τι θέλεις ἤμπορεῖς,

εἰς τὸν κάμπο Ἐλευθερίαν
 ματωμένη περπατεῖς».

Ἡ ἄμυνα τοῦ Μεσολογγίου, τὸ πέσιμο τῆς Τριπολιτσᾶς, ἡ πολιορκία τῆς Κορίνθου, ὄλα τὰ ἥρωικά κατορθώματα τοῦ ἀγῶνα, τονίζονται σ' αὐτὸ τὸν θαυμάσιο Ὑμνο. Παρ' ὄλο πού ἔχει μερικὲς ἀτέλειες καὶ πού τὸν βαρύνει κάποτε μιὰ περιττὴ καὶ πολὺλογη ρητορεία, εἶνε ἐν τούτοις ἕνα μεγαλόπνοο λυρικὸ ποίημα πού τὸ χαρακτηρίζει ἀρμονία καὶ ἐνθουσιασμός, διά-

φανο βάθος σάν ξάστερος οὐρανός καί σπάνιο ἠθικό κάλλος. Οἱ περιγράφες τῶν μαχῶν ἔχουν μιὰ ἐπική μεγαλοπρέπεια γεμάτη χάρη, δύναμη καί φρίκη :

«Εἰς τὸν ἦσυχον αἰθέρα
τώρα ἀθάα δὲν ἀντηχεῖ
τὰ λαλήματα ἢ φλογέρα,
τὰ βελάσματα τὸ ἀρνί.

Ἄκούω κούφια τὰ τουφέκια,
ἀκούω σμίξιμο σπαθιῶν,
ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια,
ἀκούω τρίξιμο δοντιῶν.

᾿Ω πειὰ δὲ θὰ τρέφουν ὑπόδουλους οἱ μαστοὶ τῶν Ἑλληνίδων. Ἡ ἀπογοήτευση δὲ ρίχνει μαύρους ἴσκιους στὴν καρδιά. Ἡ ἀνάσταση τῆς Φυλῆς γεμίζει τὰ στήθεια μὲ μιὰ ἀκράτητη ἀγαλλίαση. ᾿Ο ψάλτης τῆς Ἐλευθερίας δίνει στὸ ἔνδοξο μὰ ἀπαισιόδοξο παιδί τῆς Ἄγγλιας μιὰν ἀπάντηση γεμάτη τρυφεράδα καί χαρμόσυνο φῶς, γεμάτη πίστη, ἀγάπη καί περηφάνεια :

«Στὴ σκιά χειροπιασμένες
στὴ σκιά βλέπω κι' ἐγὼ
κρηνοδάχτυλες παρθένες
᾿που στήνουνε χορὸ.

Στὸ χορὸ γλυκογουρίζουν
ώραῖα μάτια ἐρωτικά
κι' εἰς τὴν αὖρα κυματίζουν
μαῦρα, ὀλόχρυσά μαλιά.

Ἡ ψυχὴ μου ἀναγαλλιάζει
πῶς ὁ κόρφος καθεμιᾶς
γλυκοθύζαστο ἑτοιμάζει
γάλα ἀνδρείας κι' ἔλευθερίας».

᾿Ο ᾿Υμνος τυπώθηκε τὸ 1824 στὸ Μεσολόγγι καί κυκλοφόρησε πλατειά σ' ὅλη τὴν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα. Ἄλλὰ ἦτανε μοιραῖο νὰ μὴ τὸν διαβάσει ὁ Λόρδος Μπάυρον καί νὰ δεῖ τὴν ἐλληνικώτατη ἀπάντηση τοῦ Σολωμοῦ στὸν ἀπαισιόδοξο ὄραματισμὸ του. ᾿Ο εὐγενικός καί μεγαλόψυχος ᾿Αγγλος εἶχε πιά ἀφίσει τὴ στερνὴ του πνοὴ στὴν ἀγκαλιά τῆς γῆς πού τόσο εἶχε ἀγαπήσει καί πού τόσο εἶχε ποθήσει τὴ λευτεριά της. Ἐνα πένθος ἀληθινὸ καί βαθὺ ἀπλώθηκε σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα κι' ὁ Σολωμὸς, ἐκπροσωπώντας τὴ ψυχὴ τοῦ Ἐθνους, ἔκλαψε τὸν μεγάλο χαμὸ σ' ἕνα δεῦτερο ὕμνο, πού ἂν καί κατώτερος τοῦ πρώτου, ἔδειχνε ὅμως τὸν ἀνυπόκριτο σπαραγμὸ.

Οἱ δόξες καί τὰ θάσανα τοῦ Ἐθνους, οἱ διχόνιοι καί τὰ ἀνδραγαθήματα, οἱ νίκες, οἱ χαμοὶ, δονίζουνε ἀσταμάτητα σ' αὐτὴ τὴν περίοδο τῆς λύρα τοῦ Σολωμοῦ. Οἱ στίχοι του, μὲ τὴν κλασικὴ τους ἀπλότητα, ἀρχίζουν πειὰ ν' ἀνεβαίνουν σὲ ψηλότερά πετάγματα. Τὶ παλμός, συγκρατημένος καί γοερός, σπαραρίζει μέσα στὴ διάφανη καί σεμνὴ λιτότητα τοῦ ἐπιγραμματικοῦ του ἐξάστιχου γιὰ τὴν καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν ! Καί τὶ μεγαλόπρεπη ἢ εἰκόνα τῆς Δόξας πού περπατᾷ σκεφτικὴ καί ἀμίλητη ἀπάνω στὴν «ὀλόμαυρη ράχη» τοῦ μαρτυρικοῦ Νησιοῦ, «μελετώντας τὰ λαμπρὰ παλληκάρια» πού δώσανε τὴν ὑπαρξὴ τους γιὰ τὸ μεγαλύτερο ἰδανικὸ τῆς ζωῆς ! Τίποτε δὲν ἔχει ἀπομείνει σ' αὐτὸ τὸ ἅγιο χῶμα. Λουλούδια δὲν βρισκονται γιὰ τὸ στεφάνι τῆς Δόξας. Μ' αὐτὴ, περήφανη καί θλιμμένη, βρῆκε γιὰ νὰ πλέξει αὐτὸ τὸ θεῖο στεφάνι «λίγα χορτάρια, πού εἶχαν μείνη στὴν ἔρημη γῆ».

Βρισκόμαστε στὸ 1828. Εἶτε γιὰτὶ ἐπόθησε νὰ δοθεῖ ὀλοκληρωτικὰ στὴν Τέχνη ξεφεύγοντας τὸν ἀσφυκτικὸ κλοιὸ τῆς οἰκογενειακῆς φιλίας καί γνωριμίας, εἶτε γιὰτὶ ἠθέλησε νὰ ζήσει ἀπερίσπαστα σ' ἕνα ποῖδ ἀνεπτυγμένω περιβάλλον, εἶτε γιὰτὶ συνέτεινε σ' αὐτὸ μιὰ πρόσκαιρη δυσἀρέσκεια μὲ τὸν ἀδελφὸ του γιὰ κληρονομικὲς διαφορὲς, ὁ Σολωμὸς ἐγκατέλειπε τὴ Ζάκυνθο, κι'

ἦρθε νὰ κατοικήσει στὴν Κέρκυρα, ὅπου ἔμεινε, ἀγαπημένος καὶ τιμημένος, ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Ἀέρας ζωοδότης φυσοῦσε τότε στὴν Κέρκυρα. Ξένοι φιλόλογοι ἦταν ἐκεῖ φερμένοι ἀπὸ τὴ Δύση, ἄκμαζε μιὰ Ἀκαδημία, καὶ ἡ Κέρκυρα δίκαια ἔθεωρεῖτο ὡς ὁ ἐπίσημότερος σταθμὸς τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας. Κι' ἔτσι ὁ Σολωμός, σ' ἕνα κόσμο ποῖο ταιριαστό μὲ τὴν καλλιτεχνική του δίψα, μπόρεσε νὰ βρεῖ τὴ γαλήνη πού του χρειαζόταν γιὰ νὰ ἐξελιχθεῖ σταθερὰ στὶς ἀνώτερες βαθμίδες τῆς Ποιήσεως. Ἀποτραβηγμένος στὸν ἑαυτό του, ζοῦσε μιὰ ζωὴ στοχαστική, καταστρώνοντας στὴν ἡσυχία τοῦ μικροῦ δωματίου του «ὄ,τι μέσα λέγει ἡ καρδιά», ἢ ρεμβάζοντας σὲ μακρινούς περιπάτους γιὰ νὰ ζωγραφίσει στὴ μνήμη του τίς θαυμάσιες λυρικές εἰκόνες πού θὰ μᾶς δίνει, πλούσιες πειὰ, ἢ εὐδαιμονική καὶ μυστηριακή του ποίηση. Ἄψηλός, σοβαρός, γλυκός, εὐαίσθητος, γεμάτος ἀγάπη γιὰ τὰ παιδιά καὶ συμπόνια γιὰ τοὺς φτωχοὺς, περνοῦσε μὲ τὸ θραδύ του βᾶδισμα καὶ τὸ μελαγχολικὸ του ὕφος, θαθεῖα θυθιμένος στοὺς στοχασμοὺς του. Ἄπλᾳ κι' ἀρχοντικὰ ντυμένος, μὲ ψηλὸ καπέλλο καὶ μὲ ὀλοκάθαρα ἄσπρα γάντια, λιγομίλητος μὰ καταδεκτικός, ἔσπερνε γύρω του τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν ἀγάπη. Ἐνας στενὸς μὰ εὐγενικὸς κύκλος ἀνεπτυγμένων ἀνθρώπων, εἶχε συνδεθεῖ μαζύ του μὲ φιλία ἀληθινή. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν διαλεχτὸ λόγιον Ἰάκωβο Πολυλά, ἀγαπήθηκε ἑξαιρετικὰ καὶ ἀπὸ τὸν ἀξιόλογο καὶ μορφωμένο μουσικοσυνθέτη Μάντζαρο πού ἐμελοποίησε πολλὰ ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ καθὼς καὶ τὸν ὕμνον τῆς Ἐλευθερίας πού ἔγινε ὑστερῶτερα ὁ Ἐθνικὸς μας ὕμνος. Χάρης σ' αὐτὴ τὴ φίλια του μὲ τὸν Μάντζαρο, ὁ Σολωμός, προχωρώντας θαθεῖα στό νόημα τῆς μουσικῆς, κατάρθωσε νὰ δημιουργήσει εὐκολώτερα τὴν ἀληθινὴ ποίηση. Ἡ λεπτή του διαίσθηση τὸν ἔκανε νὰ νοιώσει πλέρια πόσο οἱ δυὸ τέχνες, Μουσικὴ καὶ Ποίηση, εἶνε συνδεμένες καὶ μέχρι ποιοῦ βαθμοῦ εἶνε διαπερασμένες ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὥστε πολλὲς φορές οἱ στίχοι του νὰ πέρνουν τὴν πρώτη τους πνοὴ ἀπὸ τὴ μουσική.

Ὁ Σολωμός εἶνε τώρα 31 ἐτῶν. Ἀρχισε πειὰ νὰ μεστῶνεται ἡ τέχνη του, λυτρωμένη ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. Ὁ Ποιητὴς βρῆκε τὸν ἑαυτό του. Ἡ ψυχὴ του, σταθερὰ πλημμυρισμένη ἀπὸ τὸ αἶσθημα τοῦ αἰωνίου, ἦταν πειὰ ὄριμη νὰ φτάσει σὲ ὅλα τὰ ποιητικὰ ὕψη. Ἀπὸ τὰ στήθη του ἀναβρῦζει ποῖο μεγαλοπρεπὲς καὶ ποῖο πολύμορφος ὁ ρυθμὸς τοῦ στίχου του. Ἡ μουσικώτατη ψυχὴ του μᾶς τραγοῦδᾷ νοσταλγικά τὴν ἀρμονία τῶν οὐρανῶν. Στὴν περίφημη του ὠδὴ «Εἰς Μοναχὴν» ξεχύνονται γύρω οἱ χαριετισμοὶ τῶν ἀγγέλων σὰν ἀνάερο θυμίαμα ἐνὸς γλυκοῦ καὶ ὑπερκόσμου μύρου :

«Χαῖρε, ἀδελφή! Μ' ἀρέσουνε
τῆς ὄψης σου οἱ χλωμάδες.
Εἰς τὰ περίσια ἀνάμεσα
κεριά καὶ στὲς λαμπάδες
κάλλιο ἀπὸ ρόδα πιάνουνε
τῆς Νύμφης τοῦ Χριστοῦ.

Γλυκὸ 'ναι τῆς Παράδεισος
νὰ μελετᾷς τὰ κάλλη.
Πικρὴ 'ναι ἡ φοβερῶτατη
τοῦ κόσμου ἀνεμοζάλη.
Μόν' ἐδῶ φτάνει ὁ ἀντίλαος,
δὲ φτάνει ἡ τρικυμιά».

Αὐτὸ τὸ τρυφερὸ πλάσμα, μοῦ μοιάζει μ' ἕνα μακρινὸ ὄνειρο, δὲν τὸ συναντοῦμε μόνο στὴ «Μοναχὴ». Καμιὰ γυναῖκα στὰ ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ δὲν τραγοῦδιεῖται ἐρωτικά, μὰ εἶνε πάντα ἕνα μαγικὸ ἴνδαλμα πού ζεῖ σ' ἕνα αἰθέριο κόσμο, ὑπεργήνο κι' ἀγγελικό. Στὴν ἀνάερη ὄπτασία τῆς Αἰμιλίας Ροδόσταμο, κι' ἀκόμα δυνατώτερα στὴ λευκὴ γοητεία τῆς Φραγκίσκας Φραϊζερ, βλέπουμε ὅτι ἡ μυστικὸπαθὴ εὐαισθησία του σαγηνεύεται ἀπὸ τὸ ἀνέφικτο κάλλος τοῦ ἠθικοῦ πλοῦτου :

«Κι' ἂν γιὰ τὰ πόδια σου καλή, κι' ἂν γιὰ τὴν κεφαλὴ σου,
κρίνους ὁ λίθος ἔβγανε, χρυσοὺ στεφάνι ὁ ἥλιος,
δῶρο δὲν ἔχουνε γιὰ σέ καὶ γιὰ τὸ μέσα πλοῦτος
"Ὁμορφος κόσμος ἠθικός, ἀγγελικὰ πλασμένος!»

Κι' ὁ καιρὸς περνοῦσε... Κι' ὅσο περνοῦσε, τόσο περισσότερο ἀνυψω-
νόταν ὁ Σολωμὸς πρὸς τὸ Νόημα τῆς Τέχνης. Οἱ εἰκόνες, πού δανεῖζεται
ἀπὸ τὴ φύση, μετουσιωμένες ἀπὸ τὴ διαυγέστατη του ἀντίληψη τῆς ὁμορφιάς,
ἀνακυκλώνονται σὰν μουσικὸὶ καθρεφτισμοὶ ἐνὸς κόσμου ἐξειδανικευμένου
πού τὸν φωτίζουν οἱ ἀχτίτες φωτὸς ἀνεσπέρου καὶ αἰωνίου. Ἡ φωνὴ του ὅσο
πάει γίνεται ἀρμονικώτερη, τὰ νοήματα ποιὸ ὠραία καὶ ὕψηλά. Ὁ Σολωμὸς
ἄρχισε τότε νὰ γράφει δυὸ μεγάλα συνθετικὰ ποιήματα, πού θεωροῦνται καὶ
τὰ κυριώτερα ἔργα τῆς ζωῆς του : Τὸν «Λάμπρο» καὶ τοὺς «Ἐλεύθερους Πο-
λιορκημένους».

Ὁ «Λάμπρος» εἶνε μιὰ τραγωδία μὲ θαθεῖα ἀνθρώπινη ὑπόθεση, πλου-
τισμένη μὲ εἰκόνες ἀφαστης χάρης καὶ διάφανης Ἑλληνικῆς ὁμορφιάς. Σὲ
πλούσια μετρικὰ σχήματα καὶ μὲ ἀξιόλογη δραματικὴ δύναμη, μᾶς παρου-
σιάζεται σαξιπηρικὰ ἢ τραγικὴ σύγκρουση τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν παθῶν.
Στὸν τύπο τοῦ μεγαλόψυχου Λάμπρου μᾶς παρασταίνεται τὸ φριχτὸ κα-
τάντημα τοῦ ἀνθρώπου ὅταν οἱ ἀχαλίνωτες ὀρμὲς του τὸν κάνουν ἔρμαιο στὰ
φλογερά του πάθη. Καὶ στὴν ἀπατημένη Μαρία, βλέπουμε τὴν ταπεινὴ ψυχὴ
τῆς γυναίκας πού ὑποκύπτοντας ἀνίσχυρη στὴ θλιθερὴ τῆς μοῖρα, ζεῖ μιὰ
ζωὴ γεμάτη μετάνοια κι' αὐτοθυσία, μὰ ἐξειδανικευμένη ἀπ' τὸ οὐράνιο αἰσθη-
μα τῆς ἀγάπης.

Σ' αὐτὸ τὸ θαυμάσιο συνθετικὸ ποιῆμα, ὁ Σολωμὸς ἔχει ἐφαρμόσει
πλατεῖα τὸ ἀξίωμα τῆς ποιητικῆς του, σμίγοντας ἀθίαστα τὶς ποιὸ χαριτω-
μένες εἰκόνες μὲ τὶς ποιὸ τραγικές, σ' ἓνα ἀρμονικώτατο καὶ καλαισθητικὸ
σύμπλεγμα. Ἡ Μαρία, περιμένοντας τὸν Λάμπρο ἀνύποπτη, ἀφίνει νὰ ξεχυθοῦν
μέσα στὴν ἠρεμία τῆς νύχτας γλυκὰ καὶ πονεμένα τραγούδια πού σταλάζουνε
ἓνα θαυμάσιο καμὸ — πρὸ πάντων τὸ τραγούδι τῆς «Τρελλῆς Μάνας» μὲ τὶς
τόσο μελωδικὰς καὶ τραγικὰς στροφές του. Κι' ὅταν ὁ Λάμπρος γυρίζει ἔξαλλος
ἀπὸ τὸν πνιγμὸ τῆς κόρης του πού τὴν ἔκαμε, χωρὶς νὰ τὴ γνωρίσει, ἔρω-
μένη του γιὰ τὴν ἔδιωξε μικρὴ ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ τῆς Μαρίας, κι' αὐτὴ ἢ πι-
κραμένη μᾶνα νοιώθει μὲ τὴ φριχτὴ διήγηση του νὰ τῆς σπαράζει τὰ στή-
θια ἓνα ἕνας πόνος ἄγριος καὶ ἀκράτητος, ἀκούεται τότε ἀπὸ μακριὰ ὁ ἀπαλὸς
ἤχος τῶν σημάτων πού ἀναταράζουν τὴ ματωμένη σιγὴ, δονίζοντας ἀρμονικὰ
τὸν αἰθέρα. Ἡ «Ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς» ἡμερώνει γλυκὰ, ὀλογάλανη καὶ μυ-
ρωμένη. Κάτω ἀπ' τὸν διάφανο Ἑλληνικὸ ὀρίζοντα, οἱ αἄρες σκορποῦν τὴν
ὁμορφίαν τῆς ζωῆς. Κι' ἐνῶ αὐτοὶ οἱ δυὸ γέρνουν σὰν τσακισμένα κλαδιά κάτω
ἀπὸ τὸ θάρος τῆς τραγωδίας, τὶς ἄλλες καρδιές τὶς περιμένει τὸ φῶς τῆς χα-
ρᾶς, τ' ἄλλα χεῖλη θὰ σμίξουν στὸ φιλὶ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης :

«Καθαρώτατον ἥλιο ἐπρομηνοῦσε
τῆς αὐγῆς τὸ δροσᾶτο ὕστερο
ἀστέρη,

Σύννεφο, καταχνιά, δὲν ἀπερνοῦσε
τ' οὐρανοῦ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ μέρη.
Κι' ἀπὸ κεῖ κινημένο ἀργοφουσοῦσε
τόσο γλυκὸ στὸ πρόσωπο τ' ἀγέρι,
πού λές καὶ λείει μὲσ' τῆς καρδιάς
τὰ φύλλα

γλυκεῖα ἢ ζωὴ κι' ὁ θάνατος μαυ-
ρίλα.

Χριστὸς Ἀνέστη! Νέοι, γέροι καὶ
κόρες

ὅλοι, μικροὶ μεγάλοι, ἐτοιμασθῆτε.
Μέσα στὲς ἐκκλησίες τὲς δαφνοφόρες
μὲ τὸ φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχθῆτε.
Ἀνοιξτε ἀγκαλιές εἰρηνοφόρες
ὄμπροστά στοὺς Ἀγίους καὶ φιλη-
θῆτε,

φιληθῆτε γλυκὰ χεῖλη μὲ χεῖλη,
πέστε Χριστὸς Ἀνέστη ἔχ-
θροὶ καὶ φίλοι.»

Ὁ «Λάμπρος» ἔμεινε ἀπόσπασμα. Τὸ πνεῦμα τοῦ Σολωμοῦ, ἀνεβασμένο πειὰ στὸ ὑπέρτατο νόημα τῆς Τέχνης, πάλευε ἀνικανοποίητο γιὰ νὰ συλλάβει μέσα στὴν τελειότητα τῆς μορφῆς, τῶν εἰκόνων καὶ τοῦ ὕφους, τὰ μόρια τοῦ ἀπόλυτου Κάλους καὶ τῆς ἀπόλυτης Ἀλήθειας.

Ὁ τραγουδιστὴς ἔγινε πειὰ βαθυστόχαστος Ποιητὴς. Παραϊτώντας τελειωτικὰ τὸν ἐξασύλλαθο, ἀπλώνει τὰ νοήματα του στὸν ἐθνικὸ δεκαπεντασύλλαθο. Κύματα ἁρμονίας πλημμυρίζουν τὴν ὑπαρξήν του, ἡ ψυχὴ του εἶνε βυθισμένη σὲ πέλαγο ὁμορφιάς. Ἀπὸ τὰ στήθια του ἀναβρῦζουν ἀκράτητες καὶ πολὺτροπες οἱ μυστικὲς νοσταλγίες, τὰ δονίζουν βαθεῖα οἱ ἀντίλαλοι καὶ οἱ μελωδίες τῶν οὐρανῶν. Τὶ νὰ πρωτοθαυμάσει κανεὶς στὸ μαγικὸ του στίχο; Μιὰ βαθεῖα μεγαλοπρέπεια τὸν τυλίγει ἀνάλαφρα κι' ἐκστατικά, ἕνας συμβολισμὸς τὸν δένει ἀπαλὰ καὶ πονεμένα, μιὰ ἀνέκφραστη πλαστικότητα τὸν λυγίζει ἡδονικά, μιὰ μουσικὴ τὸν πλάθει καὶ τὸν φτερουγίζει, τὸν φωτίζει ἀνέσπερο φῶς. Αὐτὴ εἶνε ἡ ἐποχὴ ποῦ ἔχει γραφτεῖ τὸ ἀριστούργημα «Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι».

Ἡ βασανισμένη Ἑλλάδα, ὕστερα ἀπὸ τόσα ἀνδραγαθήματα καὶ δόξεις, ἀνάσασινε βαρῆα σ' ἕνα ἀγῶνα θανάτου. Ἐξαντλημένη, ἀβόηθητη, ἐκινδύνευε νὰ τσακισθεῖ κάτω ἀπὸ τὴ δύναμη καὶ τὸν ἀριθμὸ τοῦ ἐχθροῦ. Μέσα στὸ τραγικὸ Μεσολόγγι, οἱ ἀδάμαστες καρδιές τῶν ἡρωϊκῶν μαχητῶν ἦταν ἀκόμη ὀρθές, ἀψηφώντας τὰ πλήγματα τῆς πείνας καὶ τοῦ ὀλέθρου. Ἡ ἀγάπη τῆς Πατρίδας, ἀσβύστη καὶ φλογερή, πάνω ἀπ' ὅλα τὰ ἀνθρώπινα αἰσθήματα, πλημμυρίζει ἀκράτητη τὰ στήθη τῶν πολιορκημένων καὶ γεμίζει τὲς ψυχές με ἀυτοθυσία. Μιὰ οὐράνια γαλήνη πλανᾶται πάνω ἀπ' αὐτὴ τὴ μαρτυρικὴ πόλη. Οἱ πολεμιστὲς δὲν ποθοῦν παρὰ τὴ δόξα καὶ τὴ λευτεριά.

«Δὲν τοὺς βαραίνει ὁ πόλεμος, ἀλλ' ἔγινε πνοή τους».

Τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς καταβάλει. Ὁ θάνατος δὲν τοὺς τρομάζει πειὰ. Ὁμορφιές, ἀσύγκριτες ὁμορφιές σκορπίζει γύρω ἢ φύση, λές καὶ ζητᾶ νὰ τοὺς σαγήνησει, φλογίζοντας τὶς καρδιές τους με τὸν ἔρωτα στὴ ζωὴ :

«Μάγεμα ἢ φύσις κι' ὄνειρο στὴν ὁμορφιά καὶ χάρη,
ἢ μαύρη πέτρα ὀλόχρυση καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι.

Μὲ χίλιες θρύσες χύνεται, με χίλιες θρύσες κραίνει.

Ὅποιοι πεθάνει σήμερα, χίλιες φορὲς πεθαίνει».

Εἶναι ἀνοιξη. Εἶναι ἡ ἀνοιξη ἢ Ἑλληνικὴ. Τὰ μάγια τοῦ Ἀπρίλη σταλάζουν μιὰν ἀσύγκριτη γοητεία σ' αὐτὴ τὴν ὄνειρεμένη γῆ. Ἡ δροσιά τῶν ζεφύρων ἀπαλύνει τοὺς καημοὺς, τὰ βαρῆα στήθια ἀνασαίνουν τὰ μῦρα, κελαιδισμοὶ λικνίζονται στὴ φεγγερὴ νύχτα, ὁ πόθος ἀναταράζει γλυκὰ τὶς καρδιές. Αὐτὴ τὴν παράξενη λιγοθυμιὰ τῆς μεθυσμένης ψυχῆς, αὐτὸ τὸ μυστικὸ κι' ἀκαθόριστο τεμουλιασμα στὰ πλανέματα τῆς μαγικῆς νύχτας ποῦ τὴν κυκλώνουν φαντάσματα ἡδονικά, με τί ὑποβλητικὴ κι' ἀνυπέρθλητη χάρη μᾶς τὴ δίνει ὁ Σολωμὸς στὲς λυρικώτατες στροφές τοῦ «Πειρασμοῦ» του :

«Ἔστησ' ὁ Ἔρωτας χορὸ με τὸν ξανθὸν Ἀπρίλη

κι' ἢ φύσις ἤρε τὴν καλὴ καὶ τὴ γλυκειὰ τῆς ὥρα.

Καὶ μέσ' τὴ σκιά ποῦ φούντωσε καὶ κλεῖ δροσιές καὶ μόσχους,

ἀνήκουστος κελαιδισμὸς καὶ λιγοθυμισμένος.

Ἀλαφροῖσκιωτε καλέ, γιὰ πὲς ἀπόψε τί δεσ'

Νύχτα γιομάτη θαύματα, νύχτα γιομάτη μάγια!

Χωρίς ποσῶς γῆς, οὐρανός καὶ θάλασσα νὰ πνένε,
οὐδ' ὅσο κἂν ἡ μέλισσα κοντὰ στὸ λουλουδάκι,
γύρου σὲ κάτι ἀτάραχο, π' ἀσπρίζει μέσ' τῆ λίμνη,
μονάχο ἀνακατώθηκε τὸ στρογγυλὸ φεγγάρι
κι' ὁμορφὴ θγαίνει κορασιά ντυμένη μὲ τὸ φῶς του».

Τὸ μαγευτικὸ τραγοῦδι τῆς ἀνοιξης, ἡ ξέχειλη ὁμορφιά, αὐτὸς ὁ πειρα-
σμὸς γύρω ἀπὸ τοὺς πολιορκημένους, θὰ μπορέσει νὰ λιγοστέψει τὴν ἀνδρεία
τους; Ἡ μήπως ἡ σκληρὴ δύναμη τοῦ τυράννου θὰ μπορέσει νὰ λυγίσει τὸν
ἥρωισμὸ τους; Μάταια! Τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς καταβάλλει, γιατί ἡ ψυχὴ
τους εἶνε ἐλεύθερη, κι' ἡ ψυχὴ τους τελικὰ θριαμβεύει.

Ὁ Σολωμὸς γιὰ χρόνια ὁλόκληρα ἐσχεδίαζε αὐτὸ τὸ ἥρωϊκὸ καὶ λυρι-
κώτατο ποίημα, τὸ τόσο πλούσιο ἀπὸ σεμνὰ καὶ ἠθικὰ νοήματα. Ἔως τὸ τέ-
λος τῆς ζωῆς του ἔγραφε κι' ἐσυμπλήρωνε γιὰ νὰ ἀφίσει σ' ἐμᾶς αὐτὰ τὰ πο-
λύτιμα κομμάτια πού μοιάζουν σὰν θρύψαλα ἀπὸ ἀρχαῖα μάρμαρα, γεμάτα
δόξα καὶ ὁμορφιά.

Τὸ ὁλοκάθαρο κάλλος τῆς Τέχνης του πὸν ἀνεβάζει ὀλοένα σταθερώ-
τερα πρὸς τὸ φῶς τῆς Ἰδέας. Ἡ ἐξέλιξις του εἶνε πειὰ ὁλοκληρωμένη. Ἡ ψυ-
χὴ του ζητᾶ σταθερώτερα τὴν ἀπομόνωση καὶ τὴ γαλήνη γιὰ νὰ ἀφεθεῖ ἀπερί-
σπαστος νὰ φτερουγίζει στοὺς ἠθικούς, στοὺς παραδεισένιους κόσμους τῆς
φαντασίας του. Μὰ ἡ σκληρὴ του μοῖρα τοῦ ἔδωσε σ' αὐτὴ τὴν πολύτιμη
περίοδο τῆς δημιουργικῆς του ζωῆς ἓνα πλῆγμα σκληρὸ πού τὸν ἐτάραξε καὶ
τὸν ἀναστᾶτσε γιὰ 5 ὁλόκληρα χρόνια. Ἀπὸ τὸ 1833 ἕως τὸ 1838 μπλέχτη-
κε σὲ μιὰ ἐφιαλτικὴ δίκη γιὰ κληρονομικὰ δικαιώματα ἀπὸ τὴν ὁποία κινδύ-
νεψε νὰ χάσει ὄχι μόνο ὁλόκληρὴ τὴν περιουσία του ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκογε-
νειακὴ του τιμὴ. Ἡ μόνη του ἀνακούφιση σ' αὐτὴ τὴν σκληρὴ περιπέτεια, ἦταν
νὰ μπορεῖ κάποτε ν' ἀφίνει τὸ πνεῦμα του ἀνέγγιχτο ἀπὸ τὲς μικρότητες τῆς
ζωῆς. Σ' αὐτὴ τὴν κρίσιμη ἐποχὴ ἔγραψε τὸν «Κρητικὸ», ἓνα ρωμαλέο καὶ με-
λωδικώτατο ποίημα, ὅπου περιγράφεται μιὰ γενναία Ἑλληνικὴ καρδιά γεμάτη
ἀντρεία κι' αὐτοθυσία γιὰ τὴν Πατρίδα μὰ συγχρόνως λατρεία καὶ πάθος γιὰ
μιὰ πολυαγαπημένη ἀραβωνιαστικιά.

Ὁ Σολωμὸς ἐκέρδισε τὴ δίκη μὰ ἔχασε τὴν ἡμερία τῆς ζωῆς του. Κι'
ἂν ἡ ψυχὴ του ἔμεινε ἀγαθὴ καὶ σεμνὴ σὰν πρῶτα, ὅμως ἡ καρδιά του, θα-
θειά πληγωμένη ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη κακία καὶ δολιότητα, γέμισε μὲ πικρία
κι' ἀπογοήτευση. Μακρὰ ἀπὸ τὸν κόσμο, ζοῦσε πειὰ σὲ μιὰ σκληρὴ μοναξιά,
δυσκοιπλησίαστος καὶ θλιμμένος. Τὸν ἔβλεπαν κάποτε ν' ἀργοδιαβαίνει γιὰ
τὸ συνηθισμένο του περίπατο, ποῖο βαρὺ, ποῖο μελαγχολικὸ. Τὰ μαλιά του,
λευκὰ πειὰ, ἐπλασιάζοναν σὰν φωτοστέφανος τὸ αὐστηρὸ του πρόσωπο. Τis
μέρες του τις περνοῦσε τελειοποιῶντας τὰ ποιήματά του, ἢ ριγμένος στὴ
μελέτῃ τῆς φιλοσοφίας. Μὰ ἡ ψυχρὴ αὐτὴ ἐπιστήμη δὲ θόλωσε, μὲ τὴν κου-
ραστικὴ τῆς ἀνάσα, τὰ ἀγνὰ ποιητικὰ του φτερά. Δὲν τὸν ἀπομάκρυνε
ἀπ' τὴ γλυκειὰ του φυσιολατρεία, δὲν τοῦ ἐμάρανε τὴν ἀφάστη μελωδία
τῶν στίχων του. Ἀπὸ τίς σκοτεινὲς θεωρίες τῆς φιλοσοφίας, τὸ πνεῦμα του
φτερούγιζε καὶ πάλι ἀδέσμευτο γιὰ ν' ἀγκαλιάσει ἀβίαστα τὴν ἀσύγκριτη
ὁμορφιά τοῦ Ἑλληνικοῦ τοπίου πού εἶχε στὴ μούσα του μιὰ θαθεῖαν ἐπί-
δραση καὶ χάριζε στὴν ὑπαρξὴ του μιὰν ἀκαταμάχητη γοητεία. Μιὰ γοη-
τεία γεμάτη ἀπὸ ἓνα μυστηριῶς τρυφερὸ καὶ γλυκὸ, πού σταλάζει στὴν καρδιά
τὸ ὑπέρτατο ἄρωμα τῆς θείας γαλήνης καὶ τῆς ἀπόκοσμης εὐτυχίας.

Αὐτὴ τὴν μαγικὴ ἐπίδραση τὴν τόσα μυστηριακὴ, ἀριστοτεχνικὰ μᾶς πα-
ρουσιάζει στὸν «Πόρφυρα» του πού ἔγραψε ἐκείνη τὴν ἐποχὴ. Ἕνας στοχα-
στικὸς νέος, γεμάτος δύναμη, ὁμορφιά κι' εὐαίσθησία, πλανεμένος ἀπὸ τὰ

κάλλη τῆς πλάσης, ξεχνιέται ἀνάμεσα στή μαγεία τοῦ πελάγου καί τ' οὐρανοῦ. Μιά θεία ὁμορφιά σκορπίζει τ' ὄνειρεμένο της θάμπος στήν ἔρημη ἀκρογιαλιά. Μιά μελαγχολία ἤρεμη καί παθητική πλανᾶται συγκρατημένη γύρω ἀπό τὴν εὐγένεια τοῦ Ἑλληνικοῦ τοπείου, σταλάζοντας ἀσύγκριτα φίλτρα στὸν μυστικό ἀμφορέα τῆς ψυχῆς. Οἱ ροδοδάφνες μυρώνουν τὴν ἀθάνατη γῆ καί τὰ πουλιά, φτεροπετώντας στὰ βράχια τοῦ γιालοῦ ἀπὸ τ' ἀνθισμένα κλαδιά, σὰν νᾶρχονται κι' αὐτὰ μαγεμένα γιὰ νὰ σμίξουν τὸ νοσταλγικό τους σκοπὸ μὲ τὸν ἀρμονικό φλοῖσθο τοῦ πελάγου :

«Κοντὰ ἔναι τὸ χρυσόφτερο καί κατὰ δῶ γυρμένο,
π' ἄφισε ξάφνου τὸ κλαδί γιὰ τοῦ γιालοῦ τὴν πέτρα.
Καί κεῖ γροικᾷ τῆς θάλασσας καί τ' οὐρανοῦ τὰ κάλλη,
καί κεῖ τραβᾷ τὸν ἦχο του μ' ὄλα τὰ μάγια πῶχει.
Πουλί, πουλάκι, πού σκορπᾷς τὸ θαῦμα τῆς φωτῆς σου,
εὐτυχισμός ἂν δὲν εἶνε τὸ θαῦμα τῆς φωτῆς σου,
καλὸ στὴ γῆ δὲν ἄνθισε, στὸν οὐρανὸ κανένα».

“Ὅσο προχωρεῖ στὰ χρόνια, τόσο ὄριμη γίνεται ἡ ἐργασία του, μὰ καί τόσο μεγαλύτερη ἢ παραξενιά του. Τὰ ποιήματα του δὲν τὰ τυπώνει, δὲν ἀφίνει ὅτε χειρόγραφα του στοὺς φίλους του. “Ακρες — μέσες τοὺς ἀπαγγέλει κομματιαστὰ μερικούς στίχους του, σκορπίζοντας τὴ μαγεία τους στὸ ἄπειρο, ὅπως τὰ πουλιά ταὺς τερετισμούς των. Μὲ ἀδιάκοπη φροντίδα κι' ἐξαιρετικὴ ἐπιμέλεια, μὲ σκληρὴ δουλειά, προσπαθεῖ νὰ φτάσει τὴν ἀπόλυτη τελειότητα. Γράφει καί ξαναγράφει πολλές φορές τὰ ἴδια νόηματα μὲ διαφορετικούς τρόπους, γεμίζοντας τὰ χειρόγραφα του μὲ ἀδιάκοπες διορθώσεις καί παραλλαγές καί προσπαθώντας ἐπίμονα νὰ ὑποτάξει τὴ φαντασία καί τὸ πάθος εἰς τὸ ἀληθινὸ νόημα τῆς τέχνης. Μὰ δὲν μένει πατέ του ἱκανοποιημένος. Ἡ ψυχὴ του βρίσκεται σὲ μιὰ ἀένανη ἐνατένιση τῆς ὁμορφιάς καί τὸ πνεῦμα του σὲ μιὰ διαρκὴ ἀναζήτησι τῆς τελειότητος. Πόση δίψα καί τί ἀγωνία! Πολλὰ ἀπὸ τὰ ποιήματα του μένουν μισοτελειωμένα, ἀποπνέοντας τὸν ἀσβεστο πόθο του νὰ πιᾶσει τὸ ἄπιαστο, τὸ φλογερὸ του πάθος νὰ φτάσει τὸ ἀφταστο. Τὸν βλέπουμε νὰ παλαίει ἀπεγνωσμένα μέσα στὰ κύματα τῆς Ποιήσεως καί συνεπαρμένος ἀπ' αὐτὸ τὸν ἀπέραντο Ὁκεανὸ νὰ ζητᾷ, στήν ποιδὸ ψηλὴ καί ποιδὸ ἰδανικὴ ἔκφραση τῆς Τέχνης, νὰ βρεῖ τὴν ἀπολύτρωση ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπινους καημούς.

Μ' ἀλοῖμονο ! κι' ἀπὸ τὰ τελειωμένα του ποιήματα, πολὺ λίγα ἔχουν σωθεῖ. Μιά σκληρὴ καί σκοτεινὴ μοῖρα χτύπησε βαρειά τὴν Ἑλληνικὴ Μοῦσα πού ἀλλοιώτικα θὰ μπορούσε νὰ ὀρθωθεῖ περήφανη καί ἰσότημη πλάι στίς νεώτερες ξένες φιλολογίες. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Σολωμοῦ, παρ' ὄλες τὲς ἀδιάκοπες ἔρευνες ποὺ ἔγιναν, δὲν βρεθῆκανε παρὰ μόνο λίγα σκόρπια χειρόγραφα ποὺ μὲ ἰκανότητα καί στοργὴ τακτοποίησε ὁ ἐνάρετος φίλος του καί σοφὸς κριτικὸς Ἰάκωβος Πολυλάς. Τὰ περισσότερα καί ἴσως τὰ τελειότερα ἀπὸ τὰ ἔργα του, ἔχουν χαθεῖ τυχαῖα ἢ ἐγκληματικά, μὰ ἀνεπανόρθωτα καί τελειωτικά.

“Ὅμως κι' ἀπ' αὐτὰ τὰ λίγα σκόρπια καί σπασμένα μάρμαρα μπορούμε σήμερα ἑμεῖς νὰ συλλάβουμε τὸ μεγαλεῖο καί τὴ δόξα τῆς μεγάλης ψυχῆς. Τὸ ἄστρο τοῦ Σολωμοῦ θὰ μένει πάντα ἀσβεστο καί φωτοβόλο στὸν οὐρανὸ τῆς Ποιήσεως. Ὁ λυρισμός τῶν στίχων του, ἡ σαγηνευτικὴ καί μελωδικὴ ἀπλότης, ἡ ὁμορφιά καί ἡ χάρις τῶν εἰκόνων, ἡ λατρεία τῆς φύσης, τὸ ἠθικὸν κάλλος τῶν στοχασμῶν, ἡ πηγαία ἀρμονία τῆς γλώσσας, ὄλα αὐτὰ τὰ ἐξαισία χαρίσματα θὰ λάμπουν σὰν πολύτιμα πετράδια στὸ μᾶκρος τῶν καιρῶν καί θὰ στέκουν σὰν ἀφταστὰ παραδείγματα τῆς Ἑλληνικώτατης τέ-

χνης του μεγαλύτερου ψάλτη της αναγεννημένης Φυλής. Ύψηλη έμπνευσις, βαθύ αίσθημα και γνήσια μουσικότητα, ίδου τά τρία κύρια στοιχεία της άθάνατης Σολωμικής ποιήσεως. Καί μπορούμε νά πούμε άδίσταχτα ότι στην άρμονία αυτής της εξαίσιης Λύρας καθρεφτίζεται ή όνειρεμένη όμορφιά της Έλληνικής γής με τό διάφανο κάλλος των όριζόντων και τή μελαγχολική νοσταλγία των άκρογιαλιών, καθώς και τό άφταστω μεγαλειό της Έλληνικής ψυχής με τήν αύτοθυσία και τό πάθος για τή Λευτεριά.

Αυτή ή σεμνή κι' ένάρετη ύπαρξις, άφού έχάραξε ένα καινούργιο μονοπάτι όπου έσυρε άνεξίτηλα τά θήματα του στο μαγευτικό άλσος της Ποιήσεως, κι' άφού έφτασε στην ποιδ ύψηλή άκμή, άρχισε νά γέρνει άπό τό έπάρατο θάρος της άρώστειας. "Όσο πάει γίνεται ποιδ νευρικός. Τό κρασί, πού του άρεσε άπό τά νεανικά του χρόνια, δίνει τώρα τή θέση του στο άλκόολ πού έπιδεινώνει θέβαια τήν κατάσταση του. Ός πού τέλος, κτυπημένος άπό έγκεφαλική συμφόρηση ή άπό καρδιακή προσβολή, έφυλλορρόησεν ήρεμα και άνώδυνα μιá μελαγχολική ήμέρα του Φεβρουαρίου του 1857, σέ ηλικία 59 έτών. Η Κέρκυρα, θυσιμένη σέ άληθινή θλίψη, έπίμησε άξια τόν Ποιητή. Η Βουλή της Έπτανήσου έδιάκοψε τή συνεδρίαση της κι' έκήρυξε δημόσιο πένθος. Τά θέατρα κλείσανε. Η κηδεία έγινε έπιθλητική. Τά τιμημένα στήθια του σεπτού νεκρού στολίζει ό Χρυσός Σπαυρός των Ίπποτών του Σωτήρος πού του άπένευμε τό 1849 ό πρώτος βασιληάς της έλευθερωμένης Έλλάδας. Τό φέρετρο του τό βαστάζουν δώδεκα νέοι, και τίς άκριες του νεκρικού καλύμματος τίς κρατάνε ξηη σεβάσμιοι γέροντες, πού τόν συνοδεύουν τιμητικά έως τήν τελευταία του κατοικία. Πολλοί λόγοι έκφωνήθηκαν εις τήν έκκλησία της Κέρκυρας από φίλους και θαυμαστές του. Καί μετά 8 χρόνια τό κόκκαλα του μετακομίζονται από τόν άδελφό του στή γενέτειρα του Ζάκυνθο για νά κατατεθούν σ' ένα μασωλειό με τήν προτομή του, στήμένο στην πλατεία πού από τότε, σύμφωνα με τήν άπόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου, μετωνομάστηκε σέ «Πλατεία Ποιητού».

Χάθηκε ό Ποιητής μά δέν έσβυσε ή φωνή του. Για πάντα θά σταλάζει μελωδικά σπικ καρδιές μας, γλυκειά και παθητική σαν του άηδονίου πού σκορπίζει τές τρίλιες του μέσα στή γοητεία της Έλληνικής έαρινής υλάτας. "Ω πόσο μάς δονίζει αυτή ή θαυμάσια Ποίησις με τήν ήρεμη και μελαγχολική της σαγήνη! "Ετσι, όπως σπή φανταστική σκηνή του παραμυθιού, άνοίγουν και για μάς τά μαγευτικά έπουράνια. Μέσα στή θλιβερή έρημο των στοχασμών μας, όταν ό πόνος ή ή άνία τυλίγουν τήν καρδιά στους δυνατούς πλοκάμους, ή μολπή της άθάνατης Λύρας των Ποιητών χαρίζει ένα άσύγκριτο θάλασμο. Τό όραμα της άνοίξεως πλέκει τότε τριγύρω τήν μαγική του σκηνοθεσία. Τό άρωμα των άνθων, ή γοητεία των κελαιδισμών γεμίζουν γλυκά τήν ύπαρξη μας, και τό πνεύμα μας μετουσιωμένο, πετá με τούς θεούς ήχους της φόρμιγγας πάνω άπό τά θάσανα της ζωής, στους άχραντους κόσμους του όνειρου και της όμορφιάς.

Ό Παλαμάς έγραψε για τόν Σολωμό: "Αν δέν εκράτησε όπλο, πλήρωσε όμως με τή Λύρα του τό μεγάλο φόρο πρós τήν Πατρίδα». Κι' άληθινά τό χρέος του τό εξώφλησε με τό παραπάνω. Η καρδιά του ήτανε πάντα ζεστή άπό τά πατριωτικά ιδανικά πού άνθισαν και καρποφόρησαν βαθεία ριζωμένα, ως τό τέλος της ζωής του. Σ' ένα χειρόγραφο του βρέθηκε, μετά τό θάνατό του, αυτό τό σημείωμα: «Κλείσε μέσα στή ψυχή σου τήν Έλλάδα και θά αισθανθής μέσα σου νά λαχταρίζη κάθε είδους μεγαλειό». Αυτό τό έθνικό κήρυγμα, αυτή τή βαθεία πίστη στην άθάνατη Έλληνική Πατρίδα, αυτή τήν ύπερούσια λατρεία πού τήν είχε ύψώσει σαν ιερό σύμβολο, θά τήν βρούμε παντού σαν πολύτιμο θησαυρό στους στίχους του μεγάλου λυρι-

κοῦ Διδασκάλου, ποῦ ἦτανε προορισμένος ἀπὸ τὴ μοῖρα νὰ ψάλλει τὸ μεγαλεῖο τῆς ποῦ πονεμένης καὶ ποῦ δοξασμένης Φουλῆς τοῦ κόσμου, καὶ τὴν αὐτοθυσίᾳ τῆς γιὰ τὴ Λευτεριά.

Λευτεριά! ὦ ἀμόλυπτη παρθένα, γεννημένη στὴ μυρωμένη καὶ χιλιτραγουδημένη Ἑλληνικῇ γῆ! Ντυμένη μετὰ τὴ γαλάζια χλαμύδα τῶν οὐρανῶν, σκορπᾶς τὰ σκοτάδια καὶ πορφυρώνεις τοὺς μακρούς τῶν ὀριζόντων. Ὡ ἀθάνατη θεὰ ποῦ σὲ ὕμνησεν ἐπάξια ἡ Λύρα τοῦ Ποιητῆ! Ἄς σὲ χαιρετήσουμε σήμερα κι' ἐμεῖς ἀπ' αὐτὴ τὴ μακρυνὴ καὶ σκλαβωμένη γωνιά, ψάλλοντας τὴ μολπὴ τῶν στίχων του :

«ᾤ! τὸ φῶς ποῦ σὲ στολίζει
σάν ἡλίου φεγγοβολή,
καὶ μακρόθεν σπινθηρίζει
δὲν εἶνε ὄχι ἀπὸ τῆ γῆ.

Λάμπιν ἔχει ὅλη φλογώδη
χεῖλος, μέτωπο, ὄφθαλμός.
Φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι,
κι' ὅλα γύρω σου εἶνε φῶς».

Ὡ θεεῖ Σολωμέ! Στὴ μνήμη σου ἄς ἠχήσουν σήμερα δειλὰ οἱ φτωχικοὶ φθόγγοι τῆς ταπεινότητας Λύρας μου. Στὸ φέγγος τοῦ δικοῦ σου ὀραματισμοῦ, ἀγναντεύω κι' ἐγὼ τὲς κρινοδάχτυλες κοπέλλες τῆς Ἑλλάδας. Τὰ πλούσια τους μαλιὰ δὲν γλυκανεμίζουν στὸ γύρισμα τοῦ χοροῦ. Τὰ κορμιά τους δὲν λικνίζονται στὴν τρεμοῦλα τοῦ πόθου. Ἀλλὰ στὸν καινούργιο χορὸ ποῦ ἔχουνε στήσει, ξαναντηχοῦν, μέσα ἀπὸ τ' ἄγρια φαράγγια τῆς Πίνδου, οἱ παλῆοι παιᾶνες στὴν ἔνδοξη γῆ:

Ἄπ' τὸν βαθὺ τὸν ὕπνο σου
στὸ νέο χορὸ ποῦ ἐστήθη,
ξύπνησε κι' ἀναγάλλιασε,
τραγουδιστὴ!

Στοῦ τραγουδιοῦ τὸ λίκνισμα
δὲν δίνουσε τὸ χέρι,
στοῦ πόθου δὲν τρεμίζουν
τὸ κορμί,

Κι' ἔλα νὰ δῆς τίς ὀμορφές
ποῦ ἀπ' τὰ δικά τους στήθη
τῆς Λευτεριάς ξεφύτρωσαν
οἱ σταυραετοί.

Μὰ στὰ φαράγγια τὰ τραχεῖα
ἐστήσανε καρτέρι,
μὲ πέτρες, μὲ μπαρουτί,
μὲ ψυχὴ!

ΞΑΝΘΟΣ ΛΥΣΙΩΤΗΣ.

ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ ΤΑ ΤΡΟΠΑΙΑ

Τῆς ἀρετῆς τὰ τρόπαια τὰ ἐστήσαμε
τίς Πύρρειές μας νίκες νὰ γιορτάσουμε ἔλατε.
Τὶ κι' ἂν στὸν ἀγῶνα πάλι ἀφίσαμε
τὰ πιὸ ἀκριβὰ τοῦ ἀνθρώπου; Ἄχ, μὴ γελᾶτε.

Ἐλάτε νὰ θρηνήσουμε τὴ συμφορὰ τῆς νίκης μας
Δειλοὶ καὶ ντροπιασμένοι πᾶμε νὰ κρυφτοῦμε
στῆς Ἀρετῆς τ' ἀραχνιασμένα ἄντρα ἦτανε τῆς τύχης μας
γιὰ πάντα ἐνάρετοι νὰ μείνουμε καὶ νὰ λημονηθοῦμε.

Σ κιάχτρα τὰ σέρνουν τοῦ θριάμβου μας τὰ λάβαρα
οἱ ἀνίδεοι χαροκόποι τῆς ζωῆς καὶ στὴν κορφή τους
οἱ ψόφιες μας καρδιές, σημάδια νίκης θάρραρα,
ἀπόμειναν θουβές. Πῶς ν' ἀντικόψουν τὴν ὀρμὴ τους;

Καὶ τὸ λυγμὸ τῆς ἦττας μας ἄς πνίξουμε
σ' ἓνα ἡλίθιο — τόχα ἀπὸ μετριοφροσύνη — χαμογέλιο.
Λέτε πόσο ψηλότερα στεκόμαστε νὰ δείξαμε
στοὺς δυνατοὺς ποῦ τὴ ζωὴ γλεντᾶν μὲ τὸ Βαγγέλιο;

Θ. ΤΑΝΤΑΛΟΣ

Η ΕΚΔΟΣΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΩΝ

Ἡ ὀγκωδέστατη καὶ ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσα «Ἀνθολογία τῆς Δημοτικῆς Πεζογραφίας» τοῦ κ. Βαλέτα, πού κυκλοφόρησε ὁ πρῶτος τῆς τόμος, φέρνει στὴν επικαιρότητα ἕνα ζήτημα, πού δὲ μπορούμε ἴσως νὰ καλομετρήσουμε τὴ σημασία του—τόσο σπουδαῖο εἶναι—καὶ πού θάπρεπε σοβαρότατα νὰ μᾶς ἀπασχολήσει, ν' ἀπασχολήσει ὅσους ἐνδιαφέρονται ὄχι μόνο γιὰ τὸ τύπωμα τῶν βιβλίων τους (πού κι' αὐτό εἶναι κάτι πολὺ σημαντικό γιὰ τὴ λογοτεχνία μας) ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ γενικὴ πνευματικὴ προκοπὴ τοῦ τόπου. Ξέρω, βέβαια, τίς ἀντιρρήσεις πού ἔχουν πολλοὶ γιὰ τὴν ἐκδοσὴ κ α τ' ἀρχὴν τῶν ἀνθολογιῶν· καὶ ξέρω ἀκόμα πόσο ἀνθολογίες σὰν τὴν ἀνθολογία τοῦ κ. Βαλέτα (τέτοιας σημασίας θέλω νὰ πῶ) εἶναι σπάνιες. Παρ' ὅλ' αὐτά, δὲν παύω νὰ πιστεύω—καὶ θ' ἀναπτύξω εὐθύς ἀμέσως τους λόγους—δὲν παύω, λέγω, νὰ πιστεύω ὅτι οἱ ἀνθολογίες εἶναι ἀπὸ τὰ χρησιμότερα μορφωτικὰ μέσα γιὰ τὸ σημερινὸ ἄνθρωπο, καὶ ἰδιαίτερα τὸν Ἕλληνα.

Εἶναι γνωστὸ ποιά ἀνάγκη δημιούργησε τίς ἀνθολογίες· ἡ ἴδια ἀνάγκη πού τίς κάνει καὶ σήμερα ἀπαραίτητες : ἡ πληθμονὴ τῆς γνώσης. Πρῶτοι ἐκδίδουν ἀνθολογίες οἱ Ἀλεξαντρινοὶ· καὶ ἀπὸ μεράκι φυσικά, γιὰ νὰ μαζέψουν σ' ἕνα βιβλίον, γιὰ νὰ δέσουν σ' ἕνα μπουκέτο, τὰ πιὸ ἀγαπημένα τους, τὰ ὠραιότερα ποιήματα—ἐπιγράμματα—τοῦ καιροῦ τους (ἰδίως)—ἔτσι ἔγινε ἡ περιφημὴ «Ἑλληνικὴ Ἀνθολογία»,—ἀλλὰ καὶ γιατί καταλαβαίνουμε πόσο δύσκολο γιὰ τὸν κοινὸ ἀναγνώστη θὰ ἦταν μέσα σ' ἐκείνη τὴ στιχοπλημμύρα τῆς ἐποχῆς τους, νὰ ξεχωρίσει τὸ καλὸ ἀπὸ τὸ μέτριο καὶ τὸ ἀσήμαντο, καὶ νὰ διαβάσει μονάχα τὸ καλὸ. Στὴν ἴδια ἀνάγκη ὀφείλονται καὶ οἱ ἀνθολογίες, τὰ «ἐρανίσματα» τῶν βυζαντινῶν καὶ τῶν λογίων τῆς Ἀναγέννησης, ὅπου μπορούμε νὰ θροῦμε τὸ σπέρμα καὶ τὴν πρώτη μορφή τῶν «Δοκιμιῶν» τοῦ Μιχαῆλ Montaigne (τὰ πρῶτα πρῶτα «Essais» τοῦ Μιχαῆλ Montaigne εἶναι ἐρανίσματα ἀπὸ λατίνους καὶ ἑλλήνες συγγραφεῖς, μὲ πολὺ ἴσχυα—σὰ σχολία—ἐξόμπλια δικά του, «variation» ὅπως λένε οἱ μουσικοὶ, πάνω σὲ «θέματα» ποιητῶν, φιλοσόφων, ρητόρων, ἱστορικῶν Λατίνων κ' Ἑλλήνων).

Δὲν χρειάζεται νὰ παρακολουθήσουμε τὴν ἐξέλιξη τῶν ἀνθολογιῶν, στοὺς ὕστερα ἀπὸ τὴν «Ἀναγέννηση» καιροὺς· τὴν ξέρουμε ὅλοι. Ὅσο πιὸ ἀφθονὴ γίνεται ἡ καρποφορία τῆς Λογοτεχνίας, ὅσο πληθαίνει τὸ τύπωμα τῶν βιβλίων—καὶ πληθαίνει ἀπὸ τὴν «Ἀναγέννηση» κ' ἐδῶθε μ' ἕνα γοργότατο ρυθμὸ—τόσο ἡ ἐκδοσὴ ἀνθολογιῶν γίνεται πιὸ ἐπιτακτικὴ. Μάλιστα μὲ τὸν καιρὸ, τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ πνευματικοῦ κορφολογήματος, αὐτὲς οἱ «συναγωγές» ἀλλάζουν ὄνομα ἢ μᾶλλον, δίπλα στὸ ἀρχικόν, παίρνουν καὶ ἄλλο ὄνομα : «διαλεχτὰ κομμάτια». Καὶ περνοῦν ἀπὸ τὴ μεγάλη λεωφόρο τοῦ βιβλίου τοῦ προορισμένου γιὰ ὅλους, σὲ δρόμους μικρότερους, στὸ βιβλίον τὸ σχολικόν. Πόσα τέτοια σχολικὰ «ἐκλεκτὰ» κομμάτια δὲν ἔχουν ἐκδοθῆ καὶ δὲν ἐκδίδονται κάθε μέρα στὴ Γαλλία, στὴν Ἀγγλία, στὴ Γερμανία, καμωμένα μὲ γνώση καὶ μὲ φροντίδα, καὶ πού ξυπνοῦν στὸ παιδί τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ἀγάπη γιὰ τὴ λογοτεχνία τοῦ τόπου του, (καὶ ἀπὸ κεῖ βέβαια γιὰ κάθε λογοτεχνία) καὶ τὸ βοηθοῦν γιὰ νὰ περάσει σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τὸ δικό του μικρὸ σχολικὸ δρόμο, στὴ μεγάλη τὴ λεωφόρον, ἀπὸ τὰ «ἐκλεκτὰ» κομμάτια τοῦ Σαίκτηρ, τοῦ Γκαίτε ἢ τοῦ Μολιέρου, σ' ὀλάκερα τὰ ἔργα—δυσὸ, τρία, τέσσερα—τοῦ Σαίκτηρ τοῦ Γκαίτε, τοῦ Μολιέρου !

Αὐτὸ τὸ πέρασμα ὡστόσο ἀπὸ τὰ «διαλεχτὰ κομμάτια» σ' ὀλάκερα τὰ ἔργα τῶν μεγάλων συγγραφέων, πολλὰ παιδιὰ, καὶ ὅταν μεγαλώσουν, καὶ ὅταν γίνουν ἄντρες καὶ θγοῦν στὴν κοινωνία, δὲν καταφέρνουν νὰ τὸ πραγματοποιήσουν. Οἱ ἐπαγγελματικὲς καὶ οἱ βιωτικὲς μέριμνες, οἱ διά-

φορες διασκεδάσεις και ασχολίες—έφημερίδα, ραδιόφωνο, κινηματογράφος—δεν τους αφήνουν καιρό όχι για να διαβάσουν με προσοχή, απ' την αρχή ως το τέλος, άλλ' ούτε και για ν' ανοίξουμε κάθε μέρα, ανθρώπους του είδους "Όλοι μας ξέρουμε, όλοι μας συναντούμε κάθε μέρα, ανθρώπους του είδους αυτού, που μπορεί να διαβάζουν μια και δυο έφημερίδες πρωϊνές και άλλες τόσες απογευματινές, να πηγαίνουν δυο και τρεις φορές τη εβδομάδα στον κινηματογράφο, ν' ανοιγοκλείνουν κάθε στιγμή όταν βρίσκονται στο σπίτι τους τὸ ραδιόφωνο τους, και πού δεν κατορθώνουν να οικονομήσουν ούτε μιὰ ώρα τὴν ἡμέρα, για να διαβάσουν ἕνα ὥραϊο μυθιστόρημα, μιὰ βιογραφία, ἕνα δοκίμιο, μιὰ κριτική.

Τέτοιους ἀνθρώπους — και εἶναι πάμπολλοι, δυστυχῶς, σὲ ὅλο τὸν κόσμο, και ἰδιαίτερα στὴν Ἑλλάδα—δὲ μποροῦν νὰ τοὺς «σώσουν» οὔτε οἱ ἀνθολογίες. Αὐτοὶ μένουν μὲ τὰ «ἐκλεχτὰ κομμάτια» πού διάβασαν παιδιὰ στὸ σχολεῖο (καὶ πού στὸν τόπο μας εἶναι τόσο λειψὰ) και μὲ τὰ πέντε ἕξη μυθιστορήματα πού ξεφύλλισαν ἀργότερα, νέοι, ἢ μὲ τὶς δυὸ τρεῖς συλλογές πού διάβασαν ἂν ἔτυχε νὰ ἐρωτευθοῦν. Για μιὰ ἄλλη κατηγορία ἀνθρώπων εἶναι χρησιμότερες, ἀπαραίτητες οἱ ἀνθολογίες. Για ὅλους ἐκείνους πού παρ' ὅλες τὶς βιωτικές τους ἀσχολίες και μέριμνες, κατορθώνουν νὰ οικονομοῦν λίγο καιρὸ και ἔχουν και τὴ διάθεση νὰ διαβάσουν ἕνα βιβλίο λογοτεχνικό, δὲν ξέρουν ὅμως—και μὲ τὸ δίκιο τους— μὲς στὴν πλημμύρα τῆς σύγχρονης βιβλιοπαραγωγῆς, τί νὰ διαλέξουν και δὲν προφταίνουν, προκειμένου για παλιότερους συγγραφεῖς, νὰ διαβάσουν ὀλάκερα ἔργα. Πῶς ἕνας μορφωμένος σημερινὸς ἀνθρώπος, πού δουλειὰ του δὲν εἶναι ἡ λογοτεχνία, και πού δὲ διαθέτει για διάβασμα τρεῖς τέσσερις ὥρες τὴ μέρα, ἀλλὰ μιὰ—δυὸ μονάχα—κι αὐτὲς μὲ κόπο—νὰ διαβάσει ὀλάκερο τὸν Θουκυδίδη, ἢ τὸν Ἡρόδοτο ἢ τὸν Φλωμπέρ ἢ τὸν Παπαδιαμάντη ;

Για ὅλους τούτους τοὺς ἐπιστήμονες, τοὺς ὑπαλλήλους, τοὺς σπουδαστές, ἀντρες και γυναῖκες, πού πραγματικά ἐπιθυμοῦν τὸ πλοῦτισμα τῆς ψυχῆς και τοῦ νοῦ, ἢ τὴν ἀπλή ἔστω εὐχαρίστηση πού δίνει ἡ λογοτεχνία, οἱ ἀνθολογίες εἶναι ὅσο δὲν μποροῦμε ἴσως νὰ φανταστοῦμε, πολῦτιμες. Φυσικά ὅμως κ' ἐδῶ ἡ ποιότητα παίζει πρωταρχικό ρόλο. Κακές ἀνθολογίες μπορεῖ ὄχι μόνο νὰ ὠφελήσουν ἀλλὰ νὰ βλάψουν. Πρέπει ἡ ἀνθολογία, για νὰ ἐκτελέσει τὸν προορισμό της, νὰ εἶναι πολὺ καλή, ἀριστη. Δὲν ξεχνῶ βέβαια, πόσο οἱ προϋποθέσεις οἱ ἀπαραίτητες για τέτοιες ἀνθολογίες σπανίζουν σὲ ὅλους τοὺς τόπους, δὲν εἶναι ὅμως κ' ἀνεφικτες. Χρειάζονται τὰ κατάλληλα πρόσωπα για νὰ μαζέψουν, για νὰ χωρίσουν, για νὰ σχολιάσουν, σύντομα και οὐσιαστικά, τὸ ὕλικό, για νὰ εἰσαγάγουν στὸ συγγραφέα ἢ στοὺς συγγραφεῖς και νὰ ἐνημερώσουν τὸν ἀναγνώστη, χρειάζεται κόπος και χρόνος πολλῆς, χρειάζεται χρῆμα.

Ἄλλὰ τί πλοῦσιος, τί εὐεργετικὸς πού θάτανε ὁ καρπός ! Συλλογίζομαι ὄχι μιὰ και δυὸ παρὰ σειρές ὀλάκερες ἀπὸ ἀνθολογίες' οἱ κλασικοὶ, ἀρχαῖοι, νεώτεροι εὐρωπαϊοὶ, νεώτεροι Ἕλληνες, («ἐκλεχτὰ» κομμάτια μερικῶν ἀπ' αὐτοὺς, πρόκειται νὰ ἐκδώσει γνωστὸς ἀθηναϊκὸς ἐκδοτικὸς οἶκος), πεζογράφοι και ποιητές' ἔπειτα οἱ πιὸ μοντέρνοι, οἱ σύγχρονοι ἴσαμε τοὺς ἐντελῶς νέους. Μὲ τὸ ἀπαραίτητο φυσικά ξεχώρισμα οἱ διάφορες κατηγορίες. Νομίζω ὅτι τέτοιες ἀνθολογίες—μὲ τὶς προϋποθέσεις πού τόνισα παραπάνω—θα κατακτοῦσαν πολὺ γλήγορα τὸ κοινὸ και θὰ ἦσαν ἢ πιὸ πολῦτιμη ἴσως εἰσφορά για μιὰ βαθμιαία, μεθοδική και ἀρτια λογοτεχνικὴν παιδεία τοῦ Ἑλληνα.

Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΙΘ΄ ΑΙΩΝΑ *

Α΄ Ἡ ποίηση στὴν καθαρῆουσα.

Γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ γιὰ τὴν πολιτικὴ ἱστορία τῆς νέας Ἑλλάδας ὁ ΙΘ΄ αἰώνας ἔχει πρῶτορχικὴ σημασία. Στις ἀρχές τοῦ ΙΘ΄ αἰώνα ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ζοῦσε ἀκόμα τὴ θλιθερὴ καὶ σκοτεινὴ ζωὴ τοῦ δούλου βυθισμένος στὴν ἀμάθεια καὶ στὴν ἐγκατάλειψη ἰσὺς τῆς τοῦ ΙΘ΄ αἰώνα ἕνα μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ὕστερα ἀπὸ ἀγῶνες ὑπεράνθρωπους ζεῖ ἐλεύθερο, ὠργανωμένο σὲ σύγχρονο κράτος, μὲ δική του πολιτικὴ ζωὴ, μὲ δική του ἐπιστῆμη καὶ τέχνη — μὲ δικό του πολιτισμό. Τὸ νέο Ἑλληνικὸ κράτος εἶναι θέβαια πολὺ μικρὸ ἀκόμα καὶ σὲ ἡλικία καὶ σὲ ἔκταση κι΄ ὁ πολιτισμὸς του ἀνάλογος. Ὁ δρόμος ὅμως ποὺ διανύθηκε στὰ ἑκατὸν αὐτὰ χρόνια, ἡ ἐργασία ποὺ ἔγινε κι΄ ἡ πρόδοος ποὺ πραγματοποιήθηκε γεννοῦνε τὴν κατάπληξη.

Ὁ ΙΘ΄ αἰώνας εἶναι ἐπίσης σπουδαιότατος καὶ γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος. Οἱ Εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ μετωμένοι καὶ ὄρμιοι πραγματοποιήσαν στὸν αἰῶνα αὐτὸν τίς μεγάλες τῶν ἐξορμήσεις σ΄ ὅλα τὰ πεδία τοῦ πνεύματος, στὴ φιλοσοφία, στὴν τέχνη, στὴν ἐπιστῆμη. Μὰ οἱ ἐπιβλητικὲς αὐτὲς κατακτήσεις βασίστηκαν σὲ προεργασία καὶ σὲ ἐλεύθερη πολιτικὴ ζωὴ ποὺ ἀπλώθηκαν σὲ πολλοὺς αἰῶνες. Ἀντίθετα οἱ πνευματικὲς κατακτήσεις τῶν Ἑλλήνων ἔπρεπε νὰρχίσουν καὶ νὰ ὀλοκληρωθοῦν μέσα στὸν ἴδιον αἰῶνα κι΄ ἂν ἦταν δυνατό, μὲ τὸν ἴδιο γοργοῦ ρυθμὸ τῆς Εὐρωπαϊκῆς πνευματικῆς ζωῆς. Γιὰ τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς ὁ ΙΘ΄ αἰώνας ἦταν τὸ γόνιμο τέρμα μιᾶς πολὺχρονης μεγάλης προσπάθειας, τὸ ὄριμασμα κι΄ ἡ καρποφορία ἑνὸς πολιτισμοῦ, ποὺ ἄρχισε πρὶν ἀπὸ αἰῶνες γιὰ τοὺς Ἑλληνες ὁ ΙΘ΄ αἰώνας εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς καινούργιας ἐλεύθερης ζωῆς τους, τὸ ξύπνημα κι΄ ἡ λύτρωση ἀπὸ μιᾶς θάραβερη κατάσταση, ἡ αὐγὴ τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ὅταν ἐλευθερώθηκαν οἱ Ἑλληνες καὶ γνώρισαν τὸν Εὐρωπαϊκὸ πολιτισμὸ τοῦ ΙΘ΄ αἰώνα, κατάλαβαν πόσο εἶχαν μείνει πίσω κι΄ ἄρχισαν ὕστερ ἀπὸ τὸ πρῶτο θάμπωμα νὰ μελετοῦν καὶ νὰ μιμοῦνται τὸ εὐρωπαϊκὸ πνεῦμα. Στὴν νεοελληνικὴ ποίηση τοῦ ΙΘ΄ αἰώνα — ὅπως καὶ σ΄ ὅλες τίς πνευματικὲς ἐκδηλώσεις τῆς νέας Ἑλλάδας τῆς ἐποχῆς αὐτῆς — εἶναι ὀλοφάνερη ἡ προσπάθεια, ἡ ἀγωνία, θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πεῖ, τοῦ νεοελληνικοῦ πνεύματος νὰ ἀφομοιώσει τίς πνευματικὲς κατακτήσεις τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν καὶ νὰ παρακολουθήσει τὸ εὐρωπαϊκὸ πνεῦμα στὴ λαμπρὴ του πορεία. Γι΄ αὐτὸ, πρὶν προχωρήσουμε στὴν ἐξέταση τῆς νεοελληνικῆς ποίησης τοῦ ΙΘ΄ αἰώνα, πρέπει νὰ ποῦμε λίγα λόγια γιὰ μερικὰ ἀπὸ τὰ μεγάλα πνευματικὰ κινήματα, ποὺ ἐπηρέασαν καὶ διαμόρφωσαν ὄχι μονάχα τὴν τέχνη γενικὰ καὶ εἰδικὰ τὴν ποίηση, ἀλλὰ ὀλόκληρη τὴ φιλοσοφικὴ, πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν στὸν ΙΘ΄ αἰώνα. Τὰ μεγάλα αὐτὰ πνευματικὰ κινήματα εἶναι ὁ ρομαντισμὸς, ὁ παρνασισμὸς καὶ ὁ συμβολισμὸς.

Μὲ τὸν ρομαντισμὸ ἐπικράτησε ἀπόλυτα στὴν ποίηση τὸ συναίσθημα, ἡ φαντασία, τὸ πάθος, ἡ ὑπερβολή. Οἱ ρομαντικοὶ ποιηταὶ χρησιμοποιοῦν τολμηρὲς παρομοιώσεις, ἐντυπωσιακὲς εἰκόνες καὶ φανταχτερὲς λέξεις. Ἔτσι μὲ τὴν ὑπερβολικὴ χρῆση τῶν ποιητικῶν αὐτῶν μέσων τὸ ὕφος γίνεται ρητορικὸ κι΄ ἡ γλῶσσα γεμίζει μὲ περιττὰ στολίδια. Οἱ ρομαντικοὶ ποιηταὶ

* Διάλεξη, ποὺ δόθηκε στὴ σειρά τῶν λαϊκῶν μαθημάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου.

είναι πάντα υπερβολικοί, όταν ύμνουν την εγγύεια και την καλωσύνη και την ἀρετή και υπερβολικώτεροι ἀκόμα, όταν θρηνούν για την κακία τῶν ἀνθρώπων και τὴ σκληρότητα τῆς ζωῆς.

Ὁ παρνασσιζμός γεννήθηκε ἀπὸ ἀντίδραση στὸ ρομαντισμὸ. Στὰ ἔργα τῶν παρνασσικῶν ποιητῶν κυριαρχεῖ ἡ ἀπάθεια κι' ἡ ἀντικειμενικότητα. Ἡ αἰσθηματολογία και τὸ ὑποκειμενικὸ στοιχεῖο παραμερίζονται κι' ἡ ποίηση γίνεται περιγραφικὴ. Οἱ παρνασσικοὶ ποιηταὶ φροντίζουν νὰ εἶναι πάντα ἄφογη ἡ γλῶσσα κι' ἡ μετρικὴ μορφή τῶν ποιημάτων τους. Ἔτσι ἡ ποίησή τους ἀπόκτησε ἐξαιρετικὴν τελειότητα ὄχι μονάχα ἐσωτερικὴ — στὴν οὐσία της — ἀλλὰ και ἐξωτερικὴ — στὴ μορφή της — ἰδιαίτερα μὲ τὸ σοννέτο, ποὺ πολὺ τὸ ἀγάπησαν και πολὺ τὸ καλλιέργησαν οἱ παρνασσικοὶ ποιηταί.

Ὁ συμβολισμὸς γεννήθηκε ἀπὸ ἀντίδραση στὸν πραγματισμὸ, ποὺ εἶχε ἐπικρατήσει ἰδιαίτερα σὸ μυθιστόρημα. Μὲ τὸν συμβολισμὸ ἡ ποίηση γίνεται ἰδεαλιστικὴ, τὰ θέματά της ἀφηρημένα και ὁ στίχος μουσικώτατος. Ὁ συμβολισμὸς ἐπιδιώκει «τὴ συγκίνηση τῆς σκέψης». Οἱ συμβολικοὶ ποιηταὶ κατάρθωσαν νὰ δώσουν στὸ στίχο τους μουσικότητα ἀφάνταστη και νὰ λυτρώσουν μὲ τὸν ἐλεύθερο στίχο, ποὺ καλλιέργησαν, τὴν ποιητικὴ ἔμπνευση ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ὁμοιοκαταληξίας και τῶν ἰσοσύλλαβων στίχων.

Οἱ τρεῖς αὐτὲς τεχνотροπίες — ὅπως κι' οἱ ἄλλες ποὺ φάνηκαν στὴν Εὐρώπη τὸν Κ' αἰῶνα — θρῆκαν πρόθυμοι μιμητὲς στὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ἑλληνες ποιηταὶ τοῦ 19^{ου} αἰ. — πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶχαν σπουδάσει στὴν Εὐρώπη και ἰδιαίτερα στὴ Γαλλία — δέχτηκαν μὲ προθυμία τις ξένες τεχνотροπίες και μιμήθηκαν πολλές φορές δουλικά τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ποιητικῶν αὐτῶν σχολῶν. Στὴν Εὐρώπη ὅμως οἱ τεχνотροπίες αὐτὲς ἀνταποκρίνονταν σὲ ἀνάγκες πνευματικῆς τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν κι' ἀποτελοῦσαν φυσικοὺς σταθμοὺς στὴν ἀνέλιξη τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος. Στὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπῆρχαν ἀκόμα οἱ συνθήκες ἐκεῖνες, ποὺ θὰ εὐνοοῦσαν τὴ γέννηση ἢ τὴν οἰκειοποίηση τῶν πνευματικῶν αὐτῶν κινημάτων. Κι' ὅμως οἱ τεχνотροπίες αὐτὲς ἤλθαν στὴν Ἑλλάδα κι' ἄφησαν βαθεῖα τὴν ἐπίδρασή τους στὴ νεοελληνικὴ ποίηση, γιατί εἶναι φυσικὸ νὰ ἐπιδρῶ ἡ μιὰ λογοτεχνία ἀπάνω στὴν ἄλλη και νὰ κυριαρχεῖ ἡ μιὰ ἀπάνω στὴν ἄλλη, ὅταν οἱ δυνάμεις των εἶναι ἄνισες.

Ἀπὸ τις τρεῖς τεχνотροπίες ὁ ρομαντισμὸς δὲν ἔδωσε ἀξιόλογα ἔργα στὴ νεοελληνικὴ ποίηση, γιατί οἱ Ἑλληνες ρομαντικοὶ μιμήθηκαν κι' ἀντέγραψαν τὰ ἐλαττώματα και τις ἀδυναμίες τοῦ ρομαντισμοῦ ὁ παρνασσιζμὸς ὅμως κι' ὁ συμβολισμὸς ἐπηρεάσαν εὐεργετικά τὴ νεοελληνικὴ ποίηση και χάρισαν σ' αὐτὴν ὅ,τι ἀξιόλογο ἔχει νὰ δείξει.

Μ' ὄλη τὴν ἀδιαφιλονίκητη ἐπίδραση τοῦ ρομαντισμοῦ, τοῦ παρνασσιζμοῦ και τοῦ συμβολισμοῦ στὴ νεοελληνικὴ ποίηση, δὲ μπορούμε νὰ χωρίσουμε τοὺς Νεοελληνες ποιητὲς σὲ σχολές, γιατί οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς ἔχουν ἐπηρεασθῆ κι' ἀπὸ τις τρεῖς τεχνотροπίες και γιατί οἱ ἀξιολογώτεροι ἀπὸ τοὺς ποιητὲς μας κατάρθωσαν νὰ ἀφομολώσουν τὰ ποιητικὰ ρεῦματα τῆς ἐποχῆς τους καινὰ δώσουν στὰ ἔργα τους τὴν προσωπικὴ τους σφραγίδα. Ἀπ' τοὺς ποιητὲς μας τοῦ 19^{ου} αἰῶνα μονάχα ρομαντικούς μπορεῖ νὰ χωρίσει κανεὶς μὲ βεβαιότητα. Γι' αὐτὸ στὴ σύντομη αὐτὴ ἐξέταση τῆς νεοελληνικῆς ποίησης τοῦ 19^{ου} αἰῶνα θὰ χωρίσουμε τοὺς ποιητὲς μας σὲ δυὸ ὁμάδες μὲ κριτήριό τὴ γλῶσσα ποὺ χρησιμοποίησαν και θὰ δοῦμε πρῶτα τοὺς ποιητὲς ποὺ γράψανε στὴν καθαρεύουσα κι' ἔπειτα ἐκείνους ποὺ γράψανε στὴ δημοτικὴ.

Οἱ ποιηταὶ ποὺ γράψανε στὴν καθαρεύουσα εἶναι οἱ πιὸ πολλοὶ ρομαντικοί. Γράφοντας στὴν καθαρεύουσα οἱ ποιηταὶ μας ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ζωὴ τῆς ἐποχῆς τους κι' ὑποδουλώθηκαν ἔτσι πιὸ πολὺ στὴν

ξένη τεχνοτροπία καὶ μάλιστα στὰ ἐλαττώματα καὶ τὶς ὑπερβολές της. Ἡ παράδοση θέβαια ἔλειπε ἀπὸ τὴ νεοελληνικὴ πνευματικὴ ζωὴ κι' ἔπρεπε τὸ νεοελληνικὸ πνεῦμα στὸ νέο του ξεκίνημα νὰ στηριχθῆ ὅτις κατακτήσεις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἀπ' ὅλες ὅμως τὶς πνευματικὲς ἐκδηλώσεις ἢ ποιήση ἰδιαίτερα μποροῦσε στὴ νέα Ἑλλάδα νὰ στηριχθεῖ σὲ καθαρὰ ἑλληνικὴ παράδοση, στὴ λαμπρὴ παράδοση τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. Τὸ δημοτικὸ τραγούδι ἦταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἢ καλλιτεχνικώτερη ἐκδήλωση τοῦ νεοελληνικοῦ πνεύματος. Μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴ χάρη τῆς λαϊκῆς σοφίας ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔκλεισε στὰ δημοτικὰ του τραγούδια ὅλη τὴν προγονικὴ του κληρονομία — τὴν ἀγάπη του γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ὀμορφιά, τὴν αἰσθησὴ του τῆς ἀρμονίας καὶ τοῦ μέτρου, τὴν καλαισθησία του, τὴν εὐαισθησία του, τὴ λατρεία του γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γῆ καὶ τὴν πίστη στὸν ἠρωϊσμό τῆς φυλῆς. Πρὶν ἀκόμα ἢ παιδεΐα κι' ἢ ἔλευθερία χαρίσουν στὴν Ἑλλάδα τοὺς νέους της ποιητές, ὁ σκλαβωμένος λαὸς εἶχε δημιουργήσει μίαν ὑπέροχη ποίηση γεμάτη εἰλικρίνεια καὶ λιτότητα καὶ κάλλος. Ὅλη ἡ σοφία κι' ὅλος ὁ πλοῦτος τῆς ἀρχαίας ψυχῆς του, ὅλη ἡ ἱστορικὴ του πείρα, ὁ πόνος κι' ἡ χαρὰ τῆς μεγάλης του ζωῆς γίνανε τραγούδι τραγουδημένο στὴν ἀπλὴ γλῶσσα τῆς καθημερινῆς ζωῆς, στὴ δημοτικὴ γλῶσσα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ λαμπρὴ του ποιήση ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καλλιέργησε κι' ἐτόιμασε μίαν ὀμορφὴ γλῶσσα γιὰ νὰ τὴν προσφέρει τοὺς νέους καλλιτέχνες του καὶ τοὺς νέους σοφοὺς του, ποὺ αἰῶνες τοὺς πρόσμενε σὶς πικρὲς τῆς σκλαβιάς του τὶς ὥρες. Ἡ δημοτικὴ γλῶσσα ἦταν θέβαια νέα τότε ἀκόμα καὶ ἀνεξέλικτη καὶ δὲ μποροῦσε χωρὶς κόπο νὰ ὑπηρετήσῃ τὴ φιλολογικὴ παραγωγή τῶν μορφωμένων ἔκλεινε ὅμως μέσα τῆς πολλὴ ζωντάνια καὶ φυσικότητα καὶ ὀμορφιά κι' εἶχε ὅλη τὴ δύναμη νὰ ἐξελιχθεῖ καὶ νὰ γίνῃ μιά ωραιότατη γλῶσσα — ὅπως καὶ ἔγινε. Οἱ ρωμαντικοὶ ποιηταὶ μας στὴ νοσταλγία τους γιὰ τὰ «περασμένα μεγαλεῖα» νοστάλγησαν καὶ τὴν ἀρχαία φιλολογικὴ μας γλῶσσα κι' ἐπειδὴ δὲν μποροῦσαν πιά ν' ἀναστήσουν ἐκείνη, ἔφτιασαν μιά καινούργια, ποὺ ἔμοιαζε — κι' αὐτὸ ὄχι πάντα — μὲ κείνη στοὺς τύπους, μὰ ποὺ ἦταν τεχνητὴ, ψυχρὴ κι' ἀκατάλληλη νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ ἐκφράσῃ τὴ μεγάλη ὀμορφιά καὶ τὴν ἀληθινὴ συγκίνηση, ποὺ κάνουν ἓνα ἔργο ποιητικὸ νὰ ἐπιζῆσει. Περιφρονώντας τὴ δημοτικὴ γλῶσσα οἱ καθαρολόγοι ποιηταὶ ἀγνόησαν τὴ συναισθηματικὴ ζωὴ τῆς φυλῆς τους, προσπάθησαν νὰ ἐρμηνεύσουν τὴ συναισθηματικὴ ζωὴ ξένων λαῶν κι' ὑποδουλώθηκαν ὀλότελα στὴν ξένη τεχνοτροπία — στὸν γαλλικὸ ρομαντισμὸ.

Ἡ καθαρῆουσα κυριάρχησε στὴν ποιήση μας 50 ὡς 60 χρόνια. Στὰ 1892 βραβεύτηκε ἀπὸ τὸν Ἄγγελο Βλάχο ἡ τελευταία ποιητικὴ συλλογὴ σὲ καθαρῆουσα. Μέχρι τότε εἶχαν γραφῆ ἄπειροι στίχοι στὴ γλῶσσαν αὐτὴ ἀπὸ πολλοὺς, πάρα πολλοὺς ποιητές. Οἱ ἀξιολογώτεροι ἀπ' αὐτοὺς εἶναι οἱ ἀδελφοὶ Σουτῆρος, ὁ Ἄ. Ραγκαβῆς, ὁ Γ. Ζαλοκώστας, οἱ Παράσχοι, ὁ Γ. Βλάχος, ὁ Δ. Παπαρηγόπουλος, ὁ Σπυρίδων Βασιλειάδης καὶ ὁ Κάλβος.

Ὁ Ἄ λ. Σουτῆρος εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς κυριώτερους ἀντιπροσώπους τῆς φαναριωτικῆς σχολῆς. Γεννήθηκε στὴν Κων/πολὶ στὰ 1803 καὶ πέθανε στὴ Σμύρνη στὰ 1863. Τὰ ἀξιολογώτερά του ἔργα εἶναι : Σάτυροι, Ὁ Περιπλανώμενος καὶ Ἡ Τουρκομάχος Ἑλλάς. Τὸ πρῶτό του βιβλίον, ὅπως δείχνει καὶ ὁ τίτλος, εἶναι ποιήματα σατιρικά. Τὰ δύο του ἄλλα ἔργα εἶναι μεγάλα ἐπικοσμητικὰ ποιήματα, στὰ ὁποῖα τραγουδάει τοὺς ἥρωες τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης.

Τὰ ποιήματα αὐτὰ εἶναι ἐπηρεασμένα ἀπὸ τὰ μεγάλα ἔργα τῶν ξένων ρομαντικῶν καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Byron. Ἡ ποιητικὴ ἀξία τῶν ἔργων αὐτῶν εἶναι πολὺ κατώτερη ἀπὸ τὸν φλογερὸ πατριωτισμὸ ποὺ τὰ διαπνέει :

«Χώρα μεγαλοφυίας !... Εἰς τοὺς κόλπους σου τὸ πάλαι,
 ὦ πατρίς μου, αἱ ἰδέαι ἀνεβλάστανον μεγάλαι,
 καὶ τυραννοκτόνον ξίφος κρύπτοντες εἰς τὰς μυρίνας
 οἱ Ἄρμόδιοι ἀνῶρθουν ἰσονόμους τὰς Ἀθήνας.
 Ἄλλοτε θεοὶ ἐπάτουν τὰ ἐδάφη σου καὶ θείαν
 ἕως σήμερον ἢ γῆ σου ἀναδίδει εὐωδίαν,
 καὶ ἡ αὔρα τοῦ Ζεφύρου
 Ψιθυρίζει τὴν ἀρχαίαν μελωδίαν τοῦ Ὀμήρου».

Ὁ Ἄλ. Σούτσος εἶναι κυρίως σατιρικός ποιητής, ὁ μεγαλύτερος ἴσως τῆς νέας Ἑλλάδας. Μέσα στὸ πολιτικὸ καὶ κοινωνικὸ καὶ οικονομικὸ χάος τοῦ νεαροῦ τότε ἑλληνικοῦ κράτους καὶ μέσα στὴν ἀσχημάτιστη καὶ ἀνομοιογενέστατη κοινωνία τοῦ Ἀναπλιοῦ καὶ τῆς Ἀθήνας ἡ δεξυπάτη παρατηρητικότητα τοῦ Ἄλ. Σούτσου ἀνακάλυπτε ὅλες τὶς μικρότητες καὶ τὶς ἀθλιότητες ὄλων τῶν τάξεων, τῶν ὑπουργῶν, τῶν βουλευτῶν, τῶν ὑπαλλήλων, τοῦ κλήρου, τῶν λογίων, ὄλων. Πολέμησε μὲ τὴ σάτιρά του τὸν Ὄθωνα καὶ τὸν Καποδίστρια. Ἦτανε πάντα μὲ τὴν ἀντιπολίτευση.

Ἐδῶ θαθεῖς πολιτικοὶ θαστοῦν τὰ πατερμά των
 σιγά-σιγά περιπατοῦν, μετροῦν τὰ θήματά των.
 Ἰδέαν διπλωματικῆς κανεῖς προτοῦ δὲν εἶχε.
 Τώρα ζητοῦν νὰ δεῖξωσι πῶς εἶναι Μετερνίχαι.
 Ἀναστενάζουν δυνατά. Τὰ φρύδια των τεντώνουν.
 Κυττάζουν ἀσκαρδαμυκτεῖ. Τῆς πλάτες των ὤψωνουν.
 Περιπατοῦν καὶ σκέπτονται. Ὑψώνουν τὴν φωνὴν των,
 ἢ κρύπτουν τὴν ἀμάθειαν ὑπὸ τὴν σιωπὴν των».

Μὲ τὴν σάτιρά του εἶχε γίνει ὁ τύραννος τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Καταδιώχθηκε συχνά ἀπὸ τὶς ἀρχές, φυλακίστηκε κ' ἐξορίστηκε πολλὰς φορές. Ξεσήκωσε μίση πού λίγο ἀκόμα καὶ θὰ τοῦ στοίχιζαν τὴ ζωὴ. Στις 20 Σεπτεμβρίου τοῦ 1844 στὴν ὁδὸν Ἐρμού χιλιάδες ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ μὲ φωνὲς καὶ βρισιὲς καὶ ξύλα καὶ πέτρες τὸν κυνήγησαν γιὰ νὰ τὸν λιθοβολήσουν. Καὶ κάποιαν ἄλλη φορὰ εἴκοσι ἀγριάνθρωποι πληρωμένοι τὸν παραμόνευαν σ' ἓνα του ταξειδί γιὰ νὰ τὸν σκοτώσουν. Κι' ὅμως ὁ Ἄλ. Σούτσος δὲν ἀρνήθηκε τὴ σάτιρά του.

Μέσα στὴ μικρὴ ἑλληνικὴ κοινωνία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ κάθε πρόσωπο, ἐπίσημο καὶ ἀνεπίσημο, καὶ ὁ κάθε τύπος ἦταν σ' ὅλους τοὺς ἄλλους γνωστός. Κι' ἡ σάτιρα τοῦ Σούτσου ἐνδιέφερε τὸν καθένα ὑπερβολικά, γιατί ἦταν ὁ καθρέφτης τῆς ζωῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Σήμερα δὲν ἐνδιαφέρει πιά. Δὲν μπόρεσε νὰ θγει ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς ἐποχῆς τῆς.

Ὁ Παναγιώτης Σούτσος (1806—1868) ἔγραψε πατριωτικὰ καὶ σατιρικά ποιήματα, εἶναι ὅμως πρὸ πάντων λυρικός ποιητής—καὶ στὰ πεζὰ του καὶ στὰ δράματά του καὶ στὰ δημοσιογραφικὰ του ἄρθρα καὶ σ' ὅλα του. Ὁ λυρισμὸς του εἶναι ἀπερίγραπτα θρηνώδης. Κλείνει ὅλα τ' ἀναστενάγματα καὶ τὰ δάκρυα καὶ τὴν ἀπελπίσιν καὶ τὴ νοσηρότητα πού ἔχουν τὰ ἔργα ὄλων τῶν Ἑλλήνων ρομαντικῶν τῆς Σχολῆς τῶν «ὀλοφυρομένων». Οἱ ποιηταὶ αὐτοὶ μιλοῦν γιὰ φυματίωση, γιὰ νεκροταφεῖα, γιὰ ἔρωτες θουτηγμένους, στὰ δάκρυα, γιὰ ἀπιστίες, γιὰ αὐτοκτονίες, Νομίζει κανεῖς πῶς εἶναι ὄλοι ἐτοιμοθάνατοι. Τέτοιο πρᾶγμα φυσικὰ δὲν συμβαίνει. Ὁ Γ. Τσοκόπουλος ἀναφέρει κάτι πολὺ χαριτωμένο. Σὲ μιὰ ἐφημερίδα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δημοσιεύθηκαν οἱ παρακάτω στίχοι.

«Ἡ ἐπιστῆμη ἄπνονος μοὶ εἶπε : «Δὲν θὰ ζήσης»
 παραίτει δνεῖρα χρυσᾶ καὶ μέλλον καὶ ἐλπίδας.
 Ἐν μέσῳ τῶν πνευμόνων σου ἐφώλευσεν ἡ φθίσις.»

Ὁ ἄνθρωπος πού ἔγραψε τούς στίχους αὐτούς ἔζησεν ἄλλα 60 χρόνια καί πέθανε σέ βαθειά γεράματα ἀπόστρατος συνταγματάρχης τῆς χωροφυλακῆς.

Οἱ κριτικοί τῆς ἐποχῆς καί οἱ εἰσηγηταί τῶν ποιητικῶν διαγωνισμῶν προσπάθησαν νά ἀντιδράσουν μὰ δέν κατάφεραν τίποτε. Εἶχε καταστήσει πιά μόδα νά θρηνεῖ κανεὶς σέ στίχους. Ἄλλωστε τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ δεχόταν ἀχόρταγα τούς στίχους αὐτούς κ' ἔθαύμαζε ἀνεπιφύλακτα τούς ποιητές του καί ἔκλαιε μὲ προθυμία κ' ἐλικρύνεια μαζί τους.

Ὁ «Ὁδοιπóρος» τοῦ Παναγιώτη Σούτσου εἶναι ἓνα ἔργο πού ἀντιπροσωπεύει θαυμάσια ὄχι μονάχα τὴ «Σχολὴν τῶν ὀλοφυρομένων», μὰ ὀλόκληρη τὴν ἐποχὴ του. Λίγα βιβλία διαβάστηκαν κι' ἀγαπήθηκαν τόσο πολὺ ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ λαό. Ὁ Παλαμᾶς ἀναφέρει κάποτε μὲ πόση συγκίνηση ἀγόρασε κάποτε ἀπὸ ἓνα παλαιοπώλειο τὸν «Ὁδοιπóρο». Μαζὶ μ' αὐτὸν εἶχε πάρει ἀκόμα ἓνα βιβλίον μὲ στίχους. «Τὸ ἐν ἐκ τῶν τομίδιων, γάφει, ἦτο ὁ «Ὁδοιπóρος» τοῦ Παναγιώτου Σούτσου. Πρὸ πολλοῦ ἀνεζήτουν τὸ βιβλίον τοῦτο. Τὴν εὐρεσίην του ἀπεδέχθην ὡς δῶρον τῆς θείας Προνοίας καί κατέβαλα προθύμως τὸ ἀντίτιμον αὐτοῦ. Ἐξ ἐναντίας τὸ ἄλλο τομίδιον συγκατετέθη μόνον τῇ ἐπιμόνῳ παρακλήσει τοῦ παλαιοπώλου νά φορτωθῶ ἀντὶ εὐτελεστάτου τιμήματος. Ἐπανελθὼν εἰς τὸ μαθητικόν μου δωμάτιον διήλθον ὀλοκλήρους ὥρας ἐν ἐκστάσει πρὸ τῶν πατριωτικῶν μονολόγων καί τῶν ἔρωτικῶν δυσωιδῶν τοῦ Ὁδοιπóρου καί τῆς Ραλλοῦς. Καί ἀφοῦ ἐκορέσθην ἐξ αὐτῶν, ἔτεινα τὴν χεῖρα πρὸς τὸ δεῦτερον βιβλίον, ἄγνωστον ἀγνώστου ποιητοῦ». Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἦταν «Ἡ Λύρα» τοῦ Κάλβου!

Ὁ «Ὁδοιπóρος» πού γνώρισε τόση δόξα καί τόση λατρεία εἶναι ἓνα τραγικώτατο δράμα μὲ ἀπίθανη, ρομαντικὴν ὑπόθεση, πού ἐκτυλίσσεται στὸ Ἅγιον Ὅρος. Ἕνας καλόγερος, ὁ Ὁδοιπóρος, φτάνει ἐδῶ μὲ τὰ κόκκαλα τῆς ἐρωμένης του γιὰ νά ζήσει τὰ ὑπόλοιπα χρόνια τῆς ζωῆς του. Ἀποφεύγει τοὺς ἄλλους μοναχοὺς, θρηνεῖ στῆ μοναξιά του καί ξαγρυπνᾷ στὸν τάφο, μέσα στὸν ὅποιον ἔθαψε τὰ κόκκαλα, πού ἔφερε μαζί του. Εἶναι ἓνας πολεμιστὴς τοῦ 1821. Ἐφυγε ἀπὸ τὴν Κων)πολὴ ἀφήνοντας τὴν ἀρραβωνιαστικιά του τῆς Ραλλοῦ γιὰ νά πολεμήσει στὴν Πελοπόννησο καί στίς ἄλλες ἑλληνικὰς χώρες. Ὅταν γύρισε νικητὴς στὴν Πόλη, ἔμαθε ὅτι οἱ Τούρκοι γιὰ νά τὸν ἐκδικηθοῦν σκότωσαν τὴν αἰκογένεια τῆς Ραλλοῦς καί τὴν ἴδια τὴ φυλάκισαν καί τὴ βασάνισαν ὥσπου πέθανε. Ὁ Ὁδοιπóρος μαζεῖει τὰ ὄσα τὸ τάφο, πού ἔμαθε ὅτι σκέπασε τὴ Ραλλοῦ, γυρίζει ἀπαρηγόρητος ἀπὸ τόπο σὲ τόπο κ' ἔρχεται νάράξει πιά στὸ Ἅγιον Ὅρος. Σὲ λίγες μέρες φτάνει στὸ Ἅγιον Ὅρος κι' ἡ Ραλλοῦ μὲ τὴν τροφὸν τῆς. Δέν εἶχε πεθάνει. Γυρίζει κι' αὐτὴ τὸν κόσμο γιὰ νά ξεχάσει τὸν ἔρωτά τῆς. Μαζὶ μὲ τὸν ἔρωτα νοιώθει καί μίσος γιὰ τὸν Ὁδοιπóρο πού τὴν εἶχε ἐγκαταλείψει. Γιὰ νὰ τὸν τιμωρήσει ντύνεται φάντασμα ἓνα βράδυ καί τὸν βασανίζει χωρὶς νά πού ἀποκαλύψει τὸ μυστικὸ τῆς. Ὁ Ὁδοιπóρος τὴν ἄλλη μέρα αὐτοκτονεῖ μ' ἓνα μαχαίρι γιὰ νά πάει νά θρεῖ τὴ Ραλλοῦ. Ἡ Ραλλοῦ τρέχει κοντά του, τὸν «νεκρασπάζεται» καί «πίπτει κεραυνόβλητος καί ἀποθνήσκει». Αὐτὴ εἶναι ἡ ὑπόθεση τοῦ «Ὁδοιπóρου».

Παραθέτω μερικοὺς στίχους : Μόλις ἀντίκρουσε τὴ Ραλλοῦ στὸ Ἅγιον Ὅρος, ὁ Ὁδοιπóρος νοιώθει μιὰν ἀκατανίκητη δύναμι νά τὸν σπρώχνει κοντά τῆς κι' ἄς μὴ τὴν ἔχει καταλάβει. Ἐκείνη τὸν διώχνει. Κι' ὁ Ὁδοιπóρος φεύγοντας μονολογεῖ :

«Καὶ φεύγω.... καὶ μένω....

Καὶ φρίσσω.... καὶ καίω....

Κ' ἔλπίζω.... καὶ τρέμω....

Καὶ χαίρω.... καὶ κλαίω....»

Ὅταν ντύθηκε φάντασμα ἡ Ραλλοῦ, λέει στὸ δυστυχισμένον Ὁδοιπóρο, μόλις ἄρχισε νά συνέρχεται ἀπὸ τὴ λιποθυμία του :

Καὶ μακρὰν τῆς κοινωνίας
 Καὶ μακρὰν τῆς ἐρημίας
 Κ' εἰς τὰ φῶτα τῆς ἡμέρας
 Κ' εἰς τὰ σκότη τῆς ἐσπέρας
 θὰ σὲ φαίνετ' ἡ σκιά μου.

Κ' εἰς τὸ μέσον τῶν ἀνέμων
 Κ' εἰς τὸ μέσον τῆς γαλήνης
 Κ' εἰς τὸ μέσον τῶν πολέμων
 Κ' εἰς τὸ μέσον τῆς εἰρήνης
 θὰ ν' ἀκοῦς τὰ κλάμματά μου.

Καὶ ἡ θλιβερὴ αὐτὴ τραγωδία τελειώνει μὲ τοὺς γνωστοὺς στίχους :

Τὸ φῶς μου ἐσθύσθη,
 τὸ πᾶν ἐσκοτίσθη,
 Σηκώσατέ με,
 θαστάξετέ με.

Ἡ λύπη κόπτει τὰ ἥπατά μου'
 μὲ φέρει φλόγας τὸ φόρεμά μου.

Ἐπάρετέ το....
 Ἀφήσετέ το....

.....
 Τί κάμνετ' ; ἐλάτε,
 Ποῦ πάτε ; ποῦ πάτε ;
 Λαλεῖτε, λαλεῖτε,
 Θρηνεῖτε, θρηνεῖτε....
 Σιγατέ ! σιγατέ !

.....
 Τὸ ἄνθος μαραίνεται,
 Τὸ φύλλον ξηραίνεται,
 Ὁ Κόσμος περνᾷ'
 Καὶ μόνος ὁ θάνατος
 Ἐπλάσθη ἀθάνατος'
 Αὐτὸς δὲν γερνᾷ.

Αὐτοὶ εἶναι οἱ Σοῦτσοι. Τὸ ἔργο τους εἶχε τεράστια ἐπίδραση στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία. Σήμερα βρίσκονται πολὺ μακριὰ μας—ἔχουν ἀλλάξει τόσα πολλὰ μέσα σ' αὐτὰ τὰ λίγα χρόνια. Ἄς μὴ τοὺς κρίνουμε ὅμως αὐστηρᾶ. «Ἄν τὸ ἔργον τῶν ἔχει ἀδυναμίας, γράφει ὁ Γ. Τσοκόπουλος, αἱ ἀδυναμίας εἶναι τῆς ἐποχῆς, μὲ τὴν ὁποίαν εἶναι στενότερα συνυφασμένον τὸ ἔργον τῶν».

Ἄλξανδρος Ρίζος Ραγκαβῆς (1809—1892). Τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Ἄλ. Ραγκαβῆ εἶναι ἓνα μικρὸ μονάχα μέρος τῆς μεγάλης του φιλολογικῆς παραγωγῆς—ἔγραψε δράματα, διηγήματα, μυθιστορήματα κ' ἔκανε πολλές μεταφράσεις ἔργων ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ φιλολογία καὶ ἀπὸ τῆς φιλολογίης τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Ὁ πατέρας του Ἰάκωβος καὶ ὁ γιὸς του Κλέων εἶχανε κλίση στὴν ποίηση καὶ γράψανε στίχους, ἡ ποίηση ὅμως τοῦ Ἄλ. Ραγκαβῆ εἶναι πολὺ περισσότερο σημαντικὴ. Ἡ ἀπέραντή του μόρφωση κ' ἡ σοφὴ του γνώση τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου τὸν βοήθησαν νὰ μὴ ὑποδουλωθεῖ στὸν ρομαντισμό. Ἐγραψε πολλὰ λυρικά ποιήματα κ' ἓνα μεγάλο ἐπικὸ τὸν «Λαοπλάνο». Συχνὰ τὰ θέματα, οἱ εἰκόνες του κ' οἱ παρομοιώσεις του δίνουν στὴν ποίησίν του μιὰ χροιά κλασικισμοῦ. Στὰ ποιήματά του ὑπάρχει ἀρκετὴ καλαισθησία καὶ αἴσθησις τοῦ ὡραίου. Καλλιέργησε μὲ μεγάλῃ ἐπιμέλειαν τὴν καθαρεύουσα καὶ μὲ τὰ νέα μέτρα ποὺ ἐφτίασε ἔκανε τὴν

ποίησή του αξιοπρόσεκτη. Πίστευε ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα μέτρα θρῖσκονται στὴ νεώτερη στιχουργία καὶ γιὰ νὰ τὸ ἀποδείξει ἐφτίασε καινούργια μέτρα. Τὴν ἱκανότητά του στὴ στιχουργία τὴ διακρίνει κανεὶς εὐκόλως στὰ δύο του μεγάλα ποιήματα «Διονύσου πλοῦς» καὶ «Ὁ γοργὸς ἰέραξ» :

Ἐκτασίς τοῦ ἀχανοῦς
Αἰγᾶλου ἐκοιμάτο,
κ' ἔβλεπες δύο οὐρανοῦς·
ὁ εἷς ἦν ἄνω κυανοῦς,
γλαυκὸς ὁ ἄλλος κάτω.

Ἄλλ' ἐμαράνθη κ' ἡ καλὴ
παρθένος ὡς τὸ ἴον.
Κλίν' ἡ χρυσὴ τῆς κεφαλῆ
καὶ εἰς βοήθειαν καλεῖ
ὁ ὀφθαλμὸς τῆς δύνων.

Στὴν ποίηση τοῦ Ἄλ. Ραγκαθῆ συναντᾶται κανεὶς ἀρκετὸν ρητορισμὸν κί' ὁ λυρισμὸς του εἶναι κάποτε ψυχρὸς. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ζητᾶται κανεὶς πολλὰ ἀπὸ ἕνα ποιητὴ, ποῦ στάθηκε στὴ ζωὴ του πρωτοπόρος σὲ κάθε πνευματικὴ ἐκδήλωση, καλλιτεχνικὴ, ἐπιστημονικὴ, πολιτικὴ. Τὸ πολυμερέστατο πνεῦμά του χάριζε μιὰ τέτοια ἀκτινοβολία καὶ σκορποῦσε μιὰ τόσο δημιουργικὴ πνοὴ μέσα στὸ ἀνοργάνωτο ἑλληνικὸ κράτος καὶ στὴν ἀναιμικὴ πνευματικὴ ζωὴ τῆς καινούργιας Ἑλλάδας, ὥστε ὁ Δ. Καμπούρογλου νὰ τὸν χαρακτηρίσει μὲ πολλὴν ἐπιτυχία «πνευματικὸ χεῖμαρρο».

Γεώργιος Ζαλοκώστας. (1805-1858) Ὁ Ζαλοκώστας εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀγωνιστὰς τοῦ Εἰκοσιένα. Νεώτατος ἀκόμα, σχεδὸν παιδί, κλείστηκε στὸ Μεσολόγγι κ' ἔζησε ἐκεῖ στὶς σκληρὲς μὰ μεγάλες μέρες τῆς πολιορκίας καὶ τῆς «ἐξέδου». Στὴ λύρα τοῦ πολεμιστῆ—ποιητῆ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ λείπουν οἱ ἐπικοὶ κ' οἱ ἠρωϊκοὶ τόνοι. Πολλὰ του ποιήματα εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸ ἠρωϊκὸ πνεῦμα καὶ τίς μεγάλες θυσίαι τῆς φυλῆς γιὰ νὰ ξαναζήσει τιμημένη κ' ἐλεύθερη. Τὰ ἐπικά κ' ἐπικολυρικά του ποιήματα εἶναι γραμμένα στὴν καθαρεύουσα κ' ἔχουν κάποιο στόμφο καὶ ρητορισμὸ :

Μετ' ὀλίγον ἐδῶ καταφθάνει
στρατιὰ μυριάδων ἐχθρῶν.
Εἶναι στάδιον δόξης λαμπρὸν
τὸ μικρὸν τοῦτο χάνι.

Ἄλλ' ἐδῶ, ὦ υἱὲ τοῦ Προφήτου
μιναρὲν δὲν θὰ θρῆς ὕψηλόν,
παρὰ μόνον τουφέκι καλὸν
καὶ ἰδοῦ ἡ φωνὴ του.

Ὁ Ζαλοκώστας ἔγραψε καὶ πολλὰ ποιήματα λυρικά στὴ δημοτικὴ κί' αὐτὰ εἶναι τὰ καλύτερά του. Γι' αὐτὸ ἴσως θάπρεπε νὰ θεωρηθεῖ ἕνας ἀπὸ τοὺς ποιητὰς τῆς δημοτικῆς. Μὲ τὰ λυρικά του ποῦ ἔγραψε στὴ δημοτικὴ ἔγινε ἕνας ἀπὸ τοὺς τρυφερώτερους ποιητὰς μας στὰ πρῶτα πενήντα χρόνια τοῦ 19 αἰῶνα. Τὰ ποιήματα αὐτὰ μὲ τὴ μουσικότητα καὶ τὴν εἰλικρίνεια τοῦ αἰσθήματος ποῦ τὰ χαρακτηρίζει εἶναι ἀληθινὰ τραγοῦδια.

«Χαρὰ τῆς πρώτης μου ζωῆς, φεγγάρι ἀγαπημένο,
σύ δὲν πονεῖς, ἐγὼ πονῶ
γιατὶ ψηλὰ στὸν οὐρανὸ
κρεμῆσαι λυπημένο ;

Ἐσὺ ποῦ χρῦσωνες τῆ γῆ κ' ἐμάγευες τὸ κῦμα
γιατὶ μοῦ ρίχνεις φῶς πικρὸ,
σὰ νὰ φωτᾶς ἓνα νεκρὸ
ποῦ κοίτεται στὸ μῆμα ;

Φεγγάρι, στὸ βασίλειο σου μὴ κατοικοῦν ἀγγέλοι
κι' ὁ ἀγγελὸς μου κατοικεῖ ;
Μὴ φίλημα πικρὸ ἀπὸ κεῖ
τῆ λάμψη σου μοῦ στέλλει ;

Τὸ φῶς σου ἂν εἶναι φίλημα, μυστήριον χυμένο
ἀπὸ τοῦ γιοῦ μου τὴν ψυχὴ,
ὦχ, ἄκουσέ μου μιὰν εὐχὴ,
φεγγάρι ἀγαπημένο !

Ἔχ ! λάβε αὐτὸν τὸν στεναγμὸ καὶ πέ του : δὲν φοβάται
ἄλλην ὁ νοῦς μου συμφορὰ—
κάθε μου πόθος καὶ χαρὰ
στὸ χῶμά του κοιμάται.

Ἡ μεγάλη πίκρα κι' ἡ θαθεῖα θλίψη, ποῦ δοκίμασε ὁ ποιητὴς στὴ ζωὴ
του μὲ τοὺς πολλοὺς θανάτους τῶν δικῶν του κι' ἰδιαίτερα τῶν ἑπτὰ παιδιῶν
του, δῶσανε στὴν ποίησή του τὸ γλυκύτερό της θέλημα—τὸ εὐγενικὸ παρά-
πονο καὶ τὴ λεπτὴ μελαγχολία. Τὰ ποιήματά του «Ὁ βοριάς ποῦ τ' ἀρνάκια
παγώνει», «Εἰς τὴν ἀποδημοῦσαν ψυχὴν του», «Εἰς τὸ φεγγάρι», ποῦ παραθέσα-
με πρὸ πάνω, εἶναι χαρακτηριστικὰ τοῦ πικροῦ λυρισμοῦ τοῦ Ζαλοκώστα—τοῦ
πονεμένου λυρισμοῦ ἑνὸς πατέρα, ποῦ ἔχασε τὰ παιδιά του :

Τώρα ποῦ χαμοκέρασα μοσχοβολᾶν στὴ φτέρη,
ποῦ ἀνοίγει τ' ἄνθη ἢ μυγδαλιά,
ποῦ κρυφοσμύγουν τὰ πουλιά
καὶ παίζουν ταίρι—ταίρι·

τώρα ποῦ ντύθηκεν ἡ γῆ νυφιάτικο στολίδι
—ἄχ ναί !—κι' ἡ θάλασσα χρυσοῦ
λαμποκοπᾷ, ποῦ πᾶς, ἐσύ,
στὸ θλιβερὸ ταξίδι ;

.....

Κρατήστε, ἀγγέλοι, τὰ φτερά κι' αὐτὴ νὰ σταματήσει
στὲς ὁμορφίες τῶν λουλουδιῶν
καὶ στὰ παιγνίδια τῶν παιδιῶν
τὰ μάτια νὰ γυρίσει.

Ἡ ἀξία τῶν ποιημάτων αὐτῶν εἶναι τόσο μεγάλῃ κ' ἡ διαφορὰ, ποῦ τὰ
χωρίζει ἀπ' ἐκεῖνα, ποῦ ἔγραψε στὴν καθαρεύουσα, εἶναι τόσο φανερὴ, ὥστε
ὁ Ζαλοκώστας μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθεῖ γιὰ παράδειγμα, πόσο ἔβλαψε τὴ
νεοελληνικὴ ποίηση στὰ πρῶτά της βήματα ἢ προτίμηση πολλῶν ποιητῶν μας
νὰ γράφουν στὴν καθαρεύουσα.

(ἡ συνέχεια στὸ ἐπόμενο)

Μ. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ.

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Η ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ. ΑΜΕΡΙΚΗ

Τὰ βιβλία πού σέ μεγάλους ἀριθμούς, ὅπως πάντα, κυκλοφοροῦν τίς τελευταῖες ἐβδομάδες ἐδῶ, τὰ χαρακτηρίζει ἕνα ἔντονο πολιτικό καί ἱστορικοκοινωνικό ἐνδιαφέρον, στήν ἀμερικανική καί σέ παγκόσμια κλίμακα. "Εργα, ὅμως, μέ καθαρά λογοτεχνικά χαρίσματα, πού νά μποροῦν ν' ἀντισταθοῦν στό χρόνο, φοβοῦμαι πῶς πολύ λίγα μπορεῖ νά ξεχωρίσει κανεῖς. "Ὅ,τι σήμερα παρουσιάζεται ὡς ἐπιτυχία, τίς περισσότερες φορές εἶναι φαινομενικό ἀποτέλεσμα τῆς καλῆς σχεδιασμένης βιομηχανίας γιά τή διάθεση τοῦ βιβλίου, πού ἐπιβάλλει μέ τήν ὀργάνωσή της ἕνα ἢ πολλά βιβλία. Αὐτό τὸ νιώθουν κ' οἱ ἴδιοι οἱ Ἀμερικανοὶ τώρα, καί προσπαθοῦν ν' ἀντιδράσουν, μάτια ὅμως ἀκόμη, στό ἀντιπνευματικό αὐτό σύστημα. Ὡστόσο μιά μέτρια ἐπιλογή μπορεῖ κανεῖς νά κάνει :

«Ὁ Κουρσεμένος Πλανήτης μας» εἶναι τὸ τελευταῖο βιβλίο τοῦ Φαί-αρφελντ Ὁζפורν, μιά ἐπισκόπηση τῆς φθορᾶς πού ὁ ἄνθρωπος ἔκανε στή Φύση πού κληρονόμησε, καί μιά δικαιολογία γιά τὴν ἀναγνώριση τοῦ κινδύνου πού διατρέχει ἡ ζωὴ, καί πού εἶναι τὸσος μεγάλος ὅσο κι ὁ κίνδυνος ἀπὸ τὸν πιὸ μεγάλο πόλεμο. Ὁ Ὁζפורν συνοψίζει τὸν ἰσχυρισμό του σὲ μιά φράση: «Ὁ πληθυσμὸς τῆς γῆς αὐξάνει, ἐνῶ τὸ ἀπόθεμα τῆς γῆς σὲ βιολογικές πηγές λιγοστεύει». Λέγει ὅτι σὲ συγκριτικά μὴ ἀναπτυγμένες χώρες, ὅπως εἶναι οἱ δημοκρατίες τῆς Νότιας Ἀμερικῆς, πολλά ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τῆς φύσης — δάση, νερά, ζῶα, μεταλλεύματα κλπ. — καταστρέφονται κ' ἐξαφανίζονται, ἐνῶ στὸν παλαιὸ κόσμο, σὲ περισσότερο πολιτισμένα ἔθνη, μεγάλο μέρος τῶν ἀγαθῶν τῆς γῆς ἔχει ἤδη ἐξαντληθεῖ.

—Λίγα βιβλία χτυπήθηκαν τόσο

ἀπὸ τοὺς πολιτικούς κυρίως κριτικούς, ὅσα τὸ μικρὸ βιβλίο «Πρὸς τὴν Παγκόσμιαν Εἰρήνη» τοῦ Χένρυ Οὐάλλας τοῦ δημοκρατικοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ «τρίτου κόμματος» καί ὑποψήφιου στὶς προεδρικές ἐκλογές τοῦ Νοέμβρη. Οἱ περισσότεροι τὸ θρῖσκουν ἀνιστόρητο, παραπειστικό καί προπαρασκευαστικό γιά τὴν ἐπικράτηση τοῦ κομμουνισμοῦ.

—Συνεχίζεται ἡ ἔκδοση ποικίλων βιβλίων ἐμπνευσμένων ἀπὸ τὸν πόλεμο. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ σημαντικὴ θέση κατέχει τὸ «Ὁ Γυμνὸς κι' ὁ Πεθαμένος» τοῦ Νόρμαν Μείλερ, πού περιγράφει τὴ ζωὴ ἐνὸς ἀπομωνωμένου οὐλαμοῦ σ' ἕνα νησί τοῦ Εἰρηνικοῦ. Κύριος σκοπὸς του εἶναι νά ρίξει δυνατὸ φῶς στὴν κτηνώδη κατάσταση πού μέ τὴ σειρά τους πέφτουν οἱ ἄντρες αὐτοί, ἐκθέτοντας τοὺς ἀόβους των, τίς ἀδυναμίες καί ἀνεπάρκειες των, γυμνώνοντας τοὺς ἀπὸ τὸ προφυλαχτικὸ κάλυμμα τοῦ ἐγῶ πού δίνει ἡ συνηθισμένη ζωὴ.

—Μόλις ἐξεδόθηκε μεταφρασμένο ἀπὸ τὸν Λούις Π. Λόγνερ «Τὸ ἡμερολόγιο τοῦ Γκαίμπελς», πού μολονότι καλύπτει μόνο τὰ ἔτη 1942—43 κ' εἶναι κομμάτια μόνο κι ἀσυμπλήρωτο, ὅμως ἀποκαλύπτει ἀρκετὰ ζωηρὰ τὸ δαιμονικὸ πνεῦμα τοῦ Γκαίμπελς κ' εἶν' ἕνα ἀπὸ τὰ φοβερότερα βιβλία τοῦ πολέμου.

—«Πῶς θὰ σταματήσουμε τοὺς Ρώσους χωρὶς πόλεμο» εἶναι ὁ τίτλος τοῦ τελευταίου βιβλίου τοῦ Fritz Sternberg. Ὁ μόνος τρόπος νά σταματήσουμε τὴν ἐξάπλωση τῆς Ρωσίας καί τοῦ κομμουνισμοῦ χωρὶς πόλεμο, γράφει ὁ συγγραφέας, εἶναι νά πολεμήσουμε τοὺς Ρώσους σὲ ἰδεολογικὸ μέτωπο νά τοὺς χτυπήσουμε μέ ἰδέες πιὸ προοδευτικὲς ἀπὸ τίς δικές τους, ἰδέες πού θὰ τίς υἱοθετήσουμε συνειδητὰ καί θὰ τίς ὑποστηρίξουμε ἐμπρακτὰ.

—Ὁ Ἀγγλὸς ἱστορικὸς Arnold J. Toynbee πού τὸ περίφημο βιβλίο του «A Study of History» θεωρεῖται ἀπὸ τὰ καλύτερα σὲ εἰ-

δος του, και διαβάστηκε — και διαβάζεται — όσο λίγα βιβλία — στον αγγλόφωνο κόσμο, δημοσίεψε τελευταία το «Η κρίση του Πολιτισμού», μία σειρά δοκιμίων ζωτικού ενδιαφέροντος για τὰ ἀπολύτως σύγχρονα προβλήματα. Σ' ἕνα ἀπ' αὐτὰ με τίτλο «Ἡ ἐνοποίηση τοῦ κόσμου» λέει, πῶς τώρα πιά ὁ κόσμος εἶναι ὄριμος γιὰ τὴν ἐνοποίηση, γιατί οἰκονομικοί, τεχνικοί, συγκοινωνιακοί, πνευματικοί καὶ πολιτικοί παράγοντες τὸν κατευθύνουν στὸ σκοπὸ αὐτό. Νομίζει πῶς τὸ κέντρο τοῦ βάρους στὸν ἐνιαῖο αὐτὸν κόσμο θὰ ἔρσκηται κάπου μεταξύ Κίνας καὶ Ρωσίας! Γενικά ὑπάρχει κάποια ἄοριστία στις ἀπὸ καθέδρας ἀπόψεις του, με χριστιανική βέβαια διάθεση ἀλλὰ καὶ με κάποιο πεσσιμισμό.

—Ἡ μεγάλη μυθιστοριογράφος Pearl Buck σ' ἕνα νέο μυθιστόρημά της, τὸ «People» βασισμένο πάλι στὴν Κίνα, παρουσιάζει ρεαλιστικά τὴ ζωὴ μιᾶς γυναίκας ποῦ θυσιάζεται γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποῦ ἀγαπᾷ (κάτι ἀνάλογο με ὅτι κάνει ἡ «Ἐλλη Ἀλεξίου στὸ «Λοῦμπεν» της), — ἄνκι κύριος σκοπὸς τῆς συγγραφῆς εἶναι νὰ προσφέρει ἕνα συμβολικὸ ντύσιμο γιὰ νὰ σκεπάσει τὴν ἐσωτερικὴ ἱστορία τῆς θυσίας ποῦ πρέπει νὰ γίνῃ ἀπὸ ξεχωριστοὺς ἀνταγωνιστὲς σὲ μιὰ σύγκρουση διαφορετικῶν πολιτισμῶν. Τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι συναισθηματικὸ μυθιστόρημα ἀλλὰ συγχρόνως καὶ μυθιστόρημα ἰδεῶν.

—Μ' ἕνα πολὺ πρωτότυπο θέμα ἀσχολεῖται τὸ μυθιστόρημα τοῦ W. L. White «Χαμένα Σύνορα»: ἕνας Νέγρος γιατρός, ἐπειδὴ τὸ χρῶμα του δὲν εἶναι πολὺ θαθὺ, κατορθώνει νὰ περάσει γιὰ ἄσπρος, κ' ἀποχωρίζοντας τὸν ἑαυτὸ του ἀπὸ τοὺς ἄλλους Νέγρους ζεῖ εὐτυχισμένος με τὰ παιδιὰ του ἐξασκώντας τὸ ἐπάγγελμα του ἀνάμεσα στοὺς ἄσπρους τῆς Ἀμερικής. Ὅταν ὁμως ἐξέσπασε ὁ πόλεμος καὶ πῆγε νὰ καταταχθεῖ στὸ ναυτικὸ, τὸν ἀπέρριψαν, γιατί οἱ ἔρευνες ποῦ ἔγιναν γιὰ τὴν οἰκογένεια του ἀπόδειξαν πῶς ἦταν Νέγρος. Κι' αὐτὸ τὸ ἀποκαλύπτει ἐξουθενωμένος στὸ μεγάλο γιό του. Τὸ «Χαμένα Σύνορα» εἶναι κυρίως ἡ ἱστορία τῆς ἀπεγνωσμένης προσπάθειας τοῦ παιδιοῦ ἀ-

τοῦ νὰ προσαρμόσει τὸν ἑαυτὸ του στὴ νέα του κατάσταση. Ἔτσι μᾶς φέρνει ἀντιμέτωπος πρὸς τὴ φοβερὴ διχοτόμηση μεταξύ τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν πράξεων μᾶς.

—Τὸ θραβεῖο Πούλιτζερ γιὰ τὸ δράμα δόθηκε φέτος στὸ «A streetcar Named Desire» τοῦ W. Tennessee, ποῦ με τὴν ἐπιτυχία παίζεται ἀκόμη στὴ Νέα Ὑόρκη. Τὸ θραβεῖο Πούλιτζερ γιὰ τὸ μυθιστόρημα δόθηκε στὸ «Ἱστορίες τοῦ Νότιου Εἰρηρικοῦ» τοῦ James A. Michener, καὶ γιὰ τὴν ποίηση στὸ «Ἡ ἐποχὴ τῆς ἀνησυχίας» τοῦ Ἀγγλοαμερικανοῦ W. H. Auden.

—Ἀπὸ τίς τελευταῖες ποιητικῆς συλλογῆς ξεχωρίζει — ἐκτός, βεβαίως, ἀπὸ τὸ «Ἡ Ἐποχὴ τῆς ἀνησυχίας» τοῦ Ὠντεν, ποῦ ἀναμφισβήτητα εἶναι ἡ καλύτερη—γιὰ τὸν καθαρὸ λυρικό καὶ προσωπικό τὸν τόνο ἡ «Βάζζ Ὅσους» τοῦ Ρίτσαρντ Ἐρβερχαρτ. Οἱ περισσότερες ἄλλες εἶναι ἀτομικά κ' ἄτεχνα ἐρωτόλογα ἢ στιχοιυρημένες μπροσοῦρες με προπαγανδιστικὸ κοιδούνησμα ἢ καὶ μέτριες ἀπηχησείες παλαιῶν καὶ μοντέρνων ποιητῶν. Ὁ Ἐρβερχαρτ ὅμως εἶναι πάντα ἀτομικός, κ' ἐνδιαφέρεται στὸ μοναδικὸ καὶ στὸ παράδοξο ὅπως ὁ Χόπκινς στὸ προσωπικὸ ὄραμα, ὅπως ὁ Μπλαϊκ. Συχνὰ χρησιμοποιεῖ αὐθαίρετα τὴ γλῶσσα κ' ἡ στιχοιουργία του εἶναι ἐλεύθερη, ἄνκι κάποτε ἀκολουθεῖ τὴν παλιὰ ρυθμοποιία με ρίμες. Ὁ κύριος τόνος στὰ περισσότερα ποιήματά του κινεῖται μεταξύ τοῦ ἀπείρου ἐντός, καὶ τοῦ ἔξω ἀπείρου, μεταξύ τῆς ἐνδοσκοπῆσης καὶ τῆς ἐξωτερικῆς παρατήρησης, με ὀρόσημα τὸ ρεαλισμὸ ἢ τὴν υπερβατικὴ φαντασία. Ἐχει ἀπλότητα καὶ καθαρὴ διάνοια, κ' ἄς τραβᾷ πρὸς τὴν ἔκσταση. Σ' ἄλλην εὐκαιρία θὰ δώσω παραφρασμένα μερικὰ ἀπὸ τὰ πιὸ ὀλοκληρωμένα ποιήματά του.

—Ἡ παθητικὴ φροντίδα γιὰ τοὺς ἀρρώστους καὶ κείνους ποῦ ὑποφέρουν, καὶ ἡ δεξιότητα νὰ εἰσδύει στὴ συμπεριφορὰ καὶ στὰ προβλήματα τους, κάνει τὸ «Ὁ Μακρὺς Δρόμος» τῆς Μπ. Μπάρτον ἕνα πολὺ συγκινητικὸ βιβλίο. Τὸ ἔργο ὑπόκειται σ' ἕνα νοσοκομεῖο τοῦ στρατοῦ, καὶ ζωγραφίζει με συμπο-

νια και κατανόηση τὸ μακρὸ δρόμο πού οἱ τραγικά πληγωμένοι τοῦ πολέμου, οἱ παράλυτοι και οἱ ἀνάτοι πρέπει νὰ περπατήσουν γιά τὴν πνευματικὴ και φυσικὴ ἀποκατάστασή τους στὴ ζωὴ.

—Ο Χ. Λ. Μένκεν δὲν εἶναι μόνο ἓνας ἀπὸ τοὺς σημαντικώτερους, τοὺς πιὸ δυναμικοὺς και πολεμικοὺς και τοὺς καλύτερα καθοδηγητικοὺς κριτικούς τῆς Ἀμερικῆς κ' ἓνας ἔξυπνος και μὲ πλατὺ κι ἀνεξάρτητο πνεῦμα συγγραφέας, ἀλλὰ και ἡ πιὸ ἔγκυρη αὐθεντία γιά τὴν ἀμερικανικὴ γλῶσσα. Γιατί, φαίνεται, ὑπάρχει μιὰ ἀμερικανικὴ γλῶσσα, πολὺ διάφορη ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴ στὸ λεξιλόγιο, στὴν προφορά και στὴ σύνταξη. Τὴν τελευταία αὐτὴ γνώμη ὑποστηρίζουν τώρα μὲ τόσο φανατισμὸ οἱ Ἀμερικανοί, ὥστε τολμοῦν νὰ δίνουν αὐτὸ τὸν ὀρισμὸ: «Ὁ ὅρος ἀγγλικὴ γλῶσσα ἀναφέρεται στὴ γλῶσσα πού μιλᾷ ὁ λαὸς πᾶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν και τοῦ Καναδά μαζί μὲ τὶς διάφορες μορφές της πού βρίσκονται στὴν Αὐστραλία, στὴ Νότια Ἀφρική, στὴν Ἀγγλία και σ' ἄλλες ἔξω χώρες!» Καημένη Ἀγγλία! Σοῦ πήραν και τὴ γλῶσσα σου!.. Στὴ δημιουργία τῆς γνώμης αὐτῆς συντέλεσε πολὺ ὁ Μένκεν μὲ τὸν ὄγκο και τὴν ποιότητα τῶν βιβλίων και ἀρθρῶν του προπάντων μὲ τὸ μνημειώδες ἔργο του. «Ἡ Ἀμερικανικὴ Γλῶσσα (2.500 σελίδες, α' τόμος 1919, β' τόμος 1936), τοῦ ὁποίου ὄγῳ ἔφυγε φέτος ἓνας ἄλλος τόμος, «Ἡ Ἀμερικανικὴ Γλῶσσα: Συμπλήρωμα Β'», και σὲ λίγο θ' ἀκολουθήσει τρίτο συμπλήρωμα.

—Τὸ βραβεῖο τοῦ 1947 τῆς Ἐπιτροπῆς Παιδικῶν βιβλίου τῆς Ἀμερικανικῆς Ἐταιρείας γιά τὴ μελέτῃ τοῦ παιδιοῦ, γιά τὸ καλύτερο παιδικὸ βιβλίο πού μὲ τιμιότητα και θάρρος ἀντικρῦζει τὰ πραγματικὰ προβλήματα τῶν παιδιῶν σήμερα, δόθηκε στὸ «Judy's Journey» τοῦ Lois Lenski.

—Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ διασκεδαστικὰ βιβλία τῆς χρονιάς εἶναι τὸ τελευταῖο ἔργο τοῦ Μίχαελ Φέσσιερ «Κλόβις». Παρουσιάζει τὴ ζωὴ ἑνὸς μορφωμένου παπαγάλου, πού ὄχι μόνο μιλᾷ ἀλλὰ και σκέφτεται και συμβουλεύει τοὺς ἀνθρώπους και φιλοδοξεῖ νὰ σώσει τὸν κόσμὸ πε-

ριγράφει τὶς περιπέτειές του γυρίζοντας ἀπὸ τόπο σὲ τόπο, και δείχνει τὶς παρατηρήσεις πού ὁ συγγραφέας μὲ σατιρικὴ διάθεση κάνει σὲ πράγματα, ἀνθρώπους και καταστάσεις. Στὸ τέλος ὁ σοφὸς παπαγάλος, ἀπογοητευμένος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους γυρίζει στὴ ζούγκλα και παρακαλεῖ ἓνα σμῆνος παπαγάλων: «Διδάξετέ με πῶς νὰ εἶμαι παπαγάλος!»

—Μιὰ μυθιστορηματικὴ βιογραφία τοῦ Γάλλου ποιητῆ Α. Ριμπώ εἶναι τὸ τελευταῖο βιβλίο τοῦ Konrad Bercovici «Savage Prodigal».

—Μιὰ ἀνάλυση τῆς προσωπικότητας τοῦ Φράνζ Κάφκα πού δημοσιεύτηκε τελευταία στὴν Ἀγγλία, συζητεῖται πολὺ ἐδῶ ἀπ' ὅσους ἐνδιαφέρονται γιά τὸ μεγάλο συγγραφέα. Πρόκειται γιά τὸ «Ἡ Παγωμένη Θάλασσα» τοῦ Τσάρλες Νάϊντερ. Στὴν ἀρχὴ ὁ συγγραφέας κάνει πολεμικὴ ἐναντίον τῶν κριτικῶν πού ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ θασσανισμὸ αὐτὸ ἀνθρώπο, και ἰδίως ἐναντίον τοῦ Μάξ Βρόδ, φίλου και βιογράφου τοῦ Κάφκα. Ὁ Νάϊντερ πλουτισμένος μὲ διῴλιστικό και χωρὶς χιούμορ τάλεντο γιά πολεμικὴ κριτικὴ, κάνει ἐξαιρετικὴ ἐργασία ἀποχωρίζοντας τὸν Κάφκα ἀπὸ τὶς διάφορες μυστικιστικὲς τελετουργίες πού τὸν ἀπαιτοῦσαν. Στὸ τέλος, σὲ μιὰ ἐκτεταμένη μελέτῃ γιά τὰ κύρια ἔργα του — «Ἡ Δίκη», «Ὁ Πύργος», «Ἀμερικὴ» — προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσει τί σημαίνουν, και προσφέρει ἓνα κλειδί στὸ τί ἰσχυρίζεται ὁ ἴδιος πῶς εἶναι ὁ συνειδητὸς φροῦδικὸς συμβολισμὸς τοῦ Κάφκα. —Στὸ μεταξύ ὁ Μάξ Βρόδ ἔβγαλε ἓνα νέο βιβλίο γιά τὸν Κάφκα «Τὰ ἡμερολόγια τοῦ Φράνζ Κάφκα, 1910—13» πού ἀποτελεῖ τὸ ζωντανὸ παρουσίασμα ἑνὸς ἀνθρώπου θασσανισμένου, ἀξιοσημείωτο γιά τὴν ἀμείλιχτῃ τιμιότητά του και τὴ δυνατὴ ἐσωτερικὴ ἀνάλυση.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Μανὸλῃ Τριανταφυλλίδῃ: Λεξιλογικὲς ἀσκήσεις. Βιβλίο τοῦ μαθητῆ. Νεοελληνικὴ Βιβλιοθήκη, σειρά Α'. ἀρ. 8. Ἀθήνα 1948.

Τὸ νέον βιβλίο τοῦ Μανὸλῃ Τρια-

ναφυλλίδη προορίζεται νά βοηθήσῃ τήν ὀρθήν διδασκαλίαν τῶν Νέων Ἑλληνικῶν ὅσον ἀφορᾷ τὸ γλωσσικὸν μέρος. Περιλαμβάνει 10 τμήματα ἀναφερόμενα εἰς τὰ ἑξῆς ζητήματα : Συνώνυμα, ἀντίθετα, παρώνυμα, σημασιολογικά ζευγάρια, παρομοίωση, κυριολεξία καὶ μεταφορά, ὀρισμὸς, παροιμίαις, περίφραση, ἀρχαϊσμούς. Αἱ ἀσκήσεις δίδονται εἰς 87 μαθήματα μὲ σχετικὰς παρατηρήσεις διὰ κάθε ἀναγκαίαν περίπτωσιν καὶ ἐπεξηγήσεις εἰς ὑποσημειώσεις.

Ἀπὸ τὴν ἀπαρίθμωσιν αὐτὴν τῶν ἀναλυομένων ζητημάτων καὶ μόνον φαίνεται, πόσῃ σημασίαν ἔχει τὸ νέον αὐτὸ βιβλίον. Ὁ Μανόλης Τριανταφυλλίδης, δοκιμασμένος γλωσσολόγος ἀπὸ τοὺς ὀλίγους πού ἐγέννησεν ἡ Ἑλλάς, δὲν θεωρεῖ ὅτι ἡ γλωσσολογία εἶναι ζήτημα θεωρητικῆς καὶ μόνον ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ πρακτικῆς πρὸ παντὸς ἐφαρμογῆς. Δι' αὐτὸ ἐνῶ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι τὸ βιβλίον προορίζεται μόνον διὰ διδασκαλίαν, εἶναι περαιτέρω ἐμπρακτὸς ἐφαρμογὴ γλωσσικῶν πορισμάτων, καὶ ἔχει πολλὰ νά ὠφελῆθῃ ἕνας, ὁ ὁποῖος ἐνδιαφέρεται καὶ διὰ γλωσσικὰς ἐρευνας.

Ἄλλ' ἡ σπουδαιότερα σημασία τοῦ βιβλίου εἶναι, διότι παρέχει τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν διδάσκοντα τὰ Νέα Ἑλληνικά μὲ τὰς πλουσίας ἀσκήσεις καὶ τὰς πολὺ καλὰς παρατηρήσεις νά ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν ὀρθὴν γλωσσικὴν χρῆσιν καὶ νά καταστήσῃ τοὺς μαθητὰς ἱκανοὺς νά χρησιμοποιοῦν ὀρθὰ τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον λείπει ἀπὸ τοὺς Νεοέλληνας κοντὰ εἰς ἄλλα πολλὰ, εἶναι καὶ ἡ ὀρθὴ καὶ ἀκριβὴς χρῆσις τῆς γλώσσας τῶν. Χρησιμοποιοῦνται πολλὰς φορές λέξεις χωρὶς περιεχόμενον ἢ μὲ πολὺ ἐσφαλμένην σημασίαν ἀπὸ ἀμάθειαν ἢ καὶ ἀπὸ κακῆν χρῆσιν. Ἀπὸ αὐτὰ ὅλα εἶναι προσωρισμένον τὸ βιβλίον τοῦ Μ. Τριανταφυλλίδη τὰ ἀπαλλάξῃ καὶ τὸν διδάσκοντα καὶ τὸν μαθητὴν καὶ νά σώσῃ ἀπὸ τὸν κακὸν θερμοπαλισμὸν πού μᾶς ἔφαγε κυριολεκτικὰ.

Συνιστῶμεν τὸ βιβλίον εἰς ὅλους τοὺς διδάσκοντας Νέα Ἑλληνικά καὶ εἰς τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπα-

δεύσεως διὰ τὸ μάθημα τοῦτο. Θὰ ἔχουν πολλὰ νά ὠφελῆθουν καὶ νά ὠφελησοῦν. Εὐχόμεθα σύντομα νά ἴδουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος καὶ τὰ ἄλλα βιβλία ἐφηρμοσμένης γλωσσολογίας πού ὑπόσχεται ὁ Μ. Τριανταφυλλίδης. καὶ τῶν ὁποίων τὴν ἔκδοσιν ἔξαρχτὰ πολὺ ὀρθὰ ἀπὸ «τὰ οικονομικὰ μέσα πού θὰ ἐξοικονομηθοῦν, ὅταν νοιώσῃ ἡ κοινὴν τῆς σημασίας τοῦ ἔργου».

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ.

Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸν ἰδιῶμα τῶν Φαράσων. Athenes (1948) 8ον, σελ. 108.

Ὁ Καθηγητὴς τῆς Γλωσσολογίας στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Θεσσαλονίκης κ. Ἀνδριώτης ἐξετάζει στὸ βιβλίον τοῦ αὐτοῦ πολλὰ φαινόμενα τοῦ ἰδιώματος τῶν Φαράσων τῆς Καππαδοκίας πού δὲν πρόσεξαν ἄλλοι πού μελέτησαν πρωτύτερα τὸ ἰδιῶμα τοῦτο. Ἔτσι μετὰ τὸν Καθηγητὴ R. M. Dawkins πού πρῶτος καταπίσθη μετὴ τὴν συστηματικὴν μελέτη τοῦ ἰδιώματος τῶν Φαράσων στὸ βιβλίον τοῦ *Modern Greek in Asia Minor* σ. 149—192 καὶ 464—564, ὁ Καθηγητὴς Ἀνδριώτης προσφέρει μὲ τὴν παρούσα μελέτη του νέα σημαντικὴ συμβολὴ στὴ σπουδὴ τοῦ καππαδοκικοῦ αὐτοῦ ἰδιώματος καὶ γενικὰ τῆς νεοελληνικῆς διαλεκτολογίας.

Στις σελίδες 7—14 κάνει μιὰν εἰσαγωγὴν καὶ δίνει μιὰν ἐκθεση τῶν προηγούμενων ἐργασιῶν πάνω στὸ φαρασιώτικο ἰδιῶμα, μέσα στίς ὁποῖες ξεχωρίζει τὴν ἐργασία τοῦ R. M. Dawkins. Ἐπίσης κάνει μιὰ σύντομην ἐπισκόπησιν τοῦ ἰδιώματος ἀπὸ ἱστορικῆς καὶ γεωγραφικῆς ἀπόψεως καὶ ἐξηγεῖ μὲ συντομίαν τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποῖους ἡ καππαδοκικὴ διάλεκτος ἔχει πολλὰ ποντικά γλωσσικὰ στοιχεῖα καὶ ἀρκετὰ κυπριώτικα. Προχωρεῖ κατόπιν ὁ συγγραφεὴς στὴν φωνητικὴν τοῦ ἰδιώματος (16—34) στὸ τυπικὸν (35—45) καὶ στὸ συντακτικὸν (46—53). Ἡ μέθοδος του, ὅπως σημειώνει στὴν εἰσαγωγὴν (σ. 13), ὑπῆρξεν ἐκλεκτικὴ. Δηλαδὴ δὲν πῆρε νὰ ὑποβάλῃ σὲ μιὰν ἐξαντλητικὴν ἔρευνα ὅλα τὰ γραμματικὰ φαινόμενα τοῦ ἰδιώματος παρὰ ἐξέτασε καὶ κατέταξε μὲ σύστημα ἐκεῖνα μόνον τὰ φαινόμενα πού παραλλάζουν ἀ-

πὸ τὴν «κοινὴν νεοελληνικὴ καὶ τὰ γνωστότερα ἰδιώματα».

Ἔτσι ὁ συγγραφέας κατώρθωσε χωρὶς περιττὸ φόρτο — πού συνήθως δὲν λείπει ἀπὸ τὴν τέτοιου εἶδους πραγματείες — νὰ μᾶς δώσῃ μιὰ σαφὴ εἰκόνα τοῦ φαρασιώτικου ἰδιώματος καὶ δὴ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων ιδιορρυθμιῶν του. Μετὰ τὸ συντακτικὸ ἀκολουθεῖ τὸ λεξιλόγιό καὶ α'.) λέξεις ἀρχαϊκῆς (οὐσιαστικά, ἐπίθετα, ρήματα, ἀντωνυμίες, ἐπιρρήματα, μόρια) πού δὲν συνηθίζονται στὴν κοινὴ νεοελληνικὴ (54—59), β'.) λέξεις πού παρουσιάζουν σημασιολογικὸ ἔνδιαφέρον (οὐσιαστικά, ἐπίθετα, ρήματα, ἀντωνυμίες, προθέσεις, ἐπιρρήματα, σ. 59—69), γ'.) λέξεις πού ἔνδιαφέρει ὁ τύπος τῶν (οὐσιαστικά, ἐπίθετα, ρήματα, ἀντωνυμίες, ἀριθμητικά, σ. 69—71), δ'.) στερεότυπες ἐκφράσεις (71—74), ε'.) συνθηματικά (74—75) καὶ ς'.) τουρκικὰ δάνεια (οὐσιαστικά, ἐπίθετα, ἀντωνυμίες, σύνδεσμοι ἀριθμητικά, σ. 75—79). Ἀκολουθεῖ κατόπι μιὰ συγκριτικὴ ἔρευνα καὶ πίνακας τῶν κοινῶν στοιχείων τοῦ ἰδιώματος τῶν Φαράσων καὶ τῆς Ποντικῆς διαλέκτου βασισμένη κυρίως στὰ γραμματικὰ φαινόμενα παρὰ στὰ λεξιλογικὰ γιὰ νὰ καταδειχθῇ καλύτερα ἢ συγγενεία τους. Πολὺ ὀρθὰ ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει τὴν ἄποψιν ὅτι «τὰ γραμματικὰ μαρτυροῦν κυρίως στενὴ συγγένεια γιὰτὶ δὲν τὰ δανείζονται τὸ ἓνα ἰδιῶμα ἀπ' τ' ἄλλο μὲ τοὺς ταξιδιώτες, ὅπως γίνεται μὲ τὶς λέξεις, παρὰ προϋποθέτουν παλαιότερη διαλεκτολογικὴ συνοχή».

Στὸ τέλος παρατίθεται «πίνακας πραγμάτων (89—93)» καὶ «πίνακας λέξεων» (94—102).

Ὁ Καθηγητὴς κ. Ἀνδριώτης ἐργάστηκε συστηματικὰ κ' ἐντατικά γιὰ νὰ δώσῃ τὴν πληρότητα πού χαρακτηρίζει τὴν μελέτη που κι' ὅταν ἀναλογισθῇ κανεὶς τὸν ὄγκο τῶν χειρογράφων καὶ βιβλίων πού μελέτησε καθὼς καὶ τὸν ἔλεγχο στὸν ὁποῖον ὑπέβαλε τὶς λέξεις καὶ φράσεις τῶν κειμένων μὲ τὸν προφορικὸ λόγο τῶν Φαρασιωτῶν πληροφοριοδοτῶν του ἀντιλαμβάνεται καλύτερα καὶ τὸν ὄγκο καὶ τὴν βαρύτητα τῆς ἐργασίας του. Μιχάχα ἢ ἔλλειψη ἑνὸς χάρτη τῆς Μικρᾶς

Ἀσίας ὅπου νὰ τοποθετῆται τὸ ἰδιῶμα τῶν Φαράσων εἶναι ἀσθητῆ. Θὰ θέλαμε ἐπίσης νὰ παρατηρήσωμεν πὼς ἐκτὸς τῶν λίγων λέξεων τοῦ φαρασιώτικου ἰδιώματος πού ὁ συγγραφέας παραβάλλει μὲ τὶς κυπριακῆς ὑπάρχουν καὶ πολλῆς ἄλλες, τὶς ὁποῖες, παίρνομεν ἀπὸ τὸ βιβλίό του καὶ τὶς παραθέτομεν ἑδῶ γιὰ νὰ καταδειχθῇ περισσότερο ἢ συγγένεια τῶν δυὸ ἰδιωμάτων.

ΦΑΡΑΣΩΝ — ΚΥΠΡΟΥ

- ἀχτῶ (κλωσῶ) — λαχτῶ (κινῶ — οὔμαι)
 βζηνω — βζήνω (σθήνω)
 κνήθω-ομαι — κνήθω-ομαι (ξύνω-ομαι)
 ἴκνω — ὀκνῶ (θαρείομαι)
 συγκόφτω — συγκόβκω (κόβω ὑφασμα γιὰ νὰ ράψω φόρεμα)
 ἴκανεῖ — ἴκανεῖ (ἀρκεῖ)
 μαρουτσιέμαι — μαρουτζιοῦμαι (μηρυκῶμαι, ἀναμασῶ)
 τοξαρώνομαι — ποταξαρώνω-ομαι (τεντώνω τὸ σῶμα μου)
 φτσαιρώνω — φτσαιρώνω (κενώνω)
 σῶνω — σῶνω (ἀντέχω, βαστῶ)
 φαῖζω (ταγιζῶ) — φαῖζομαι (ταγιζομαι, στῆ φρ. πὸ ὃ νὰ φαῖζεταί = πού νὰ μὴ μπορῇ νὰ τρώῃ καὶ νὰ τὸν ταγιζοῦν ἄλλοι)
 ποίκω (κάνω) — ὀόρ. ἐποῖκεν πολὺ, συνηθισμένο στὰ μεσαιωνικά κυπρ. κείμενα. Ἄσ. Σάθα Μεσ. Βιβλ. VI, 206, 30 : διότι ἐποῖκεν τὸ ἔπρεπεν νὰ ποίση. Μαχ. (ἐκδοσις R. M. Dawkins) 296, 20 : τὸ ἄμοιον τοὺς ἐποῖκαν
 τὸ ἄλειμμα — τὸ ἄλειμμαν (θούτρο, λίπος)
 τὸ δῶμα — τὸ δῶμαν (ἐπίπεδη στέγη τοῦ σπιτιοῦ σκεπασμένη μὲ σφιχτὸ ἀδιάθροχο χῶμα)
 τὸ τσοπί — τὸ τζηπίν, (Πιτσαυλιὰ) (περιβόλι)
 τὸ φτεῖρι — ἢ φτεῖρα (ψεῖρα)
 τὸ ρίφι — τὸ ρίφιν (κατσίκι)
 τὸ βόροτο — ὁ ἀόρατος (τὸ δέντρο juniperus phoenicea ἢ oxycedrus)
 τὸ καννάβι — τὸ καννάβιν (σκοινί)
 ἴφότες — ἀφούτης (ὄταν)
 ὠδε — ὠδε (πὸ πζεῖ τὰ ὠδε) (ἐδῶ).
 Ἐπίσης τὸ ἀρνητικὸ μόριο τζὸ καὶ τζοῦ (Φάρασα) καὶ οὐτσέ (Σούρμαινα Πόντου) εἶναι αὐτὸ

τοῦτο τὸ ἐντύζε τῆς κυπριακῆς ποῦ προήλθαν ἀπὸ τὸ οὐκ τῆς ἀρχαίας (ἀρχ. ἰων. οὐκί). Ὁ Φαρασιώτης λέει : τζὸ 'χω=δὲν ἔχω, τζού 'ρτε= δὲν ἦρθε. Καὶ ὁ Κυπραίος λέει : ἐντζ' ἔχω= δὲν ἔχω, ἐντζ' ἦριεν= δὲν ἦρθε. Ἄν τὰ οὐκ ἔχω καὶ οὐκ ἦλθε πῆς ἀρχαίας τὰ γράψουμε μὲ τὸν τσιτακισμό θὰ 'χουμε ἀμέσως : οὐτζ' ἔχω καὶ οὐτζ' ἦλθεν ἀπὸ τὰ ὁποῖα εὐκόλα θγαίνει τὸ ἐντζε τῆς κυπριακῆς. Τὸ τελικὸν ε τοῦ ἐντζε προήλθεν ἀπὸ τὴν συλλαβικὴν ἀύξηση τοῦ ἀορίστου : οὐτζ' ἐπήγεν, οὐτζ' ἔφτασεν, οὐτζ' ἔχασεν (οὐτζε-ἐντζε).

Καὶ πράγματι τὸ οὐκ ἀπαντᾷ συχνά στίς Ἀσίτζες, Σάθα Μεσ. Βιβλ. VI, 145, 14 : οὐκ εἶχεν τέκνον, καὶ 122, 15 : οὐκ ἔχει νὰ πληρώσῃ, καὶ 151, 1 : οὐκ ἔλαθεν, καὶ σώζεται ἀκόμη στὸν Μαχαίραν (ἐκδ. Dawkins) 462, 7 : οὐκ ἐμπλέπαν.

Ἐπομένως τὸ σημερινὸ ἐντζε τῆς κυπριακῆς (ἴσως κάπου τῆς Κύπρου νὰ λέγεται ἀκόμη οὐτζε) δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ δ ἐν κ αἰ, γιὰτὶ οὕτε στὴ μεσαιωνικὴ Κύπρῳ ἀπαντᾷ τέτοια σύνταξη οὔτε πουμενὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ δὲν ἦταν δυνατό σήμερα νὰ λέγαμε : «εἶπα του νὰ πάη τζ' ἐντζ' ἐπήεν» ἂν τὸ ἐντζε σήμαινε δὲν καί, γιὰτὶ τότε θὰ εἶχαμεν αὐτὴ τὴν ἀλλόκοτη σύνταξη : «εἶπα του νὰ πάη καὶ δὲν καὶ ἐπήγε». Ὁ Σίμος Μενάρδος εἶχε κάμει ἄλλοτε ἀνακοίνωση στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν γιὰ τὸ κυπριακὸ ἔγχε ἀλλὰ δὲν ἔτυχε νὰ τὴν δῶ. Ξέρα ὅμως πῶς ὑποστήριξεν αὐτὴ τὴν παραγωγή.

Πολὺ ἐνδιαφέρουσα καὶ διαφωτιστικὴ θὰ ἦταν μὲ ἀ συγκριτικὴ μελέτη τῶν τριῶν ἰδιωμάτων Κύπρου, Καππαδοκίας καὶ Πόντου γιὰ νὰ καταδειχθῆ πόσο στενὴ ἦταν ἡ ἐπαφή καὶ ἐπικοινωνία τῶν κατοικῶν τῶν μερῶν τούτων κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ μέσους χρόνους καὶ κατὰ πόσον ἐγίναν μετατοπίσεις πληθυσμῶν γιὰ τις ὁποῖες μιλοῦν μεσαιωνικοὶ ἱστορικοὶ καὶ χρονογράφοι.

Κ. Π. ΧΑΤΖΗΓΩΑΝΝΟΥ

Ε. Π. Παπανοῦτσου : Αἰσθητικὴ (Ὁ Κόσμος τοῦ πνεύματος). Ἀθήνα, 1948. σελ. 445. Ἐκδ. Οἶκος : Ἰκαρος.

Ἡ νέα ἐργασία τοῦ ἐκλεκτοῦ παιδαγωγοῦ κ. Παπανοῦτσου συμπληρώνει οὐσιῶδες κενὸ στὴν ἑλληνικὴ βιβλιογραφία, ἀδίσταχτα δὲ πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἔργο κλασσικὸ, πρωτότυπο καὶ μοναδικὸ στὸ εἶδος του. Ὁ συγγραφέας συνδυάζοντας τὴν Ἐπιστήμη μὲ τὴ Φιλοσοφία κατορθώνει φυσικὰ καὶ ἀβίαστα «νὰ συλλάβει καὶ νὰ ἐξηγήσει τὴν οὐσία τοῦ Καλοῦ καὶ τῆς Τέχνης, καθὼς καὶ τις σχέσεις αὐτῆς τῆς λειτουργίας πρὸς τις ἄλλες πνευματικὲς ἐκδηλώσεις». Μὲ τὴ γόνιμη δὲ κριτικὴ ἐνέργεια τοῦ στοχαστικοῦ φιλοσοφικοῦ πνεύματος του ὄχι μονάχα μᾶς ἐνημερώνει ἀπόλυτα στὸ θέμα του, ἀλλὰ καὶ σερμὰ καὶ μὲ τὸ ἐπιβαλλόμενον ἐπιστημονικὸ θάρρος παίρνει προσωπικὴ θέση — κινούμενος ἀπὸ τὸν δημιουργικὸ οἴστρο ἐνὸς πραγματικοῦ καλλιτέχνη — στὴν ἐρευνα τῶν καλλογικῶν ζητημάτων. Ἔτσι ἡ «Αἰσθητικὴ» τοῦ κ. Παπανοῦτσου εἶναι ἀληθινὰ κριτικὴ φιλοσοφία τῆς Τέχνης μὲ ἰστορία καὶ ἐρμηνεία, μὲ κριτικὴ καὶ μὲ ἐξήγηση.

Τὴν «Αἰσθητικὴ» ἀποτελοῦν τὰ ἐξῆς πέντε κεφάλαια : Ἡ Αἰσθητικὴ Ἐμπειρία (σελ. 11—119), Τέχνη καὶ Πραγματικότητα (σελ. 120—191), Ἡ Τέχνη καθαρῶς ψυχικὸς (σελ. 192—298), Ἡ Τέχνη πνευματικὴ κατὰκτηση τοῦ Ἀντικειμένου (σελ. 299—364) καὶ τὸ κεφ. : Κριτικὴ καὶ ἐρμηνεία τῶν ἔργων τῆς Τέχνης (σελ. 365—438). Τis σελίδες 7—10 καλύπτει ὁ Πρόλογος τοῦ συγγραφέα, τis σελίδες 439—443 ὁ Πίνακας ὀνομάτων καὶ σtis σελ. 444—445 εὐρίσκονται τὰ Περιεχόμενα τοῦ βιβλίου.

Λυπούμεθα πραγματικά, γιὰτὶ στὰ στενὰ ὅρια μιᾶς κριτικῆς εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀναλυθῆ, ἔστω καὶ συνοπτικά, τὸ περιεχόμενον κάθε κεφαλαίου. Θὰ ἐπιχειρήσομε ἐν τούτοις νὰ δώσομε μιὰ ἀμυδρὴ εἰκόνα ἰδιαίτερα τοῦ πρώτου καὶ τοῦ τελευταίου κεφαλαίου, ποῦ, κατὰ τὴν ἀντίληψή μας, ἔχουν ξεχωριστὴ σημασία γιὰ μᾶς τοὺς ἐκπαιδευτικούς.

Ὁ συγγραφέας μπαίνοντας στὸ πρῶτο κεφάλαιο μᾶς δίνει τὸ βάθος τῆς ἐννοίας «αἰσθητικὴ ἐμπειρία» καὶ προχωρώντας ἀναλύει τὴν ἐννοια τοῦ ὄραίου. Γιὰ νὰ αἰσθαν-

θοῦμε τὴν ὁμορφιά ἐνὸς ἀντικειμένου, λέγει, πρέπει νὰ πάρουμε «μιά ιδιότητα στάση... ἀπέναντι στὰ ἀντικείμενα»· πρέπει νὰ τὰ ζήσουμε δηλαδή ὄχι ἀπὸ τὴν γνωσιολογικὴ πλευρὰ ἢ ἀνάλογα μετὰ τὴν χρησιμότητά τους στὴν καθημερινὴ ζωὴ, ἀλλὰ διευθύνοντας «τὸ πνεῦμα μας πρὸς τὴν αἰσθητικὴ τους ἀξία... Ὡραῖο καὶ ὠφέλιμο εἶναι ἀξίες διαφορετικές· ἢ μία αἰσθητικὴ καὶ ἢ ἄλλη πρακτικὴ». Μπορεῖ τὸ ἴδιο ἀντικείμενο νὰ εἶναι ταυτόχρονα ὠραῖο καὶ ὠφέλιμο; Ὁ συγγραφέας ἀπαντᾷ—πολὺ μελετημένα: Ναι. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ σημεῖα, πού πάντα πρέπει νὰ ἔχη ὁ ἐκπαιδευτικὸς ὑπ' ὄψη του: Πῶς θὰ ὀδηγησῇ τὸ παιδί νὰ προσέξῃ τὸ ἀντικείμενο καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ ὠραίου. Αὐτὸ θὰ τὸ κατορθώσῃ ὅταν ὁ ἴδιος αἰσθητικὰ συγκινεῖται κ' ὅταν μπορῇ νὰ ἀσκήσῃ τὸ παιδί σὺν τὸ νὰ συντονίσῃ τίς ψυχικὰς του δυνάμεις ζώντας μία ἐντονὴ ἀρμονικὴ ἐσωτερικὴ ζωὴ καὶ μιά βαθύτερη λαχτάρα. Ἐν ἐναντία περιπτώσει «δὲν μένει ἡ ψυχὴ ἐλεύθερη καὶ ἀγνή νὰ λειτουργήσῃ αἰσθητικὰ, νὰ ἀποτιμήσῃ τὰ πράγματα κατὰ τὴν αἰσθητικὴ τους ἀξία». Ἄλλὰ ἡ Τέχνη μόνον αἰσθητικὴ συγκίνηση μᾶς δημιουργεῖ; Ὁ ποιητὴς π.χ. στὸ ποιητικὸ του καλλιτεχνικὸ δημιούργημα δὲν φωτίζει ταυτόχρονα καὶ δὲν λεπτύνει τὴν ἠθικὴ μας συνείδηση; Ἀσφαλῶς, γίνεται καὶ αὐτὸ ἄς μὴ ξεχνᾶμε ὅμως πῶς ἡ Τέχνη—καὶ ἡ Ποίηση ἄρα σὰν Τέχνη—πρῶτα ἀπὸ ὅλα ἐπιδιώκει τὸ αἰσθητικὸ ἀποτέλεσμα.

Τὸ δεύτερο κεφάλαιο τῆς «Αἰσθητικῆς» ἀναφέρεται, σὲ ζητήματα τῆς Τέχνης, πού ἔχουν γενικὸ διαφέρον (Ρεαλισμὸς καὶ Ἰδεαλισμὸς στὴν Τέχνη, Σύνθεση τῶν ἀντιθέσεων, Σχολές τῆς νέας Ζωγραφικῆς). Ἄξιοπρόσεχτες εἶναι καὶ ἐδῶ οἱ προσωπικὲς κρίσεις τοῦ συγγραφέα—τὰ Συμπεράσματα—στὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου, γιατί κατατοπίζουν καὶ καθοδηγοῦν τὸν ἀναγνώστη καὶ τὸν παρακινοῦν σὲ δημιουργικὴ σκέψη.

Σὲ δημιουργικὴ θάση στηρίζονται καὶ τὰ δύο ἐπόμενα κεφάλαια, τὸ τρίτο καὶ τὸ τέταρτο, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενο εἶναι διαφωτιστικώτατο. «Ἀπὸ τὰ ἄδυστα τῆς ψυχῆς—

τονίζει ὁ κ. Παπανοῦτσος—ἀντιλεῖ ὁ καλλιτέχνης τὸ περιεχόμενο τοῦ ἔργου του· ἀκόμη καὶ ὅταν σὰ δραματικὸς ποιητὴς ἢ σὰ μυθιστοριογράφος μελετᾷ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὴ ζωὴ γύρω του γιὰ ν' ἀναπαραστήσῃ ὀρισμένους τύπους με ἀκρίβεια, πάλι πρέπει με κάποιον τρόπο νὰ ἀνακαλύψῃ μέσα στὸν ἑαυτὸ του τὰ οὐσιαστικὰ γνωρίσματά τους...».

Καὶ ἐρχόμαστε στὸ πέμπτο καὶ τελευταῖο κεφάλαιο τῆς «Αἰσθητικῆς». Ἐδῶ ὁ διδάσκαλος θὰ εὑρῇ σφῆρες ὑποδείξεις σχετικὰ μετὰ τὸν τρόπο, κατὰ τὸν ὁποῖο μπορεῖ νὰ κατακτήσῃ πνευματικὰ τὸ ἀντικείμενο καὶ νὰ τὸ κἀνῃ πρῶτα αὐτὸς βίωμά του, γιὰ νὰ τὸ ἐρμηνεύσῃ ἔπειτα δημιουργικὰ μετέπειτα τρόπο, ὥστε νὰ τὸ ἀφομοιώσῃ ἢ παιδικὴ ψυχὴ μετὰ τὴν προσωπικὴ τῆς ἐμπειρία. Τὸ ἐρμηνευτικὸ πρόβλημα ἔτσι, πού καὶ ἄλλοτε συζητήθηκε ἀπὸ ἐπιστήμονα τῆς περιωπῆς τοῦ κ. Ἰ. Κακριδῆ, φωτίζεται ἐκ νέου ἀπὸ τὸν κ. Παπανοῦτσο. Ἐμεῖς οἱ ἐκπαιδευτικοὶ εὐχαριστοῦμε ἰδιαίτερα τὸν συγγραφέα, γιατί ἀπὸ τὸ περίσσευμα τοῦ νοῦ του, με σκοπὸ νὰ πλάσῃ καὶ νὰ διδάξῃ, μᾶς ἔδωσεν ἐργασία βιωμένη καὶ τέτοια, πού ξεπερνᾷ τίς ἀτομικὲς περιπτώσεις καὶ παίρνει γενικώτερη, ἐθνικὴ—θὰ ἔλεγα σημασία.

Ν. Α. ΒΟΣΤΑΝΤΖΗΣ

Γεωργίου Σπανοπούλου: Πολεμικὰ ἀναμνήσεις 1941—44. Λευκωσία σελ. 71.

Εἶναι τὸ μόνον πραγματικὰ πολεμικὸν βιβλίον πού ἐξεδόθη εἰς τὴν Κύπρον καὶ δὴ ἀπὸ Κύπριον. Ἀναφέρεται εἰς προσωπικὰς ἀναμνήσεις τοῦ συγγραφέως, ὁ ὁποῖος ὡς ἰατρός μετέσχε τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ τελευταίου πολέμου εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἰταλίαν μετὰ τὴν περίφημον 8ην στρατιάν ὑπὸ τὸν ἀρχιστάτηγον Μοντγκόμερου. Μετὰ ὅλον τὸν προσωπικὸν χαρακτήρα τὸ βιβλίον ἔχει ἐνδιαφέρον καὶ ὡς ἱστορικὸν ἀνάγνωσμα. Γραμμένον μετὰ λογοτεχνικὴν χροιάν ἐλκύει διὰ τὸ ζωηρὸν τοῦ ὕφους καὶ τὴν εὐκρινείαν τῆς ἀφηγήσεως. Εἰκόνας συμπληρώνουσι τὸ δημοσίευμα.

Τὸ ἔργον εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ πα-

τριωτικόν παλμών, αγάπην πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην, ἀγάπην πρὸς τὴν οἰκογένειαν, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Μὲ τὴν συγκίνησην περιγράφει ὁ συγγραφεὺς τὰ συναισθηματικά του, ὅταν αὐτὸς πρῶτος Ἑλληνα στρατιώτης ἔπαυτοσε τὸ Ἰταλικὸν ἔδαφος, καὶ ἔπειτα, ὅταν ἐγύριζε πίσω εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπελευθερωμένην πιά τὸ 1944. Τὸ ἔργον δεικνύει καὶ τὴν ἰδιαίτερον ἀγάπην τοῦ συγγραφέως πρὸς τὴν ἰδιαίτερον του πατρίδα Κύπρον. Ἡ κατάλληλος τοποθέτησις τῶν πραγμάτων εἶναι ἐξυπηρετικὴ ἐμμέσως καὶ τῆς ἔθνικῆς ὑποθέσεως τῆς Κύπρου, χωρὶς ὁ συγγραφεὺς νὰ πολιτικολογή ἀκαίρως. Καὶ μὲ ὑπερφάνειαν πρέπει νὰ παρακολουθῆ κάθε Κύπριος ἀναγνώστης ἕνα παιδί τοῦ τόπου του μέσα εἰς τὴν νικηφόρον στρατιάν τοῦ ἀρχιστρατήγου Μοντγκόμερου πὺ ἐξορπούσεν ἐλευθερίαν καὶ ὠδηγούσεν πρὸς τὸ τέρμα τοῦ πολέμου.

Τὸ ἔργον εἶναι ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔποψιν ἕνα παρά πάνω λιθάρι εἰς τὸ θεμέλιον τῆς ἔθνικῆς ὑποθέσεως τῆς Κύπρου.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ.

Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Θεόδωρος Δαυὶδ Βιολάρης

Τὸν εἶχαμεν ἀνακαλύψει τυχαίᾳ, σὸ Κτήμα, σὲ μιὰ λαογραφικὴ ἔρευνα τῶν «Κυπριακῶν Σπουδῶν». Βρήκαμε πὺς ἦτανε μαθητῆς τοῦ περιφημοῦ Παναουδικιοῦ, ὀνομαστοῦ βιολάρη, καὶ πὺς ἤξερε τὴν πιὸ καλὴν ἐκδοχὴ τῶν Κυπριακῶν χορῶν. Σὰν τοῦ ἐξηγήσαμε τὸ σκοπὸ μας, δέχτηκε πρόθυμα καὶ χωρὶς παζάρημα νὰ μᾶς γράψῃ τοὺς χορούς ὁ ἴδιος. Τήρησε τὸ λόγο του παρ' ὅλη τὴν ἀναπηρία πὺ τοῦφερνε ἡ βαρειὰ κι' ἀπαίσια ἀρρώστεια του. Μιλοῦσε μὲ συγκίνηση γιὰ τὴ Μουσικὴ, πὺ μὲ τὴν ἀφοσίωση τὴν ὑπῆρέτησε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ.

Βιολάρης ἀπλός, χωρὶς καμιὰ μουσικὴ μόρφωση, κράτησε γιὰ χρόνια τὴ μουσικὴ κίνηση σὸ Κτήμα κι' ἔβγαλε πολλοὺς μαθητῆς βιολάρηδες σ' ὅλη τὴν ἐπαρχία.

Ὁ ὑπέροχος αὐτὸς γέροντας εἶχε ὅλα τὰ χαρακτηριστικά τοῦ γνή-

σιου καὶ ὀλοκληρωμένου καλλιτέχνη. Σεμνός, ἀπλός, ἀφελής, εἰλικρινής, καλόκαρδος καὶ ἀφιλοκέρδης, κέρδισε ἀμέσως τὴ συμπάθεια καὶ τὴν ἐχτίμηση ὄλων μας.

Πέθανε πρὶ λίγες μέρες φτωχότατος καὶ χωρὶς θόρυβο σὰν γῆσιος καὶ τίμιος καλλιτέχνης.

Ἡ «Ἐταιρ. Κυπριακῶν Σπουδῶν» τοῦ χρωστάει εὐγνωμοσύνη γιὰ τὸ γράψιμο τῶν Κυπριακῶν χορῶν πὺ δημοσιεύονται σὸ προσεχὲς Δελτίο της μὲ ἐλάχιστες μόνο διορθώσεις.

ΓΙΑΓΚΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Τὰ Θέατρα

Δὲ θὰ πρέπει νὰ γίνῃ πολλὺς λόγος γιὰ τὴν κωμῳδία τοῦ κ. Συναδινοῦ ὁ «Σατανᾶς» πὺ ἀνέβασε σὸ Ρεξ ὁ Θίασος Κοτοπούλη. Τὸ θέμα του : ἡ ἔξυπνη καὶ τσαχπινὰ ὑπῆρέτρια πὺ ξελογιάζει ὄλους τοὺς ἀρσενικοὺς τοῦ σπιτιοῦ, ἔχει πολλὴ ὄρασιον ἀποδοθῆ ἀπὸ τὸν Ξενόπουλο σὸν «Πειρασμό» του καὶ ὁ κ. Συναδινός δὲν προσάγει κανένα καινούργιο στοιχεῖο ἢ εὐρημα, σὸ ἐξαντλημένο τοῦτο θέμα. Βέβαια, ὁ σπινθηροβόλος διάλογος εἶναι σὸ ἐνεργητικὸ τοῦ ἔργου μὰ δὲν τὸ σώζει. Τὸ ἔσωσε μόνο ἡ κ. Μαωλιδίου πὺ ὁ ρόλος τῆς ἔξυπνης ὑπῆρέτριας τῆς πῆγαινε σὰ γάντι καὶ τῆς ἔδωσε τὴν εὐκαιρία νὰ δημιουργήσῃ μὲ τὴ χάριτ της καὶ τὴ τσαχπινιά της ἕναν ἀπὸ τοὺς καλύτερους ρόλους της καὶ νὰ χαρίσῃ στοὺς θεατῆς δυὸ διασκεδαστικὰ ὄρες. Ὁ κ. Παπᾶς καλὸς ὅπως πάντα.

Οἱ ἐκθέσεις

Πολλὴ ἐνδιαφέρον ἔχει προκαλέσει στοὺς φιλότεχνους ἡ ἔκθεση ζωγραφικῆς πὺ ἔκαναν σὲ μιὰ αἴθουσα τοῦ Κολλεγίου Ἀθηνῶν οἱ ζωγράφοι καθηγητῆς τοῦ Κολλεγίου αὐτοῦ κ.κ. Ν. Νάκης, Κ. Μαλάμος καὶ ἡ Κα Ι. Μητσέα—Μαλάμου. Ἡ Κα Μαλάμου ἐκθέτει 16 πίνακες (παστέλ καὶ λάδι), μὲ λουλουδία, φρούτα καὶ νεκρὰ φύσεις, καμωμένα ὄλα μὲ νατουραλιστικὸ τρόπο, ἀλλὰ μὲ μεγάλη χρωματικὴ εὐαισθησία καὶ εὐγένεια.

Ο κ. Μαλάμος έκθέτει 34 πίνακες : λάδια, παστέλ και ξυλογραφίες με ποικίλα θέματα, τοπία, νεκρές φύσεις, λουλούδια, φρούτα, ζώα, προσωπογραφίες και συνθέσεις. Είναι ένας καλός και τουραλιστής ζωγράφος που έκανε καλές σπουδές στο Πολυτεχνείο και έχει ένα φυσικό τάλαντο αξιοπρόσεχτο. Οι συνθέσεις του : «Μετά την Έκκταση», «Φευγιό από το Κομμένο» (που στάλθηκε και στην Έκθεση Στοκχόλμης), τα διάφορα άλλα σχέδιά του και μελέτες για συνθέσεις, δείχνουν ένα ζωγράφο που έχει πολλές συνθετικές δυνατότητες με τη σωστή τοποθέτηση των προσώπων στο κατάλληλο περιβάλλον και με ωραία χρωματική κλίμακα, αρκεί να μπορέσει να ξεφύγει λίγο από την ακαδημαϊκή τεχνοτροπία των σπουδών του και να βρει το δικό του προσωπικό τόνο που θα σφραγίσει το έργο του με τη δική του θερμή ιδιοσυγκρασία. Είναι ακόμα νέος (αυτή είναι η πρώτη του έκθεση) και είμαι βέβαιος πως πολύ γρήγορα θα βρει το δρόμο του.

Ο κ. Νάκης έκθέτει περί τα 50 έργα. Πολλά κεφάλια παιδιών, λίγα τοπία και μερικές αξιόλογες συνθέσεις του. Ο κ. Νάκης είναι ένας φασμαμένος καλλιτέχνης με πλούσιο τάλαντο και με απόλυτα προσωπικό τεμπραμέντο, που δοκιμάζει πολλούς τρόπους έκφρασης. Τα πολλά πορτραίτα των παιδιών που έκθέτει, είναι καμωμένα με απλούστατα χρωστικά μέσα και πέρα από κάθε ακαδημαϊκή αντίληψη, χωρίς όμως να φτάνει σε άκροτητες αταίριαστες με το θέμα του. Η άπαλη και ευγενική πινελιά του, μαζί με την ευαισθησία της γκάμας του, συμβάλλουν πολύ στην ωραία εμφάνιση των θαυμαστών αυτών πορτραίτων.

Αντίθετα έντελως ζωγραφίζει τα τοπία του. Τα «πικρά» πράσινα των δέντρων του και η ήβλημένη θάλασσα (αν επιτρέπεται η λέξη) χρωματική του κλίμακα, προδίνει την πρόθεσή του να απαλλαγεί όσο γίνεται από τον ιμπρεσιονισμό. Αυτό φαίνεται ακόμα περισσότερο στις συνθέσεις του, που είναι πολύ μεγάλου ενδιαφέροντος, όπως π.χ. ο «Καραγκιόζης» του, όπου το λαϊκό θέμα που εικονίζει, έχει πλήρως

άφομοιωθή από τον πριμιτίφ τρόπο της απόδοσής του και όπου οι κόκκινες ανταύγειες των φωτών στη σκοτεινή νύχτα προκαλούν ένα εδωχάριστο ξάφνιασμα στον ήθωγραφικό χαρακτήρα του πίνακα.

Διάφορα νέα

Από το Υπουργείο Παιδείας έγκρίθηκε η σχετική δαπάνη για να τοποθετηθούν και πάλι στην Έθνική Πινακοθήκη οι ζωγραφικοί πίνακες που από το 1939 είχαν φυλαχτεί μέσα σε κιβώτια στα υπόγεια του Αρχαιολογικού Μουσείου.

—Αναγγέλθηκε ότι το Υπουργείο Παιδείας θα ενισχύσει χρηματικά την ομάδα των σπουδαστών της Σχολής Καλών Τεχνών που θα πάει το καλοκαίρι στο καλλιτεχνικό περιπτερο Ρόδου, για τη μελέτη του υπαίθρου του ωραίου νησιού.

—Στην «Καθημερινή» της 6ης Μαΐου ο Κ. Δ. Γ (στάσος) δημοσίευσε πολύ ευνοϊκές κρίσεις για τα διηγήματα του Κυπρίου λογοτέχνη Γιώργου Μαυροΐδη που βγήκαν σε βιβλίο από τον έκδοτικό οίκο «Ίκαρος» με τον τίτλο «Καθρέφτες».

—Η «Παιδική Χορωδία της Βιέννης», που θεωρείται σά μιá από τις καλύτερες του κόσμου, περνώντας από την Αθήνα έδωσε το Μάιο τέσσερις συναυλίες με μεγάλη επιτυχία. Το πρόγραμμα περιλάμβανε κλασσικά, Έκκλησιαστικά και λαϊκά τραγούδια, καθώς και όπερες του Χάιντν και Μότσαρτ. Η Παιδική Χορωδία έδωσε και ένα ειδικό πρόγραμμα από το Ραδιοφωνικό Σταθμό Αθηνών, με έργα για έκκλησιαστική μουσική «α καπέλα» διάφορων συνθετών και λαϊκά τραγούδια.

—Υστερ' από την αποχώρηση του κ. Έ. Θωμοπούλου λόγω όριου ηλικίας από τη Διεύθυνση της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών, εξελέγη διευθυντής ο ζωγράφος καθηγητής Π. Μαθιόπουλος.

—Στο «Λογοτεχνικό τέταρτο» του Ραδιοφωνικού Σταθμού Αθηνών της 23.5.48, ο κ. Στρ. Μυριβήλης διάβασε ένα μακρό γράμμα του κ. Κώστα Προυσή (που άπευθυνότανε στον υπογράφοντα την στήλη αυτήν), σχετικά με τον Έλληνοισμό της Αμερικής που σιγά σιγά χά-

νεται. Ὁ κ. Μυριβήλης ἔβηκε τὴν εὐκαιρία νὰ πλέξει τὸ ἐγκώμιον τοῦ κ. Προυοῦ καὶ νὰ πεί τὰ πῶς καλὰ λόγια γιὰ τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» καὶ τοὺς ἀξιους συνεχιστὲς τοῦ ἔργου τοῦ κ. Προυοῦ στὴν Κύπρον.

—Μέσα σὲ μιὰ ἀτιμόσφαιρα ζεστὴ καὶ πατριωτικὴ, ἐδεξιώθηκε ἡ Ἐθνικὴ Ἐταιρεία τῶν Λογοτεχνῶν στὴ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν τοὺς Κυπρίους ἀθλητὲς καὶ ἐκδρομεῖς. Στὴν ἀρχὴ ὁ Πρόεδρος κ. Τσάτσος χαιρέτισε τοὺς Κυπρίους τοποθετώντας τὸ αἶτημα τῆς Κύπρου στὴ σωστὴ του τῆ βάση, πού εἶναι ἡ ἀδι-ἀλλάχτη ἐμμονὴ στὴ μοναδικὴ ἐπίτευξη τῆς Ἐνώσεως μετὰ τὴν Ἑλλάδα. Μίλησεν ἐπειτα ὠραιότατα ὁ ἀντιπρόεδρος κ. Μυριβήλης, κί' ὁ Γεν. Γραμματεὺς κ. Πρροεστόπουλος ἀπάγγειλε ἕνα του ποίημα, πού δημοσιεύθηκε στὶς καθημερινὲς Κυπριακὲς ἐφημερίδες. Ἀπάντησαν εὐχαριστώντας ὁ κ. Ν. Κλ. Λανίτης καὶ ὁ κ. Π. Μπίστης.

T. M. Φ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Στις 29 Μαΐου ὁ Ε.Π.Ο.Κ. ὠργάνωσε συγκέντρωση, κατὰ τὴν ὁποίαν, ὕστερα ἀπὸ εἰσαγωγικὴ ὁμιλίαν τοῦ προέδρου κ. Κ. Σπυριδῆ, ἀνεγνωσθησάν ἀποσπάσματα νεωτέρων ξένων ἱστορικῶν, ἀναφερόμενα στὴν ἡρωϊκὴν ἀμυνα καὶ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης.

—Στις 31 Μαΐου γιορτάστηκε στὰ Βαρῶσια ἀπὸ τὸ «Λύκειον Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου» μετὰ συνεργασίαν τοῦ Ε.Π.Ο.Κ. ἡ 200ῆ ἐπέτειος ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Κοραῖ. Ὁμιλητὴς ὁ κ. Ἀθαν. Μερμετής.

—Στις 3 Ἰουνίου, προσκληθεῖς ὑπὸ τῆς Ἐνώσεως Νέων «Τράστ» μίλησε στὶς αἰθουσας τοῦ Σωματείου ὁ κ. Β. Σαμαρτζῆς, Γεν. Γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς Ἑλληνικῶν Δικαιῶν, μετὰ θέμα : Ἡ ζωτικότης τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ μέσου τῶν αἰῶνων». Τὴν μεθεπομένην, ἔδωσε διάλεξιν στὸν «Πεζοπορικὸ Ὀμιλο Λάρνακος» μετὰ θέμα : «Τὸ ἀκριτικὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς μας». Ὁ κ. Σαμαρτζῆς μίλησε πᾶνω στὰ ἴδια θέματα καὶ στὶς ἄλλες πόλεις τῆς Κύπρου.

—Ἡ Σχολικὴ Ἐφορεῖα καὶ τὸ

Γυμνάσιον Κυρηνεῖας ὠργάνωσαν στὶς 6 Ἰουνίου φιλολογικὸ μνημόσυνο ἐπὶ τῆ 150ῇ ἐπετειῶς ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Σολωμοῦ. Ὑστερα ἀπὸ εἰσηγητικὴν ὁμιλίαν τοῦ κ. Σ. Χρῖστη μίλησαν ὁ κ. Κλ. Γεωργιάδης μετὰ θέμα : «Ὁ Σολωμὸς καὶ ὁ Ὑμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν» καὶ ὁ κ. Φρ. Βράχας : «Δ. Σολωμὸς, ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργο του».

—Τὰ τέλη Μαΐου ἀνοίξει τὸ Μουσεῖο ἡ ἔκθεσις «ἐφηρμοσμένης τέχνης» τοῦ Ἀθηναίου καλλιτέχνη κ. Μάριου Ἀγγελόπουλου. Ἡ ἔκθεσις δημοῦργησε πολλὰ ἐνδιαφέρον καὶ σημειώσε ἐπιτυχίαν.

—Τὸ «Ὠδεῖο Κύπρου» —παράρτημα τοῦ Ἐθνικοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν— ἔδωσε τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τοῦ Ἰουνίου συναυλίαν μετὰ ἔργα τῶν Cui, Chopin, Viotti, Arenski Puccini, Rode, Saint-Saëns καὶ Γιάγκου Μιχαηλῖδη. Ἡ συναυλία σημειώσε ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν.

—Τὸν Αὐγουστο θὰ ἐπισκεφθῆ τὴν Κύπρον γιὰ σειρὰ παραστάσεων ὁ θίασος Μανωλίδου—Παππᾶ.

—Ἰδρύθηκε στὴ Λευκωσία νέον θεατρικὸ συγκρότημα μετὰ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἐλευθέρα Σκηνή». Τὸ ρεπερτοριὸν του περιλαμβάνει δράματα, μουσικὲς κωμωδίας καὶ φάρσες. Συμμετέχουν παλῆα στελέχη τοῦ «Νέου Λυρικοῦ» καὶ τοῦ «Θεάτρου Τέχνης» καὶ ἄλλοι ἠθοποιοί.

—Στις 13 Ἰουνίου ὁ Ἑλλ. Πνευματικὸς Ὀμιλος Κύπρου ἐτέλεσε στὴ μεγάλη αἴθουσα τοῦ Π. Γυμνασίου φιλολογικὸ μνημόσυνο ἐπὶ τῆ συμπληρώσει 150 ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ρήγα Φεραίου. Μίλησαν ὁ πρόεδρος τοῦ Ὀμιλοῦ κ. Κ. Σπυριδῆς μετὰ θέμα : «Ὁ Ρήγας καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἐθνικὴ παράδοσις» κί' ὁ κ. Θ. Σοφοκλέους γιὰ τὸ ποιητικὸ του ἔργο. Τὸ μνημόσυνο ἐπαυελήθη τὴν ἐπομένην στὸ «Λύκειον Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου».

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ Κ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Πήραμε τίς ἐφημερίδες : «Ἐλευθερία», «Ἐφημερίς», «Δημοκράτης», «Ἀνεξάρτητος», «Κυπριακὸς Τύπος», «Χρόνος», «Παρατηρητὴς», «Πάφος», «Ἐργάτης», «Ἐργατικὴ Φωνή», καὶ τὰ περιοδικὰ : «Κυπριακὴ Ἐπιθεώρησις» (Ἑλλην. καὶ

'Αγγλ. τεύχη 'Απριλίου και Μαΐου), «'Αγωνιστής» (2 και 23 Μαΐου), «Χριστιανική 'Αναγέννησις» (1 και 15 Μαΐου και 1 'Ιουνίου), «Μηνιαίον Δελτίον 'Εκδρομικού» (Μαΐου-'Ιουνίου), «Κυπριόπουλο» (Μαΐου-Αύγ.), «Μορφές» ('Απριλ., Μαΐου, 'Ιουν.), «Φῶς» ('Ιουνίου), «'Αγωγή» ('Εκπαιδευτικὸν ὄργανον τοῦ 'Ελλην. Γυμνασίου 'Αμμοχώστου. Τεύχος 2ον), «Μόρφωσις» (Μαΐου-'Ιουν.), «Λογοτεχνία» ('Ιουνίου), «Ζωντανά Νειῶτα» ('Απριλίου-Μαΐου), «'Ελευθέρα Γράμματα» (Μαΐου-'Ιουν.), «'Ελληνικά Δίκαια» ('Εκδόσις τῆς Κεντρικῆς 'Επιτροπῆς 'Ελληνικῶν Δικαίων. Τεύχη 1ης και 15ης Μαΐου 1948), «'Η Κοινωνική Πρόνοια ἐν 'Ελλάδι» ('Εκδόσις 'Υπουργείου Κοινωνικῆς Πρόνοιας. Τεύχος Α', Φύλλα 2-4), «HERMES» ('Απριλίου, Μαΐου, 'Ιουνίου), «PORTVGAL (Νοεμβρίου 1947 — 'Απριλίου 1948) «'Ακτίνες» (Μαΐου, 'Ιουνίου), «Ποιητικὴ τέχνη» (1ης και 15ης Μαΐου), «Παιδαγωγικὴ 'Επιθεώρησις» (Φέβρ-Μαΐου), «'Ανταίος» (Μαρτίου-Μαΐου), «'Εργατικὴ 'Εστία» ('Απριλ. και Μαΐου).

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΠΗΡΑΜΕ

'Ελληνικοῦ Πνευματικοῦ 'Ομίλου Κύπρου : 'Η 'Ελληνικὴ Δωδεκάνησος (Τέσσαρες Διαλέξεις τοῦ Ε. Π. Ο. Κ.) 'Εν Λευκωσίᾳ (Κύπρου) 1948. Σελ. 108. Τιμὴ 10 σελ.

Θανάση Πετσάλη : Οἱ Μαυρόλυκοι ('Ιστορικὸ Μυθιστόρημα). 'Ιωάννης Δ. Κολλάρος & Σία Α. Ε. Βιβλιοπωλεῖον τῆς «'Εστίας». Σελ. 315.

Μανόλη Α. Τριανταφυλλίδη : Λεξιλογικὲς 'Ασκήσεις (Γιὰ τὴ Μέση Παιδείᾳ) 'Αθήνα 1948. Σελ. 76.

Α. Π. Νικολαΐδη : Νέα Διδακτικὴ. 'Ανάγνωσις — Γραμματικὴ — 'Εκθέσεις, 'Υποδειγματικὲς ἐργασίαι : Γραμματικὴ — 'Εκθεση — 'Αριθμητικὴ. 'Απὸ τῆ σειρά τῶν διαλέξεων και ἐργασιῶν τοῦ προτύπου. Λευκωσία — Κύπρος, 1948. Σελ. 102.

Κ. Α. Δοξιάδη : Θυσιές τῆς 'Ελλάδος, Αἰτήματα και 'Επανορθώσεις στὸν Β' Παγκόσμιον πόλεμον. 'Αθήνα 1947 — Σειρὰ 'Εκδόσεων τοῦ 'Υπουργείου 'Ανοικοδομησεως.

Γεωργίου Τ. Κόλια : 'Ιστορικὴ

γεωγραφία τοῦ 'Ελληνικοῦ Χώρου. 'Αθήνα 1948 — Σειρὰ 'Εκδόσεων τοῦ 'Υπουργείου 'Ανοικοδομησεως.

'Υπουργείου 'Ανοικοδομησεως : 'Η Δωδεκάνησος. Τόμος Α'. Γενικὴ Περιγραφή. 1947.

Μιχ. Παπαχαραλάμπος : 'Η Τιτανομαχία τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, Λευκωσία, 1948.

Γεωργίου Ι. Σπανοπούλου, ἱατροῦ : Πολεμικαὶ 'Αναμνήσεις, 1941—1944. Λευκωσία.

Γιώργου Ι. Κούνδουρου : Δεκατέσσαρα Ποιήματα.

Ναυσικάς Γεωργιάδη Μουσούρη : Τ' ἀνθισμένο σπῖτι. (Διηγήματα) 'Αθήνα. 1948.

Κύπρου Χρυσάνθη : 'Η Κατὰ μῆκος καὶ βάρος σωματικὴ αὔξησις τῶν Κυπρίων μαθητῶν.

'Ανδρέα Σ. 'Ιωάννου : Πολιτικὰ Κείμενα. Α. Κύπρος.

Κώστα Νικολαΐδη : 'Ο Κρόνος 'Ο Δοσίθεος. Δράμα ἐθνικὸ σὲ τέσσαρες πράξεις. Λεμεσός, 1948.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Κ. ΚΥΡΡΗΝ, 'Αθήνα. Τὸ 149—150 εἶναι ἐξαντλημένο. Σὰς στείλαμε τὰ 145—146 και 147—148. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴ συνεργασία και τὴς φροντίδες σας γιὰ τὸ περιοδικό. Τὰ ποιήματα σας θὰ δημοσιευτοῦν.—Τ. ΠΑΝΤΕΛΙΔΗΝ, Λονδίνο. Σὰς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ γράμμα σας. Λυπούμεθα γιὰ ὅσα μᾶς γράφετε. Εἴμεθα πρόθυμοι ἂν μᾶς στείλετε τὸν κατάλογο τῶν βιβλίων ποῦ θέλετε, νὰ σὰς ἐξυπηρετήσουμε.—Ρ. ΟΙΚ., 'Η πρόξας σας ἀναδίδει ἕνα ἀπαισιόδοξο και στενὰ ὑποκειμενικὸ λυρισμό, χωρὶς νὰ μπαίνει στὴν οὐσία τῶν πραγμάτων.—Σ. Ο., Λευκωσία. Στὸ «Κυπριόπουλο» ὑπάρχει δουλικὴ μίμησις τοῦ Σολωμοῦ. 'Η μετάφρασις ἀρεκετὰ καλὴ στὴν ἀρχή, ὑπερεὶ σημαντικὰ στὸ τέλος. Τὸ «Σ' ἐτοιμοθάνατο Παιδί» ἄτεχνο.—ΑΓ. ΧΡΙΣΤ., 'Ο «'Εφθρος» σας δὲν ἔχει πλάτος.—Γ. Κ. ΠΑΠΑΔ., Πατησίων 97, 'Αθήνα. 'Η μετάφρασις σας καλὴ. Θὰ δημοσιευτῇ.—Ν. ΑΒΡΑΑΜ, Βελγικὸ Κόγγο. Πήραμε ἀπὸ τὴν 'Οθωμ. Τράπεζα 18 σελίνια ἐναντι τῆς συνδρομῆς σας.—Π. ΛΙΑΣ., Λύση. Εἶναι πολὺ καλὸ ἔχει χάσει ὅμως πιά τὴν ἐπικαιρότητά του.

Μ. Α. ΜΟΥΖΑΛΑΣ & ΣΙΑ

Τηλ : 49 — Τ. Κ. 172

Λεωκωσία — 32-33 Λεωφ. Κύρκου.

STORMOR : Μετάλλινα Γραφεία, Ράφια,
Filing cabinets etc.

HEINEKEN'S : Μπίρα 'Ολλανδίας.
'Η καλλιτέρα εν Κύπρω.

ΓΑΛΑ
ΒΛΑΧΑΣ
ΝΕΣΤΛΕ

Η
ύγεια
του
παιδιού

Ἵπενθυμίζομεν τοὺς κ. κ. ἰατροὺς ὅτι
ΤΑ ΑΙΜΟΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ :

HEPOLON amp 2 καὶ 5 c. c.

HEPOL Capsules

HEPOL ELIXIR

HEPOL ELIXIR with IRON

HEPOL L. Y. H. (Liver, Yeast, Haemoglobin)

τοῦ γνωστοῦ Φαρμακευτικοῦ οἴκου

ALLEN & HANBURYS LTD.

εὐρίσκονται εἰς τὰ φαρμακεία τῶν διαφόρων πόλεων.

Ἐντιπρόσωπος ἐν Κύπρῳ: —

Γ. Α. ΣΤΑΜΑΤΗΣ

T. K. 215, Τηλ. 428, Λευκωσία.

ΠΕΤΡΟΣ ΣΑΒΒΑ

Ὁδὸς Ὀνασαγόρου 44-45,
Ταχ. Κιβ. 325
ΛΕΥΚΩΣΙΑ.

Πώλησις Ὁμολογιῶν Κυπριακοῦ Δανείου καὶ Πα-
λαιστνιακῆς Κυβερνήσεως ὄλων τῶν ἐκδόσεων.

Αἱ μεγαλύτεραι εὐκολίαι εἰς τὴν πληρωμὴν ὑπὸ τοὺς
πλέον εὐνοϊκοὺς ὅρους.

Ἐπισπεύσατε τὰς ἐγγραφάς σας.

Περιοδεύοντες ἀντιπρόσωποι :

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

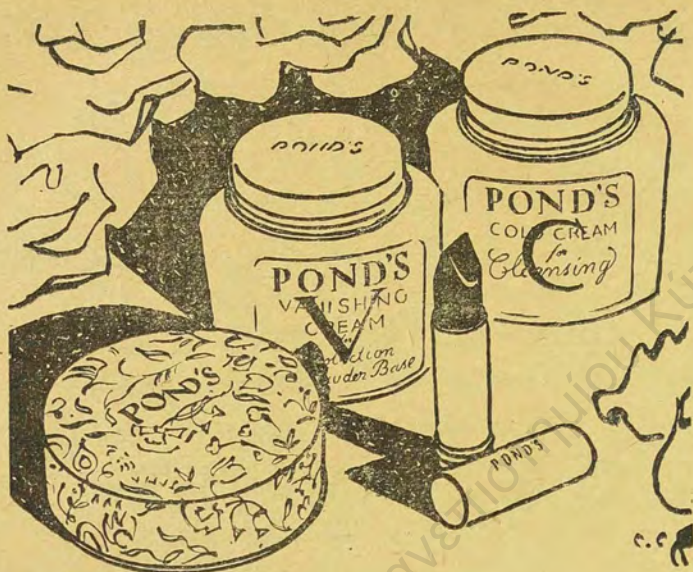
(Ἐπαρχία Λευκωσίας)

ΜΗΤΣΟΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

(Ἐλλάδος 64, Λεμεσὸς)

(Ἐπαρχία Λεμεσοῦ)

Ἐντιπρόσωποι εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις.

Ἡ κρέμα POND'S δύναται νὰ σᾶς δώσει
ἐπιπρόσθετον ὠραιότητα

Οἱ δύο κρέμες POND'S διατηροῦν τὸ δέρμα μαλακὸν
ὡς βελουδὸν καὶ νεανικόν.

Καθαρίζετε τὸ δέρμα σας κάθε βράδυ καὶ κάθε ἄλλη
φορὰ πού θέλετε νὰ βάψετε τὸ προσωπὸν σας. Κατὰ
τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας προστατεύετε τὸ πρόσωπὸν
σας με κρέμα «Vanishing». Εἶναι ἡ τελειότερα βᾶσις τῆς
πούδρας καὶ τὴν διατηρεῖ εἰς τὸ πρόσωπον ἐπὶ ὥρας.

Ἐπάρχουν πέντε ἀποχρώσεις πούδρας POND'S καὶ
αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πού κολακεύει τόσο τὸ πρόσωπον
θὰ σᾶς ἐνθουσιάσῃ ἐπίσης τὸ κοκκινάδι χειλιῶν POND'S
Διατηρεῖται ἐπὶ πολὺ.

POND'S

*

ΜΕΤΑΛΛΙΝΑ ΕΠΙΠΛΑ ΓΡΑΦΕΙΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΥΓΡΑΦΟΙ

ΡΟΝΕΟ

Ἀπαραίτητα διὰ κάθε Ἐμπορικὴν Ἐπιχείρησιν, Τραπεζιτικούς Οἴκους, Σχολεία, Σωματεία κ.λ.π. κ.λ.π.

ΔΙΑΡΚΗΣ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ :
ΠΙΕΡΙΔΗΣ & ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ ΛΤΔ.
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

*

ΠΡΟΤΙΜΑΤΕ
ΝΑ ΤΑΞΙΔΕΥΕΤΕ

μέ τὰ ταξί τῆς

K. E. M.

Τηλέφωνα

891

250

507

ΑΕΥΚΩΣΙΑ

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΑΤΙΑ

ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΕΝΔΕΥΚΩΣΙΑ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ

ΤΑΞΙ

ΤΗΛ **891**

ΓΡΑΦΕΙΟ ΔΙΕΥΘ.
"ΕΜΚΑ"

To megalyntegor durtovoy avtomonotilas en Kypriou

ΑΕΥΚΩΣΙΑ. ΦΟΡΤΗΤΑ. ΤΑΞΙ.